

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Ενεργειακή Ασφάλεια στην Ανατολική Μεσόγειο

Energy Security in the Eastern Mediterranean

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Πέτρος Δεμοιράκος

Αθήνα, 2022

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ
(άρθρο 8 Ν.1599/1986)

Η ακρίβεια των στοιχείων που υποβάλλονται με αυτή τη δήλωση μπορεί να ελεγχθεί με βάση το αρχείο άλλων υπηρεσιών (άρθρο 8, παρ. 4 Ν. 1599/1986)

ΠΡΟΣ ⁽¹⁾ :							
Ο – Η Όνομα:	Πέτρος	Επώνυμο:	Δεμοιράκος				
Όνομα και Επώνυμο Πατέρα:	Παναγιώτης Δεμοιράκος						
Όνομα και Επώνυμο Μητέρας:	Αθηνά Δεμοιράκου						
Ημερομηνία γέννησης ⁽²⁾ :							
Τόπος Γέννησης:							
Αριθμός Δελτίου Ταυτότητας:			Τηλ:				
Τόπος Κατοικίας:			Οδός:			Αριθ:	TK:
Αρ. Τηλεομοιοτύπου (Fax):			Δ/ση Ηλεκτρ. Ταχυδρομείου (E-mail):	dempetros@gmail.com			

Με ατομική μου ευθύνη και γνωρίζοντας τις κυρώσεις ⁽³⁾, που προβλέπονται από της διατάξεις της παρ. 6 του άρθρου 22 του Ν. 1599/1986, δηλώνω ότι:

Η εργασία που παραδίδω είναι αποτέλεσμα πρωτότυπης έρευνας και δεν χρησιμοποιεί πνευματική ιδιοκτησία τρίτων χωρίς αναφορές.

Αναλαμβάνω όλες τις νομικές και διοικητικές συνέπειες σε περίπτωση που αποδειχθεί ότι η εργασία μου αποτελεί προϊόν λογοκλοπής ή προϊόν τρίτων.

(4)

Ημερομηνία: 06 /01/ 2023

Ο Δηλών

(Υπογραφή)

(1) Αναγράφεται από τον ενδιαφερόμενο πολίτη ή Αρχή ή η Υπηρεσία του δημόσιου τομέα, που απευθύνεται η αίτηση.

(2) Αναγράφεται ολογράφως.

(3) «Όποιος εν γνώσει του δηλώνει ψευδή γεγονότα ή αρνείται ή αποκρύπτει τα αληθινά με έγγραφη υπεύθυνη δήλωση του άρθρου 8 τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών. Εάν ο υπαίτιος αυτών των πράξεων σκόπευε να προσπορίσει στον εαυτόν του ή σε άλλον περιουσιακό όφελος βλάπτοντας τρίτον ή σκόπευε να βλάψει άλλον, τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι 10 ετών.

(4) Σε περίπτωση ανεπάρκειας χώρου η δήλωση συνεχίζεται στην πίσω όψη της και υπογράφεται από τον δηλούντα ή την δηλούσα.

Τριμελής Επιτροπή

Ειρήνη Χειλά, Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Πειραιά (Επιβλέπουσα)

Κωνσταντίνος Υφαντής, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Γεώργιος Στασινόπουλος, Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Πέτρος Δεμοιράκος, 2022

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Στις δύο πολυτιμότερες «Αθηνές» της ζωής μου,
η μία, πρότυπο ανιδιοτελούς προσφοράς και
απέραντης αγάπης, η άλλη, αστείρευτη πηγή
έμπνευσης, αγνότητας και ευτυχίας:

την μητέρα μου και την κόρη μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

«ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ»

Η ενεργειακή ασφάλεια αποτελεί αναπόσπαστο μέρος κάθε ενεργειακής πολιτικής, η οποία επιθυμεί την απρόσκοπτη διαθεσιμότητα ενεργειακών πόρων ποικίλων μορφών, σε επαρκείς ποσότητες και σε λογικές ή προσιτές τιμές σε σταθερή μελλοντική βάση. Η έννοια της ενεργειακής ασφάλειας περιλαμβάνει τις υποδομές ζωτικής σημασίας, την προστασία και την αξιόπιστη πρόσβαση σε προσιτή από οικονομικής πλευράς ενέργεια, την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού και τη διαφοροποίηση των οδών διαμετακόμισης της ενέργειας.

Η παρούσα εργασία κινείται στο πλαίσιο της παραπάνω έννοιας της ενεργειακής ασφάλειας και μέσα σε τέσσερα κεφάλαια αναλύει και εξετάζει τις επιμέρους πτυχές της σε σχέση με τους δρώντες που με την πολιτική τους την επηρεάζουν. Στο πρώτο κεφάλαιο καταγράφονται τα ενεργειακά κοιτάσματα της Αν. Μεσογείου, οι υπάρχουσες και σχεδιαζόμενες διασυνδέσεις και υποδομές αξιοποίησης, αναλύονται οι γεωπολιτικοί συσχετισμοί στην περιοχή και εξετάζεται ο ρόλος της Ρωσίας στην ενεργειακή εξάρτηση της Ευρώπης. Εν συνέχεια, στο δεύτερο κεφάλαιο, αξιολογείται ο ρόλος της Αν. Μεσογείου στην ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης μέσα από το πρίσμα της στρατηγικής της Ενεργειακής Ένωσης της Κομισιόν και πόσο θετικά ή αρνητικά επηρεάζουν την στρατηγική αυτή οι κύριοι δρώντες στη περιοχή. Ακολουθεί, στο τρίτο κεφάλαιο, η εξέταση της πολιτικής και των συμφερόντων των πλούσιων πετρελαιοπαραγωγών χωρών του Περσικού Κόλπου (Μπαχρέιν, Κουβέιτ, Ομάν, Κατάρ, Σαουδική Αραβία και Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα) στην Αν. Μεσόγειο καθώς η ανάμειξη τους περιπλέκει τις γεωπολιτικές σχέσεις στην περιοχή με άμεσο αντίκτυπο στην ενεργειακή ασφάλεια αυτής και αναλύεται η γεωπολιτική και οικονομική αλληλεπίδραση των χωρών αυτών με τους κύριους παίκτες που διαμορφώνουν τον σημερινό ενεργειακό ανταγωνισμό στην περιοχή ενδιαφέροντος, ήτοι την Αίγυπτο, τη Λιβύη, τη Συρία, το Ισραήλ και την Ελλάδα – Κύπρο. Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύεται η Ρωσική επιρροή στη λεκάνη της Αν. Μεσογείου πριν και μετά την άφρονα επέμβαση της στην Ουκρανία το Φεβρουάριο του 2022 και η εργασία καταλήγει σε συμπερασματικές παρατηρήσεις και προτάσεις για την ενεργειακή ασφάλεια τόσο της Ελλάδας όσο και της Ευρωπαϊκής Ένωσης εν συνόλω.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΣΚΟΠΟΣ	1
ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	3
Τα Ενεργειακά κοιτάσματα της Αν. Μεσογείου – Γεωπολιτική σπουδαιότητα της περιοχής	3
α. Αίγυπτος	3
β. Ισραήλ	3
γ. Κύπρος	3
Διασυνδέσεις και Υποδομές Αξιοποίησης Κοιτασμάτων	3
Γεωπολιτικές Προσεγγίσεις στην Περιοχή	5
Η ενεργειακή εξάρτηση της Ευρώπης και ο ρόλος της Ρωσίας	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	9
Ο ρόλος της Αν. Μεσογείου στην ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης	9
α. Εισαγωγή	9
β. Ο πόλεμος στη Λιβύη και οι ενεργειακές επιπλοκές στην Αν. Μεσόγειο	11
γ. Κύριοι Δρώντες	12
δ. Το Στοίχημα της Τουρκίας	15
ε. Τουρκο – Αιγυπτιακές σχέσεις	15
στ. Μπορεί το φυσικό αέριο της Αν. Μεσογείου να φτάσει στην αγορά της ΕΕ;	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	17
Ο ρόλος των πετρελαιοπαραγωγών χωρών του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου και οι αλληλεπιδράσεις με κύριους περιφερειακούς παίκτες (Αίγυπτο – Λιβύη – Συρία – Ελλάδα – Κύπρος – Ισραήλ) στην Αν. Μεσόγειο	17
α. Εισαγωγή	17
β. Τα συμφέροντα του GCC στην Ανατολική Μεσόγειο	18
(1) Σαουδική Αραβία	20
(2) Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (ΗΑΕ)	22
(3) Κατάρ	24
γ. Γεωπολιτική και Οικονομική Αλληλεπίδραση	25
(1) Αίγυπτος	26
(2) Λιβύη	27
(3) Συρία	28
(4) Ισραήλ	29
(5) Ελλάδα και Κύπρος	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	32

Ο Ρωσικός παράγοντας στην Αν. Μεσόγειο	32
α. Η Ενεργειακή διαμάχη στην Ανατολική Μεσόγειο	32
β. Η Ρωσική επέμβαση το 2022 στην Ουκρανία	34
γ. Οι συνέπειες στις Ρωσικές ενεργειακές εξαγωγές	38
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	39
Προοπτικές: Κλιμάκωση ή Αποκλιμάκωση	39
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	41
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Α».....	A-1
ΠΗΓΕΣ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	A-1
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Β».....	B-1
ΤΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΑ ΚΟΙΤΑΣΜΑΤΑ ΑΝ. ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ	B-1
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Γ»	Γ-1
ΔΙΑΥΛΟΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΤΡΟΦΟΔΟΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ	Γ-1
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Δ».....	Δ-1
ΧΩΡΕΣ ΠΡΟΜΗΘΕΙΑΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΕ	Δ-1
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Ε».....	E-1
ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ	E-1
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «ΣΤ»	ΣΤ-1
ΠΙΝΑΚΕΣ – ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ	ΣΤ-1

Ενεργειακή Ασφάλεια στην Ανατολική Μεσόγειο

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Η ενέργεια είναι βασικός παράγων οικονομικής ανάπτυξης και κοινωνικής ευημερίας για τις αναπτυσσόμενες οικονομίες αλλά ιδιαίτερα για τις αναπτυσσόμενες. Πέραν τούτου, αποτελεί την πλέον κρίσιμη υποδομή και σημαντικό γεωπολιτικό παράγοντα για τις χώρες – παραγωγούς, καθώς και για τις χώρες που εξαρτώνται από τις εισαγωγές. Κυρίαρχο ρόλο διαδραματίζουν τα ορυκτά καύσιμα, ο άνθρακας, ήδη από τον 19^ο αιώνα και το πετρέλαιο στον 20^ο αιώνα που συνεχίζει και στον 21^ο αιώνα μαζί με το φυσικό αέριο, μέχρις ότου διεισδύσουν οι Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ) με καινοτόμες τεχνολογίες για καθαρή ενέργεια και υποκαταστήσουν κατά το δυνατόν τα ορυκτά καύσιμα αρχίζοντας από τον άνθρακα.¹

ΣΚΟΠΟΣ

2. Να εξετασθεί η προβολή της γεωπολιτικής βαρύτητας του ενεργειακού πλούτου της Ανατολικής Μεσογείου στην ενεργειακή ασφάλεια τόσο της περιοχής όσο και της Ευρώπης. Επιπρόσθετα να αναλυθεί ο ρόλος των μεγάλων πετρελαιοπαραγωγών χωρών του Περσικού Κόλπου και η αλληλεπίδραση τους στην γεωπολιτική και κατ' επέκταση στην ενεργειακή ασφάλεια της περιοχής. Τέλος, να αξιολογηθεί η επιρροή της Ρωσίας στις χώρες της Ανατολικής Μεσογείου – καθώς, μετά την εισβολή της τελευταίας στην Ουκρανία, έχει εγκαινιάσει μία νέα περίοδο στο διεθνές σύστημα δυνάμεων – και πώς αυτή θέτει ή όχι κινδύνους για την ενεργειακή ασφάλεια της περιοχής ενδιαφέροντος και της Ευρωπαϊκής Ένωσης γενικότερα.

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ

3. Κατά την εκπόνηση της παρούσας εργασίας και συγκεκριμένα στις 24 Φεβρουαρίου 2022, έλαβε χώρα η Ρωσική εισβολή στην Ουκρανία αλλάζοντας άρδην τις γεωπολιτικές ισορροπίες παγκοσμίως. Οι επιπτώσεις αυτής της σύγκρουσης στον τομέα της ενέργειας – όπως εξάλλου και οι ίδιες οι εχθροπραξίες στο μέτωπο της Ουκρανίας – είναι ακόμα σε εξέλιξη. Οι άμεσες συνέπειες της σύγκρουσης όπως η εγκατάλειψη του Nord Stream 2 από την Γερμανία, η απαίτηση από τη Ρωσία εξόφλησης των ενεργειακών της προμηθειών σε ρούβλια κ.λπ. δεν έχουν ακόμα κατασιγάσει. Ωστόσο, όπως φαίνεται στα κεφάλαια που ακολουθούν, τίποτα από τα παραπάνω δεν μεταβάλλει τα κύρια σημεία – ερείσματα της εργασίας καθόσον η Ρωσία ανέκαθεν χρησιμοποιούσε εκβιαστικά την ενεργειακή εξάρτηση της Ευρώπης

---

¹ Χατζηβασιλειάδης, Γ. (2019). Κομβικός ο Ρόλος Ελλάδος – Κύπρου στην Ενέργεια. Στο Κ. Ν. Σταμπολής (επιμ.), *Ελλάς – Κύπρος στη Νέα Ενεργειακή Εποχή* (σ. 10). Αθήνα: IENE.

προς όφελος της εξωτερικής της πολιτικής. Τουναντίον, η Ουκρανική κρίση επίτεινε τα δυσμενή ευρήματα της μελέτης, όπως π.χ. η Ευρώπη πριν την ουκρανική κρίση και το κλείσιμο του Nord Stream 2, θα είχε ανάγκες σε φυσικό αέριο μέχρι το 2050 της τάξης των 240 δισ. κυβικών μέτρων ετησίως ενώ με το κλείσιμο του Nord Stream 2 οι ανάγκες ανέρχονται σε 295 δισ.²

4. Εν κατακλείδει, η παρούσα μελέτη στηρίχθηκε στις παρακάτω προϋποθέσεις, οι οποίες εξακολουθούν να ισχύουν:

α. Το ισοζύγιο ισχύος στην ευρύτερη περιοχή της Αν. Μεσογείου δεν θα παρουσιάσει αξιόλογες μεταβολές.

β. Η Ρωσία θα εξακολουθήσει να εκμεταλλεύεται τον ενεργειακό της πλούτο στην άσκηση της εξωτερικής πολιτικής της.

γ. Δεν θα ανακαλυφθεί στο εγγύς μέλλον κάποιο αξιόλογο ενεργειακό κοίτασμα στην ΑΟΖ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και εκτός της Αν. Μεσογείου.

δ. Η συμμετοχή των κρατών της περιοχής στους διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς θα παραμείνει αμετάβλητη.

ε. Η πολιτική κατάσταση στο εσωτερικό των κρατών της Αν. Μεσογείου θα παραμείνει σταθερή.

στ. Η τεχνολογία εξόρυξης υδρογονανθράκων και κατασκευής αγωγών θα συνεχίσει να εξελίσσεται.

---

² Φώσκολος, Α. (2022). *Μπορούν τα ελληνικά κοιτάσματα να καλύψουν τις ανάγκες της ΕΕ;* Ανακτήθηκε την 26/3/22 από <https://slpress.gr/oikonomia/mporoyn-ta-ellinika-koitasmata-na-kalypsoyn-tis-anagkes-tis-ee/>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

5. Τα Ενεργειακά κοιτάσματα της Αν. Μεσογείου³ – Γεωπολιτική σπουδαιότητα της περιοχής

α. Αίγυπτος

Το 2015 ανακαλύφθηκε στην ΑΟΖ της Αιγύπτου, πολύ κοντά στην Κυπριακή ΑΟΖ, το πολύ σημαντικό κοιτάσμα Φυσικού Αερίου (Φ.Α.) του Zohr. Το κοιτάσμα αυτό είναι ικανό να τροφοδοτήσει το σύνολο των εσωτερικών αναγκών της Αιγύπτου και παράλληλα μέρος του να διατεθεί στην εξωτερική αγορά. Είναι το μεγαλύτερο κοιτάσμα που ανακαλύφθηκε μέχρι σήμερα στην Ανατολική Μεσόγειο.⁴

β. Ισραήλ

Στην ΑΟΖ του Ισραήλ έχουν ανακαλυφθεί, μέχρι σήμερα, 4 συνολικά κοιτάσματα. Το πολύ μεγάλο κοιτάσμα του Λεβιάθαν και τα μικρότερα Μάρι, Ταμάρ, Νταλίτ.⁵

γ. Κύπρος

Η Κύπρος προχώρησε εγκαίρως σε αδειοδοτήσεις για αναζήτηση και παραγωγή υδρογονανθράκων αφού καθόρισε προηγουμένως τα όρια των διαφόρων προς αδειοδότηση οικοπέδων μέσα στη Κυπριακή ΑΟΖ που είχε προκύψει μετά από σχετικές συμφωνίες με Αίγυπτο και Ισραήλ. Το 2011 ανακαλύφθηκε από την Ισραηλινών συμφερόντων εταιρεία Noble Energy στο οικόπεδο 12 της Κύπρου το κοιτάσμα ΑΦΡΟΔΙΤΗ. Το 2018 ανακαλύφθηκε επίσης στο οικόπεδο 6 από τις TOTAL και ENI το κοιτάσμα ΚΑΛΥΨΩ ενώ τον Φεβρουάριο του 2019, η κοινοπραξία Exxon Mobil - Qatar Petroleum φέρεται να εντόπισε τεράστιο κοιτάσμα φυσικού αερίου – εκτιμάται από 5 έως 8 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια (tcf) – στο οικόπεδο 10 (στόχος «Γλαύκος-1») στο γεωτρητικό βάθος των 4.200 μέτρων κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας, σε βάθος νερού 2.063 μέτρων. Να σημειωθεί πάντως ότι τα κοιτάσματα του Zohr, της Αφροδίτης, του Λεβιάθαν και του οικοπέδου 10 είναι σε κοντινές αποστάσεις (10-90 χλμ.) μεταξύ τους.⁶

6. Διασυνδέσεις και Υποδομές Αξιοποίησης Κοιτασμάτων

α. Οι ανακαλύψεις σημαντικών κοιτασμάτων Φυσικού Αερίου στο θαλάσσιο χώρο των ΑΟΖ της Κύπρου, της Αιγύπτου και του Ισραήλ

---

³ Όπως ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Β».

⁴ Δήμας, Χ. (2019). Υδρογονάνθρακες και Γεωπολιτική στην Ανατολική Μεσόγειο και Κύπρο. Στο Κ. Ν. Σταμπολής (επιμ.), *Ελλάς – Κύπρος στη Νέα Ενεργειακή Εποχή* (σ.36). Αθήνα: IENE.

⁵ Δήμας, Χ. (2019), (σ.36).

⁶ Δήμας, Χ. (2019), (σ.36).

δημιουργούν την ανάγκη κατασκευής υποδομών για την αξιοποίηση αυτών και την εξαγωγή του Φ.Α. στις διεθνείς αγορές και ειδικότερα στην Ευρώπη. Στο πλαίσιο αυτό συζητούνται:

(1) Με πρωτοβουλία του Ισραήλ, της Κύπρου και της Ελλάδας, υποθαλάσσιος αγωγός με την ονομασία EASTMED⁷ που θα διοχετεύει το αέριο του Ισραήλ και της Κύπρου μέσω Κύπρου – Κρήτης – Ελλάδας – Ιταλίας στην Ευρώπη. Η ΕΕ είναι πλήρως υποστηρικτική στην ιδέα αυτού του αγωγού, τις μελέτες του οποίου χρηματοδοτεί. Δύο ακριβώς χρόνια μετά την υπογραφή της συμφωνίας, τον Ιανουάριο του 2022, αμερικανικό non paper στάλθηκε σε όλες τις εμπλεκόμενες με τον αγωγό EastMed χώρες αλλά και στην Τουρκία, με το οποίο η Ουάσινγκτον προτείνει εν πολλοίς την εγκατάλειψη του σχεδιασμού για την υλοποίηση του αγωγού. Η αμερικανική επιχειρηματολογία εστιάζεται σε τρεις άξονες: Πρώτο, την προστασία του περιβάλλοντος/ ενεργειακή μετάβαση. Δεύτερο, την έλλειψη οικονομικής και εμπορικής βιωσιμότητας και τρίτον τη δημιουργία εντάσεων στην περιοχή. Εκτιμάται ότι το μέλλον του αγωγού θα κριθεί από τις τελικές ποσότητες Φ.Α. προς διάθεση, το κόστος της εξόρυξης και τις εν γένει συνθήκες της αγοράς.

(2) Η πιθανότητα σταθμού LNG (Liquefied natural gas) είτε σε Κύπρο, είτε σε Ισραήλ. Ήδη η EXXONMOBIL έχει δηλώσει ότι στην περίπτωση που επιβεβαιωθούν τα καλά αποτελέσματα στο οικόπεδο 10, θα εξετάσει την κατασκευή ενός LNG LIQUEFACTION TERMINAL στην Κύπρο, στο οποίο επίσης θα μπορούν να διοχετευτούν ποσότητες από τα κοιτάσματα ΑΦΡΟΔΙΤΗ και ΚΑΛΥΨΩ.

(3) Η Αίγυπτος διαθέτει σταθμούς LNG που είναι έτοιμοι να υποδεχτούν τις ποσότητες του κοιτάσματος Zohr. Λόγω ακριβώς της ύπαρξης των LNG Terminals στην Αίγυπτο, γίνονται σκέψεις και συζητήσεις για την κατασκευή υποθαλάσσιων αγωγών τόσο από το Ισραήλ όσο και από την Κύπρο, που θα διοχετεύουν ποσότητες Φ.Α. στους σταθμούς LNG της Αιγύπτου και στη συνέχεια στη διεθνή αγορά. Και εδώ οι τελικές αποφάσεις θα ληφθούν μετά την επιβεβαίωση των οριστικών ποσοτήτων των κοιτασμάτων. Προς το παρόν πάντως, λόγω των αυξημένων ποσοτήτων αερίου και της ύπαρξης των σταθμών LNG στο έδαφος της, η Αίγυπτος μοιάζει να κρατά σημαντικά χαρτιά στα χέρια της για τις τελικές αποφάσεις.

β. Με όλα αυτά, εκ των πραγμάτων, δημιουργείται στην Ανατολική Μεσόγειο ένας κόμβος φυσικού αερίου (gas hub) στον οποίον αποβλέπει η ΕΕ για την ενεργειακή της ασφάλεια. Πάντως, ένας αγωγός που συζητιόταν στο παρελθόν για τη μεταφορά του αερίου στην Ευρώπη από το Ισραήλ μέσω

---

⁷ Όπως ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Γ».

Τουρκίας, δεδομένης της συμπεριφοράς της Τουρκίας, δεν έχει πιθανότητες υλοποίησης.⁸

7. Γεωπολιτικές Προσεγγίσεις στην Περιοχή

α. Μια Τουρκία η οποία θα κυριαρχεί στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο και μάλιστα ως αποτέλεσμα των επιθετικών ενεργειών της, δεν είναι αρεστή στη Διεθνή Κοινότητα. Ήδη, Ισραήλ και Αίγυπτος αντιλαμβάνονται ότι δεν μπορούν να μένουν αμέτοχοι στην πίεση που εξασκεί η Τουρκία στην Κύπρο. Ο λόγος είναι προφανής αφού στην περίπτωση που υπερισχύσει η θέση της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο, θα χάσουν οι ίδιες τα γεωπολιτικά πλεονεκτήματα που έχουν σήμερα στην περιοχή αυτή. Η ΕΕ ήδη σπεύδει με τις δηλώσεις της να επισημάνει τι θεωρεί σωστό και τι όχι ενώ και οι ΗΠΑ στέλνουν ηχηρά μηνύματα στην Τουρκία για τις προκλήσεις την στην Κυπριακή ΑΟΖ.

β. Η ανεύρεση και άλλων ποσοτήτων υδρογονανθράκων θα επιτείνει ακόμα περισσότερο αυτές τις προσεγγίσεις και αντιδράσεις των άλλων χωρών ενώ θα ήταν εξαιρετικά επικίνδυνο από πολιτικής πλευράς, η απρόβλεπτη Τουρκία να ελέγχει τα πλούσια κοιτάσματα της Κύπρου. Από την άλλη μεριά, η Τουρκία φοβάται να μην χάσει αφενός τα πλεονεκτήματα που διαθέτει σήμερα στην Κύπρο, με την κατοχή του Βορείου τμήματος του νησιού και αφετέρου τα δικαιώματα που θεωρεί πως έχει στην Ανατολική Μεσόγειο αλλά και στο Αιγαίο γενικότερα και αντίθετα με τις προβλέψεις του Διεθνούς Δικαίου της θάλασσας που, βεβαίως, για το λόγο αυτό δεν έχει υπογράψει.

γ. Οι εντατικές συνεννοήσεις μεταξύ Ελλάδας – Κύπρου – Ισραήλ και Ελλάδας – Κύπρου – Αιγύπτου είναι σίγουρο ότι έχουν πίσω τόσο τις ευλογίες των ΗΠΑ όσο και της ΕΕ λόγω των στενών σχέσεων ΗΠΑ – Αιγύπτου και ιδιαίτερα ΗΠΑ – Ισραήλ. Τα ερωτήματα λοιπόν είναι μέχρι που μπορεί να φτάσει η Τουρκία, μέχρι ποιο σημείο δηλαδή μπορεί να διακινδυνεύσει τις αντιδράσεις των άλλων χωρών και δυνάμεων που ενδιαφέρονται για την περιοχή και μέχρι ποίου σημείου και με ποιον τρόπο θα θελήσουν οι τελευταίες να στηρίξουν στην πράξη την Κύπρο και Ελλάδα, απέναντι σε μία επιθετική ουσιαστικά Τουρκία, προκειμένου να μην δημιουργήσει για ακόμη μία φορά τετελεσμένα.

δ. Είναι επίσης γεγονός ότι η Τουρκία είναι εκτεθειμένη σε πολλαπλά μέτωπα, με τη Δύση, το Ισραήλ, τις Αραβικές χώρες, την Αίγυπτο, ενώ εσωτερικά ταλανίζεται από το Κουρδικό ζήτημα, το Συριακό θέμα, το πραξικόπημα του 2016, τα οικονομικά προβλήματα και το μεταναστευτικό. Είναι λοιπόν προφανές ότι έχει πολλαπλές ανάγκες και θέματα να λύσει, τόσο εσωτερικά όσο και εξωτερικά και εναπόκειται στην Ελληνική πλευρά, στις άλλες χώρες της περιοχής και στον Διεθνή παράγοντα, πως θα συντονισθούν

---

⁸ Δήμας, Χ. (2019), (σ.37-38).

και θα ελιχθούν προκειμένου να προασπίσουν τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου στην περιοχή.

ε. Δεν πρέπει όμως να ξεχνάει κανείς ότι η Τουρκία είναι μία χώρα με μεγάλη γεωστρατηγική σημασία, επί Ερντογάν έχει κάνει σημαντικά βήματα στον τομέα της οικονομίας, της ενέργειας και των στρατιωτικών εξοπλισμών αλλά και μία χώρα που παρατηρούμε ότι βρίσκεται σταθερά σε μία πορεία μακριά από τη Δύση και με κατεύθυνση προς το Ισλάμ. Για αυτό, επιβάλλεται εκ μέρους της Ελλάδας και της Κύπρου μία ενωτική και πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική (που ήδη εφαρμόζεται με επιτυχία και θα πρέπει να εμβαθύνει ακόμα περισσότερο και να συμπεριλάβει και άλλες χώρες και Διεθνείς παράγοντες) αλλά και να είναι πάντα έτοιμες να προβλέψουν, να σχεδιάσουν και να αντιδράσουν με διάφορους τρόπους, αφού ο βαθμός αντίδρασης των λοιπών παραγόντων δεν είναι πάντα δεδομένος.⁹

8. Η ενεργειακή εξάρτηση της Ευρώπης και ο ρόλος της Ρωσίας

α. Η εξασφάλιση των απαραίτητων ενεργειακών αποθεμάτων αποτελεί για την Ευρωπαϊκή Ένωση μία από μεγαλύτερες ανησυχίες λόγω της αυξανόμενης εξάρτησης της από εξωτερικές πηγές. Από το 2017, 74,3% του φυσικού αερίου εισάγεται από έξω. Το φυσικό αέριο είναι σημαντικό στοιχείο των ενεργειακών αναγκών της ΕΕ και αντιστοιχεί στο 23,8% της εσωτερικής κατανάλωσης. Στον τομέα της ενεργειακής μεταβολής, το 21,1% του ηλεκτρικού ρεύματος προέρχεται από το φυσικό αέριο. Η ελλειμματική εσωτερική παραγωγή της ΕΕ απέχει πολύ από το να καλύψει τις ανάγκες: αν και η κατανάλωση φυσικού αερίου το 2017 ήταν 442 bcm, η παραγωγή μόλις που έφτανε τα 114 bcm.¹⁰ Επιπρόσθετα, η παραγωγή αναμένεται να συνεχίσει να μειώνεται,¹¹ αυξάνοντας έτσι την εξωτερική εξάρτηση. Αν και οι εισαγωγές αναμένονται να μειωθούν από το 2050, η εξάρτηση από αυτές θα συνεχιστεί χάρη στην παράλληλη μείωση της εσωτερικής παραγωγής.¹² Ενώ τα κοιτάσματα σχιστολιθικού φυσικού αερίου, που υπολογίζονται σε 89 tcm, έχουν τη δυνατότητα να συνεισφέρουν στην ενεργειακή ασφάλεια της ΕΕ, οικονομικές και τεχνικές δυσκολίες καθιστούν δύσκολο να εκτιμηθεί το μέγεθος που αυτά μπορούν να εξορυχθούν. Επιπρόσθετα, το φυσικό αέριο αναμένεται να αντικαταστήσει το πετρέλαιο και τον άνθρακα ώστε μέχρι το 2050 να επιτευχθεί ο στόχος μείωσης των αερίων του θερμοκηπίου κατά 80-95% κάτω από τα επίπεδα του 1990. Για τους παραπάνω λόγους, η μεγάλη εξάρτηση της

---

⁹ Δήμας, Χ. (2019), (σ.40-41).

¹⁰ EU energy in figures, (σσ. 22, 76, 45, 90, 178). Ανακτήθηκε την 29/1/22 από <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e0544b72-db53-11e9-9c4e-01aa75ed71a1/language-en>

¹¹ Όπως ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «ΣΤ», Διάγραμμα 1.

¹² IEA, (2018). Outlook for natural gas. Ανακτήθηκε την 29/1/22 από <https://www.iea.org/data-and-statistics/data-products>.

ΕΕ σε φυσικό αέριο από το εξωτερικό εγείρει σοβαρές ανησυχίες για την εξασφάλιση του.

β. Το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος του εισαγόμενου φυσικού αερίου προέρχεται από χώρες εκτός ΕΕ είναι ο λόγος που η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανησυχεί.¹³ Υποστηρίζοντας ότι η ασφάλεια ανεφοδιασμού στοχεύει στην μείωση των κινδύνων που σχετίζονται με την εξάρτηση χωρίς όμως να δημιουργούν το απόλυτο μίνιμουμ επίπεδο κινδύνου, η Επιτροπή εισήγαγε τον στόχο της διαφοροποίησης των διαφόρων πηγών προμήθειας (κατά προϊόν και κατά γεωγραφική περιοχή) από το 2000.¹⁴ Έτσι, το 2017 είχαμε αύξηση του όγκου εισαγωγών από τη Ρωσία.¹⁵ Αν και το μερίδιο της Ρωσίας στις εισαγωγές της ΕΕ μειώθηκε από 41% το 2000 σε 32% το 2012¹⁶, αυτό αυξήθηκε και πάλι σε 38% το 2017. Το ίδιο έτος, η Νορβηγία αποτελούσε το 25%, η Αλγερία 10%, το Κατάρ 5% και η Νιγηρία 2%.¹⁷ Η Ρωσία αποτελούσε το 40,5% των εισαγωγών το 2018 και 39,4% το πρώτο τρίμηνο του 2019.¹⁸

γ. Η κυριαρχία του Ρωσικού φυσικού αερίου στην Βόρεια, Νότια και κεντρική Ευρώπη αύξησε τις ανησυχίες περί εξάρτησης. Η διακήρυξη της Επιτροπής ότι «...ένας αριθμός κρατών – μελών είναι πολύ ή απόλυτα εξαρτώμενα από έναν μόνο πάροχο φυσικού αερίου»¹⁹ επιστημάνθηκε και από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο: «...αρκετά κράτη – μέλη εξαρτώνται σε υψηλό βαθμό από έναν μόνο πάροχο φυσικού αερίου...»²⁰. Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat, το πρώτο εξάμηνο του 2019 η Βουλγαρία, Τσεχία, Λετονία, Εσθονία, Ουγγαρία, Αυστρία, Ρουμανία, Σλοβενία, Σλοβακία και Φινλανδία εισήγαγαν

---

¹³ European Commission, (2014b). Commission staff working document in depth study of European energy security (SWD (2014) 330 final/3). Ανακτήθηκε την 29/1/22 από http://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/20140528_energy_security_study.pdf.

¹⁴ European Commission, (2000). Green paper on the security of energy supply (COM/2000/0769 final). Ανακτήθηκε την 29/1/22 από <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52000DC0769>.

¹⁵ Όπως ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «ΣΤ», Διάγραμμα 2.

¹⁶ European Commission, (2014a). EU energy in figures: Statistical pocketbook 2014. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

¹⁷ European Commission, (2019b). EU energy in figures, (σελ. 69). Ανακτήθηκε την 29/1/22 από <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e0544b72-db53-11e9-9c4e-01aa75ed71a1/language-en>.

¹⁸ Eurostat, (2019). EU imports of energy products-recent developments. Ανακτήθηκε την 29/1/22 από https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/EU_imports_of_energy_products_-_recent_developments#Overview.

¹⁹ European Commission, (2010b). Energy infrastructure priorities for 2020 and beyond: A blueprint for an integrated European energy network (COM (2010) 677 final). Ανακτήθηκε την 29/1/22 από <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0677&from=EN>.

²⁰ European Union, (2010). European Parliament resolution of 17 September 2009 on external aspects of energy security (2010/C 224 E/06). Official Journal of the European Union, C, 224(E), 23–27.

πάνω από 75% του φυσικού αερίου τους από τη Ρωσία ενώ το αντίστοιχο μερίδιο για Γερμανία, Ελλάδα, Πολωνία και Λιθουανία ήταν πάνω από 50%.²¹

δ. Το Ρωσικό φυσικό αέριο διοχετεύεται στην ΕΕ μέσω των παρακάτω αγωγών: Nord Stream 1 από Ρωσία προς Γερμανία μέσω Βαλτικής θάλασσας, ο αγωγός Yamal μέσω Λευκορωσίας, οι αγωγοί Soyuz, Brotherhood και Trans Balkan μέσω Ουκρανίας και ο TurkStream από τη Ρωσία προς τη Βουλγαρία μέσω της Μαύρης θάλασσας και της Τουρκίας. Αν και η Ρωσία σκόπευε να διακόψει τη ροή φυσικού αερίου μέσω της Ουκρανίας στα τέλη του 2019 και σχεδίαζε να το μεταφέρει μέσω του υπό κατασκευή Nord Stream 2 (παράλληλος αγωγός προς το Nord Stream 1) και του TurkStream, η Ρωσο-Ουκρανική συμφωνία διαμετακόμισης του Δεκεμβρίου του 2019 προέβλεπε τη συνέχιση μεταφοράς 65 bcm ρωσικού φυσικού αερίου το 2020 και 40 bcm το διάστημα 2021 – 2024 μέσω Ουκρανίας.²² Αν και υπάρχουν καθυστερήσεις στην ολοκλήρωση του Nord Stream 2 λόγω κυρώσεων των ΗΠΑ στις εταιρείες που κατασκευάζουν τον αγωγό,²³ η Βουλγαρία ξεκίνησε να παραλαμβάνει Ρωσικό φυσικό αέριο μέσω του TurkStream στις αρχές του 2020.²⁴

ε. Επιπρόσθετα της εξάρτησης, οι αντιπαραθέσεις της Ρωσίας με την Ουκρανία, Λευκορωσία, Γεωργία, Αζερμπαϊτζάν και Μολδαβία σε ενεργειακά θέματα, αύξησαν τις ανησυχίες για την ασφάλεια παροχής ενέργειας στην ΕΕ. Μετά τις διαφωνίες στο φυσικό αέριο, οι οποίες πυροδότησαν ανακοινώσεις ή αναφορές μελών της ΕΕ επισημαίνοντας την ανάγκη διαφοροποίησης πηγών, διαδρομών και παρόχων,²⁵ η σπουδαιότητα διαφοροποίησης παρόχων κατέστη περισσότερο ορατή. Ο Javier Solana, Υπάτος Εκπρόσωπος της Ένωσης για θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας, περιέγραψε το 2006 το αποτέλεσμα αυτών των αντιπαραθέσεων στην ΕΕ πολύ ξεκάθαρα: «Η ενεργειακή ασφάλεια εκτοξεύτηκε στην κορυφή της Ευρωπαϊκής και διεθνούς ατζέντας. Είναι εύκολο να δούμε τον λόγο... Οι πρόσφατες διαφορές της Ρωσίας με την Ουκρανία, Γεωργία και Μολδαβία για

---

²¹ Όπως ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «ΣΤ», Πίνακας 1. Eurostat, (2019). EU imports of energy products-recent developments. Ανακτήθηκε την 29/1/22 από https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/EU_imports_of_energy_products_-_recent_developments#Overview.

²² Russia, Ukraine Reach Five-Year-Gas Transit Deal. (2019, December 31). Radio Free Europe/Radio Liberty. Ανακτήθηκε την 29/1/22 από <https://www.rferl.org/a/longrussia-ukraine-reach-five-year-gas-transit-deal/30353000.html>.

²³ So close: Nord Stream 2 gas link completion trips at last hurdle. (2020, January 7). S&P Global Platts. Ανακτήθηκε την 29/1/22 από <https://blogs.platts.com/2020/01/07/nord-stream-2-gas-pipeline-trips-at-last-hurdle/>.

²⁴ Bulgaria starts receiving Russian gas via TurkStream pipeline. (2020, January 1). TASS. Ανακτήθηκε την 29/1/22 από <https://tass.com/economy/1105309>.

²⁵ European Council, (2009). Brussels European Council 19/20 March 2009 presidency conclusions, (σελ.10). Ανακτήθηκε την 29/1/22 από http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/106809.pdf.

τους όρους της προμήθειας φυσικού αερίου κυριαρχούν στο μυαλό μας».²⁶ Προκειμένου η Κομισιόν να σταματήσει διακοπές στην παροχή λόγω έλλειψης υποδομών ή πολιτικών ή εμπορικών προβλημάτων, υιοθέτησε μέτρα όπως, μεταξύ άλλων, την διαφοροποίηση των παρόχων κρατών και των διαδρόμων εφοδιασμού. Επιπρόσθετα, μία αύξηση των τιμών του Ρωσικού φυσικού αερίου στην Ουκρανία κατά 80% μετά την αλλαγή της Ουκρανικής κυβέρνησης λόγω της μη αποδοχής από τον Γιανουκovich της συμφωνίας σύνδεσης με την ΕΕ²⁷ και η Ρωσική προσάρτηση της Κριμαίας, αύξησε περαιτέρω τις ανησυχίες της ΕΕ και ώθησε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο να ζητήσει από την Κομισιόν την εκπόνηση ενός «περιεκτικού σχεδίου για την μείωση της ενεργειακής εξάρτησης της ΕΕ».²⁸

στ. Εν κατακλείδι, η Ευρωπαϊκή εξάρτηση από το Ρωσικό φυσικό αέριο και οι επιπτώσεις των αντιπαραθέσεων και των αντιφιλελεύθερων ενεργειακών πολιτικών στην Ευρώπη, αναδεικνύουν τη Ρωσία ως ισχυρό παράγοντα στην ενεργειακή ασφάλεια της ΕΕ. Η συμμετοχή της Ρωσίας στις εισαγωγές φυσικού αερίου στην ΕΕ είναι υψηλή ενώ οι αντιπαραθέσεις εγείρουν ανησυχίες στην ασφάλεια τροφοδότησης της ΕΕ και οι Ρωσικές πολιτικές διαστρεβλώνουν τον ανταγωνισμό. Γι' αυτό είναι μέρος των υπολογισμών της ΕΕ και επιβάλλει τη λήψη νομοθετικών μέτρων και ενεργειών για την περαιτέρω διαφοροποίηση των προμηθευτών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

9. Ο ρόλος της Αν. Μεσογείου στην ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης

α. Εισαγωγή

Από το 2008 και μετά, η ασφάλεια και η πολιτική τάξη του υποσυστήματος της Αν. Μεσογείου, όπως αυτό λειτουργεί από την εποχή του Ψυχρού Πολέμου, κατέρρευσε λόγω αφενός των επιδεινούμενων σχέσεων μεταξύ των δύο σημαντικότερων περιφερειακών συμμάχων των ΗΠΑ, της Τουρκίας και του Ισραήλ, και της συνεχιζόμενης αναταραχής στον Αραβικό κόσμο αφετέρου.²⁹ Η τάξη εκείνη αντικαταστάθηκε από έναν εμφύλιο πόλεμο

---

²⁶ Solana, J. (2006). Why Europe must act collectively on energy. Financial Times. Ανακτήθηκε την 29/1/22 από <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/76e72606-aed1-11dab04a-0000779e2340.html#axzz3wH PcMGrb>.

²⁷ Burmistrova, S., & Zinets, N. (2014). UPDATE 3-Russia raises gas prices for Ukraine by 80 percent. Reuters. Ανακτήθηκε την 29/1/22 από <http://www.reuters.com/article/2014/04/03/ukraine-crisis-gas-idUSL5N0MV2WL20140403>.

²⁸ European Council. (2014). European Council 20–21 March 2014 presidency conclusions, (σελ. 14). Ανακτήθηκε την 29/1/22 από http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/141749.pdf.

²⁹ Marketos, T. N. (2021). Energy Geopolitics Crossovers in Central & Eastern Mediterranean at the Prize of the Energy Union Policy. Στο M. Mathioulakis (επιμ.), *Aspects of the Energy Union*

δια αντιπροσώπων στην Συρία και τη Λιβύη, μία γεωπολιτική αντιπαλότητα μεταξύ Τουρκίας, Ισραήλ, Κύπρου και Ελλάδας, καθώς και μεταξύ Δύσης και διεθνών δρώντων όπως η Ρωσία, η Τουρκία και το Ιράν, οι οποίοι φιλοδοξούν να επανεξετάσουν το περιφερειακό στάτους κβο της δυτικής Ευρασίας. Επιπρόσθετα, η Αν. Μεσόγειος γίνεται ένα όλο και σημαντικότερο πεδίο για το σύστημα διεθνούς ασφάλειας λόγω των φυσικών της πόρων, καθώς τα συμφέροντα των περιφερειακών παικτών αλληλοεπιδρούν με εκείνα μεγάλων διεθνών παικτών όπως των ΗΠΑ, Γαλλίας, Γερμανίας, ΕΕ και ΝΑΤΟ. Η ανακάλυψη υπεράκτιων κοιτασμάτων φυσικού αερίου από το 2010, μπορεί να παράσχει στην ΕΕ την τόσο πολύ αναγκαία διαφοροποίηση από τους ενεργειακούς πόρους της Ρωσίας και της Μέσης Ανατολής, καθώς επίσης και μεγαλύτερη περιφερειακή ασφάλεια. Το 1987 το West Point εισήγαγε το ακρωνύμιο "VUCA" (Volatility, Uncertainty, Complexity και Ambiguity) για να περιγράψει τη μεταβλητότητα, αβεβαιότητα, πολυπλοκότητα και ασάφεια των γενικών συνθηκών και καταστάσεων. Σήμερα δεν υπάρχει καταλληλότερη έννοια από αυτήν για να περιγράψει την γεωπολιτική κατάσταση της περιοχής της Μεσογείου. Τα συμφέροντα των κρατών της Αν. Μεσογείου συναντούν την ασυνήθιστη ενεργητικότητα των χωρών του Κόλπου – κυρίως των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων, της Σαουδικής Αραβίας και του Κατάρ – όπως επίσης και της Ρωσίας. Η Λιβύη και η Μεσόγειος (κεντρική και ανατολική) είναι τα κύρια θέατρα στα οποία νέες συμμαχίες διαμορφώνονται σε έναν κόμπο, ο οποίος μπλέκεται περισσότερο από τις ποικίλες συνυφασμένες δυναμικές που λαμβάνουν χώρα στην περιοχή.³⁰

Για την ΕΕ, η στρατηγική Ενεργειακής Ένωσης³¹ είναι έντονα συνδεδεμένη με την Αν. Μεσόγειο στην προσπάθεια της να διαφοροποιήσει τις οδούς ανεφοδιασμού – ένα κύριο στοιχείο στην μείωση της εξάρτησης των κρατών – μελών της ΕΕ από έναν και μόνο πάροχο φυσικού αερίου και στην εξασφάλιση μιας ασφαλούς και οικονομικής παροχής ενέργειας προς όλους τους Ευρωπαίους. Η σύνδεση της στρατηγικής Ενεργειακής Ένωσης με την Αν. Μεσόγειο καλύπτει πλήρως τις παρακάτω πέντε στενά συσχετιζόμενες και αλληλοενισχυόμενες διαστάσεις της: (α) ενεργειακή ασφάλεια μέσω της αλληλεγγύης και συνεργασίας μεταξύ των κρατών της ΕΕ, (β) μια πλήρως ενοποιημένη εσωτερική αγορά ενέργειας που να διευκολύνει την ελεύθερη ροή ενέργειας στην ΕΕ μέσω επαρκούς υποδομής και χωρίς τεχνικά ή ρυθμιστικά εμπόδια, (γ) βελτιωμένη ενεργειακή επάρκεια που θα μειώσει την εξάρτηση σε εισαγωγές ενέργειας, θα μειώσει τις εκπομπές ρύπων και θα ωθήσει την

Application and Effects of European Energy Policies in SE Europe and Eastern Mediterranean, (σσ.47-60). Switzerland: Palgrave Macmillan.

³⁰ Bellodi, L. (2020). *Il Mare dei Destini Incrociati* (The Sea of Crossed Destinies). Rome: LIMES, www.limesonline.com.

³¹ Η Στρατηγική Ενεργειακής Ένωσης είναι ένα πρότζεκτ της Κομισιόν για τον συντονισμό της μετατροπής παροχής Ευρωπαϊκής ενέργειας. Εγκαινιάσθηκε τον Φεβρουάριο του 2015 με σκοπό την παροχή ασφαλούς, βιώσιμης, ανταγωνιστικής και οικονομικής ενέργειας.

εργασία και την ανάπτυξη, (δ) δέσμευση στην εφαρμογή της Συμφωνίας των Παρισίων για την κλιματική αλλαγή και την απανθρακοποίηση της οικονομίας διατηρώντας την πρωτοκαθεδρία στην ανανεώσιμη ενέργεια και (ε) στήριξη καινοτομιών στις τεχνολογίες χαμηλών ρύπων και καθαρής ενέργειας προτεραιοποιώντας την έρευνα και την πρωτοπορία υπέρ της ενεργειακής μετάβασης και βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας.

β. Ο πόλεμος στη Λιβύη και οι ενεργειακές επιπλοκές στην Αν. Μεσόγειο

Στη Λιβύη, όπως και στη Συρία, ξένες δυνάμεις έχουν επέμβει σε έναν εμφύλιο πόλεμο δια αντιπροσώπων μεταξύ Τριπολίτιδας και Κυρηναϊκής. Από τη μία πλευρά, Τουρκία και Κατάρ υποστηρίζουν την περιορισμένη στην Τρίπολη διεθνώς αναγνωρισμένη Κυβέρνηση Εθνικής Συμφωνίας (GNA). Από την άλλη πλευρά, Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (ΗΑΕ), Σαουδική Αραβία και Αίγυπτος υποστηρίζουν τον Λιβυκό Εθνικό Στρατό (LNA) του στρατάρχη Halifa Haftar, με έδρα την Κυρηναϊκή. Οι δυνάμεις αυτές έχουν ως στόχο τον περιορισμό της παρουσίας του Ισλαμιστικού εξτρεμισμού στην περιοχή της Βορείου Αφρικής. Το φυσικό αέριο είναι ο παράγοντας που συνδέει το κεντρο-Μεσογειακό Λιβυκό θέατρο με εκείνο της Αν. Μεσογείου. Τουρκία και Λιβύη, έχοντας συμφωνήσει να οριοθετήσουν τις αντίστοιχες ΑΟΖ τους (Νοέμβριος του 2019), χάραξαν μία γραμμή χωρίζοντας την "Mare Nostrum". Αν και το προεδρικό συμβούλιο της GNA στην Τρίπολη έσπευσε να δηλώσει ότι η συμφωνία είναι νόμιμη σύμφωνα με τις διατάξεις της UNCLOS, ακόμα και το Al Jazeera, η "φωνή" του Κατάρ, μία σύμμαχος χώρα της κυβέρνησης GNA του al-Sarraj η οποία, μαζί με τον Ερντογάν έχουν στενές σχέσεις με την Μουσουλμανική Αδελφότητα, εξέφρασε τις επιφυλάξεις του στο κατά πόσο το Τουρκο-Λιβυκό σύμφωνο ακολουθεί τις διατάξεις του Δικαίου της Θάλασσας. Οι ΗΠΑ και η ΕΕ καταδίκασαν το Σύμφωνο, υποστηρίζοντας τα δικαιώματα των άλλων παράκτιων κρατών: Ελλάδα, Κύπρου, Ισραήλ και Αιγύπτου.

Η ευθυγράμμιση του Τούρκου προέδρου Ερντογάν με τη νεόκοπη κυβέρνηση GNA της Λιβύης και η υπογραφή συμφωνία περί ΑΟΖ, οδήγησαν σε βαθύτερη συνεργασία στο πλαίσιο του Φόρουμ Φυσικού Αερίου της ανατολικής Μεσογείου («East Mediterranean Gas Forum – EMGF») που συντέθηκε από την Αίγυπτο, Ισραήλ, Ελλάδα, Κύπρο, Ιταλία, Ιορδανία, Παλαιστίνη και από τις 9 Μαρτίου του 2021, προστέθηκε και η Γαλλία. Επιπρόσθετα, τα κράτη - μέλη του EMGF επαύξησαν τις προσπάθειες τους να ενισχύσουν και να θεσμοθετήσουν την συνεργασία τους όχι μόνο σε ενεργειακά και οικονομικά ζητήματα αλλά και σε στρατιωτικό επίπεδο. Η επιθετική Τουρκική πολιτική στην Αν. Μεσόγειο και Λιβύη έφεραν κάποια κράτη – μέλη της ΕΕ όπως τη Γαλλία και την Ιταλία να γίνουν μέλη του EMGF. Από τα παραπάνω συνάγεται ότι οι νέο-Οθωμανικές φιλοδοξίες του Τούρκου προέδρου Ερντογάν γύρισαν μπούμερανγκ. Αυτό όμως μένει να αποδειχθεί.

Η Τουρκική στρατιωτική υποστήριξη στη Λιβυκή κυβέρνηση GNA και η αναφερόμενη μεταφορά στη χώρα, Ισλαμιστών μαχητών από τη Συρία, κάνουν τη Ρωσία επιφυλακτική με την προβολή ισχύος της Τουρκίας, υπερασπιζόμενη τα συμφέροντα της στην Αίγυπτο, ΗΑΕ, Σαουδική Αραβία, Συρία και Λιβύη. Η ίδια η Τουρκία αμφισβήτησε έντονα την παρουσία της Αμερικανικής ExxonMobil στην κυπριακή ΑΟΖ αλλά δεν είπε τίποτα για το γεγονός ότι η εταιρεία εργάζεται εκεί από κοινού με την Qatar Petroleum. Αυτό θα πρέπει να αξιολογηθεί σε σχέση με τα \$15 δισεκατομμύρια που το Κατάρ παρείχε για την ελάφρυνση της οικονομικής κρίσης της Τουρκίας, της οποίας το νόμισμα υποτιμήθηκε επανειλημμένα έναντι του αμερικανικού δολαρίου.

γ. Κύριοι Δρώντες

Η ΕΕ θέλει να δημιουργήσει ένα Μεσογειακό κόμβο φυσικού αερίου στη Νότια Ευρώπη προκειμένου να διαφοροποιήσει τους προμηθευτές ενέργειας και τις διαδρομές παροχής, όπως αυτό καταγράφεται στην Τέταρτη Αναφορά της Ενεργειακής Ένωσης³² τον Απρίλιο του 2019, σύμφωνα με τον Κανονισμό (ΕΕ) 2018/1999 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11ης Δεκεμβρίου 2018 για τη διακυβέρνηση της Ενεργειακής Ένωσης και της Δράσης για το Κλίμα.³³ Αυτός καθορίζει την σπουδαιότητα επίτευξης των ενεργειακών και κλιματικών στόχων της ΕΕ το 2030 και θέτει τους στόχους σε συμφωνία με τη σύμβαση πλαισίου των Ηνωμένων Εθνών για την κλιματική αλλαγή («συμφωνία του Παρισιού») του 2015 με συμπληρωματικές, συνεκτικές και φιλόδοξες προσπάθειες εκ μέρους της Ένωσης και των κρατών μελών της, ενώ περιορίζει τη διοικητική πολυπλοκότητα. Ρωσία και Τουρκία επιδιώκουν μία παρουσία και έναν ηγετικό ρόλο στην Μέση Ανατολή και στη Βόρειο Αφρική προκειμένου να ξεφύγουν από τη διεθνή απομόνωση στην οποία έχουν περιέλθει. Ο Ρώσος πρόεδρος Πούτιν, μετά από βαριές διεθνείς κυρώσεις που του επιβλήθηκαν, προωθεί την ιδέα της «Μεγάλης Ρωσίας». Την ίδια στιγμή, ο Τούρκος πρόεδρος Ερντογάν, ο οποίος το 2019 έχασε τις δημοτικές εκλογές στην Κων/πολη, στηρίζεται στην ιδέα της αναστήλωσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, της οποίας Λιβύη, Συρία, Αίγυπτος και το μεγαλύτερο τμήμα της Μ. Ανατολής ήταν κάποτε μέρη. Μόσχα και Άγκυρα προσπαθούν να εξασφαλίσουν ότι είναι εξέχοντες παίκτες

³² Fourth Report on the State of the Energy Union, (09 April 2019). Ανακτήθηκε την 31/1/22 από https://ec.europa.eu/info/publications/4th-state-energy-union_en.

³³ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) 2018/1999 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 11ης Δεκεμβρίου 2018 για τη διακυβέρνηση της Ενεργειακής Ένωσης και της Δράσης για το Κλίμα, για την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΚ) αριθ. 663/2009 και (ΕΚ) αριθ. 715/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, των οδηγιών 94/22/ΕΚ, 98/70/ΕΚ, 2009/31/ΕΚ, 2009/73/ΕΚ, 2010/31/ΕΕ, 2012/27/ΕΕ και 2013/30/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, των οδηγιών 2009/119/ΕΚ και (ΕΕ) 2015/652 του Συμβουλίου και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 525/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου. Ανακτήθηκε την 31/1/22 από https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2018.328.01.0001.01.ENG&toc=OJ:L:2018:328:TOC

όταν όλα τα μέρη κάθονται στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων αναφορικά με την Λιβυκή κρίση. Σε αυτό το παιχνίδι εξαγωγής υδρογονανθράκων, υπάρχει ο πανταχού παρών κίνδυνος για την ΕΕ να καταλήξει έχοντας εν μέρει αντικαταστήσει την ενεργειακή πολιτική της Ρωσίας «Διαίρει και Βασίλευε» με την αλαζονική και υπερφίαλη στάση της Τουρκίας ως υπέρτατου και μόνου άξιου περιφερειακού ενεργειακού κόμβου. Αυτό είναι κάτι που θα πρέπει να αντιμετωπισθεί έγκαιρα από όλα τα μέλη της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένης της Ιταλίας, η οποία, στο πλαίσιο του εξισοροποιητικού της ρόλου μεταξύ των δύο αντιμαχόμενων πλευρών στο Λιβυκό πόλεμο δια αντιπροσώπων, δεν έχει υπογράψει – συμμετέχοντας στο πρότζεκτ – την συμφωνία του αγωγού EastMed (Αθήνα, 02 Ιανουαρίου 2020), αν και καταδίκασε το Τουρκο-Λιβυκό σύμφωνο οριοθέτησης θαλάσσιας δικαιοδοσίας (ΑΟΖ) της 27^{ης} Νοεμβρίου του 2019.

Οι ανακαλύψεις κοιτασμάτων φυσικού αερίου στη λεκάνη της Λεβαντίνης έχουν προσδώσει πράγματι εντυπωσιακό και απροσδόκητο πλεονέκτημα στην Αίγυπτο, γεγονός που σίγουρα δεν χαροποιεί την Τουρκία, υποστηρικτή της Μουσουλμανικής Αδελφότητας και ορκισμένο εφθρό της κυβέρνησης του προέδρου al-Sisi στο Κάιρο. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι τόσο η Τουρκία όσο και η Αίγυπτος φιλοδοξούν να αποκτήσουν τον άτυπο ρόλο του ηγέτη των Σουνιτών μουσουλμάνων στον κόσμο. Μετά την αποσύνθεση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η Τουρκία έστρεψε το βλέμμα της προς την Δύση και το Αιγαίο, ενώ η Αίγυπτος προς Ανατολάς, στον Αραβικό κόσμο. Κατά τον Ψυχρό Πόλεμο, ο πρόεδρος Nasser της Αιγύπτου συμπαρατάχθηκε με την Ε.Σ.Σ.Δ. ενώ η Τουρκία μπήκε στο ΝΑΤΟ. Το 2012 οι εντάσεις μετριάστηκαν με την άνοδο στην εξουσία του Mohamed Morsi. Η εγγύτητα των δύο χωρών στην Μουσουλμανική Αδελφότητα ενίσχυσε τις σχέσεις τους – οι εμπορικές συναλλαγές εκτοξεύτηκαν γρήγορα από 300 εκατομμύρια στα 5 δισεκατομμύρια δολάρια. Το 2013, όταν ο Morsi ανατράπηκε από τον Abdel Fattah el-Sisi, ο τελευταίος συγκάλεσε μία τριμερή συνδιάσκεψη με την Κύπρο και την Ελλάδα για να προωθήσει την εξαγωγή φυσικού αερίου από τις Κυπριακές ακτές προς την Αίγυπτο, καθόσον πριν την ανακάλυψη του τεράστιου κοιτάσματος Zohr από την ιταλική ENI, το Κάιρο στέρευε από φυσικό αέριο. Η κίνηση αυτή δεν χαροποίησε τον Τούρκο πρόεδρο.

Με το Τουρκο-Λιβυκό σύμφωνο οριοθέτησης θαλάσσιας δικαιοδοσίας (ΑΟΖ), η Τουρκία προσπαθεί να εμποδίσει τα σχέδια της Αιγύπτου, συμπεριλαμβανομένου του έργου του αγωγού EastMed. Αν η εξουσία στην Τρίπολη πέσει σε χέρια φίλα προσκείμενα στον στρατάρχη Khalifa Haftar, η Λιβύη εκτιμάται θα αποσυρθεί από το σύμφωνο. Έτσι, Άγκυρα και Κάιρο θα συνεχίσουν να υποστηρίζουν με κάθε μέσο τις αντιμαχόμενες πλευρές στο Λιβυκό δράμα. Ωστόσο είναι προφανής η αδυναμία της Τουρκίας να κερδίσει την υποστήριξη οποιασδήποτε βορειο-αφρικανικής ή ευρωπαϊκής χώρας στις κινήσεις της. Η συνεχιζόμενη διαμάχη της Τουρκίας με όλους τους

γείτονες της στην Ανατολική Μεσόγειο και οι προστριβές της στο NATO σχετικά με την εγκατάσταση των Ρωσικών πυραύλων S-400, ωθούν την Γαλλία, Ελλάδα και Ιταλία με το μέρος του LNA, που υποστηρίζεται από το Κρεμλίνο.³⁴ Η πολιτική της Άγκυρας υποβοηθά την Ρωσική στρατηγική στην Ευρώπη, η οποία εργαλειοποιεί την ενέργεια για να κάνει εξωτερική πολιτική. Συνδυάζοντας τις διαδρομές των αγωγών της Gazprom, Nord Stream και TurkStream, η Μόσχα εσωκλείει το ανατολικό μέρος της Γερμανίας προς την Τσεχία, κατηφορίζει προς Σλοβακία, Ουγγαρία, Ρουμανία και Βουλγαρία, σχηματίζοντας μία ζώνη επιρροής σχετικά με το αποφασιστικό στοιχείο της ενέργειας, σε περιοχές που σύμφωνα με τη λογική του μετα-Σοβιετικού Κρεμλίνου, είναι κρίσιμες για την άμυνα της Ρωσίας απέναντι στη Δύση.³⁵

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι δύο αγωγοί, Nord Stream 2 και η δεύτερη γραμμή του TurkStream βρίσκονται υπό καθεστώς κυρώσεων από τις ΗΠΑ με την Πράξη Εξουσιοδότησης Εθνικής Άμυνας (National Defence Authorization Act – NDAA) του 2020. Η Ουάσινγκτον θεωρεί ότι αυτά τα δύο έργα είναι ακριβώς αυτό που είναι: ένα μέρος της στρατηγικής του Κρεμλίνου να δημιουργήσει στρατηγική και περιφερειακή εξάρτηση από τις Ρωσικές ενεργειακές ροές και να εκμεταλλευτεί αυτή την εξάρτηση για να ασκήσει πολιτική, οικονομική και στρατιωτική επιρροή στην Ευρώπη.³⁶ Η Τουρκία βοηθά ενεργά τον στόχο της Ρωσίας να αποτραπεί μία συνεργασία φυσικού αερίου της Αν. Μεσογείου στην Ευρωπαϊκή αγορά, χρησιμοποιώντας το Τουρκο-Λιβυκό σύμφωνο οριοθέτησης θαλάσσιας δικαιοδοσίας ως πρόσχημα για την παρεμπόδιση του σχεδίου Ελλάδας, Ισραήλ και Κύπρου να κατασκευάσουν τον αγωγό EastMed, ο οποίος απευθύνεται στην αγορά της ΕΕ. Με το σύμφωνο αυτό, ο Ερντογάν επιζητεί πρώτα από όλα να ακυρώσει οποιαδήποτε πιθανή συνεργασία μεταξύ Ελλάδας, Κύπρου, Ισραήλ και Αιγύπτου στην Αν. Μεσόγειο. Δεύτερον, να ασκήσει πιέσεις στην Αθήνα και Λευκωσία. Τρίτον, να περιορίσει απόλυτα οποιαδήποτε παράκτια ενεργειακή έρευνα στην περιοχή. Τέταρτον, να εξασφαλίσει την επιστροφή κάποιου μέρους από τα δισεκατομμύρια δολάρια του Λιβυκού χρέους προς τις Τουρκικές εταιρείες. Και ακόμα περισσότερο ανησυχητικό, πέμπτον, να αρπάξει ένα μέρος του ενεργειακού πλούτου σε υδρογονάνθρακες και φυσικό αέριο που κατέχει η Λιβύη. Σε απάντηση των Τουρκικών αυτών επιδιώξεων, η Ελλάδα υπέγραψε με την Αίγυπτο μία συμφωνία οριοθέτησης θαλάσσιας δικαιοδοσίας τον Αύγουστο του 2020, η οποία κατατέθηκε στον ΟΗΕ σύμφωνα με τις προβλέψεις του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας.

---

³⁴ Widdershoven, C. and Stel, van der R., (2020). Libya's Haftar Moving towards a Military Victory as Europe Pushes for Peace, (Elshadt: Verocy <https://verocy.com/> for Al-Arabiya).

³⁵ Mathioulakis, M. (2020). Russian Energy-Related Buffer Zones in Europe. Ανακτήθηκε την 31/1/22 από <https://www.linkedin.com/pulse/russian-energy-related-buffer-zones-europe-michalis-mathioulakis/>.

³⁶ Mathioulakis, M. (2020).

δ. Το Στοιχείο της Τουρκίας

Τι βρίσκεται όμως πίσω από το δραστήριο κυνήγι της Τουρκίας για υδρογονάνθρακες; Η Άγκυρα φοβάται να μη γίνει υπερ-εξαρτώμενη σε ενεργειακούς πόρους από τη Ρωσία – μέσω του TurkStream – και το Ιράν. Γι' αυτό η Άγκυρα ασκεί έκνομη επιθετικότητα στην Κύπρο, διεκδικώντας υπεράκτια κοιτάσματα φυσικού αερίου της Κύπρου, με το πρόσχημα ότι τηρεί συμβόλαια της τουρκικής κρατικής εταιρείας ΤΡΑΟ με την τουρκο-κυπριακή κοινότητα, προκειμένου να υπερασπιστεί τα δικαιώματα της κοινότητας στον ενεργειακό πλούτο του νησιού. Με απλά λόγια, η Τουρκία φιλοδοξεί να εξαλείψει την πιθανότητα η Κύπρος, το Ισραήλ και η Αίγυπτος να εκμεταλλευτούν το φυσικό αέριο της Αν. Μεσογείου χωρίς η ίδια να λάβει μερίδιο. Επιπρόσθετα, σύμφωνα με κάποιους αναλυτές,³⁷ η Λιβύη σήμερα αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της άμυνας της χερσονήσου της Ανατολίας (Μ. Ασίας). Είναι το απαραίτητο φυλάκιο για την απομάκρυνση οποιασδήποτε απειλής από τη χερσόνησο και την κατοχύρωση του ελέγχου του θαλάσσιου χώρου που χωρίζει την Τουρκία από τη Β. Αφρική. Αυτό απαιτεί τον, κατά το μάλλον ή ήττον, άμεσο έλεγχο των εδαφών από τα οποία είναι πιθανό να ασκηθεί επιρροή στις θαλάσσιες περιοχές που περιβάλλουν τη χερσόνησο. Ο έλεγχος των εδαφικών ορίων της «Γαλάζιας Πατρίδας» (Mavi Vatan), προϋποθέτει την ύπαρξη ενός ισχυρού στόλου και, πάνω απ' όλα, επίγνωση της στρατηγικής σπουδαιότητας της θάλασσας για αμυντικούς σκοπούς.³⁸

ε. Τουρκο – Αιγυπτιακές σχέσεις

Ο δυνητικός ρόλος της Αιγύπτου ως περιφερειακός κόμβος φυσικού αερίου, υποστηρίζεται ευρέως από την Ιταλία με το επιχείρημα ότι συμπληρώνει τη γεωγραφία των συμμαχιών που λαμβάνουν χώρα στην περιοχή μετά τις Αραβικές ταραχές του 2011. Αυτή η γεωγραφία βλέπει την πρόθεση του Ισραήλ, Σαουδικής Αραβίας, ΗΑΕ και Αιγύπτου του al-Sisi να περιορίσουν την άνοδο της Μουσουλμανικής Αδελφότητας, η οποία θεωρείται πiónι στις περιφερειακές φιλοδοξίες της Τουρκίας και του Κατάρ. Η τελευταία θα υποστεί απώλειες από την Αιγυπτιακές εξορύξεις φυσικού αερίου στη Λεβαντίνη, η οποία χάρη στην μοναδική γεωγραφική της θέση μπορεί να αφαιρέσει μερίδια της αγοράς LNG του Εμιράτου. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι επιπλέον των Ισραηλινο-Αιγυπτιακών συμφωνιών (οι εταιρείες Delek και Noble Energy να προμηθεύσουν την Αιγυπτιακή Dolphinus Holdings με 64 bcm για μία περίοδο 10 ετών), τα ΗΑΕ απέκτησαν το 10% του κοιτάσματος Zohr από την Ιταλική ENI τον Μάρτιο του 2018.³⁹ Μετά από αυτές τις

³⁷ Santoro, D. (2020). Ankara (Ri)discovers the Sea, (Rome: Limes, www.limesonline.com).

³⁸ Giuli, M. (2018). Egypt at the Center of Gas Geopolitics in the Eastern Mediterranean. Rome: Limes, www.limesonline.com.

³⁹ Eni sells stake in Egypt gasfield to Mubadala. Ανακτήθηκε την 31/1/22 από <https://www.ft.com/content/27aac58e-256b-11e8-b27e-cc62a39d57a0>

ανακοινώσεις, η Κύπρος εξέφρασε την επιθυμία τα κοιτάσματα φυσικού αερίου της Αφροδίτης να δρομολογηθούν στους Αιγυπτιακούς τερματικούς σταθμούς Idku και Damietta για υγροποίηση και μετατροπή σε LNG.

Το Κρεμλίνο ενδιαφέρεται ιδιαίτερα να ενισχύσει την ενεργειακή συνεργασία του με την Αίγυπτο και έχει υπογράψει συμφωνία (μέσω της Rosatom) για την έναρξη κατασκευής ενός εργοστασίου πυρηνικής ενέργειας ισχύος 4,8 GW το δεύτερο εξάμηνο του 2020, όπως έχει κάνει και με άλλες χώρες της Μέσης Ανατολής, από την Ιορδανία μέχρι την Τουρκία. Το 2017 η Rosneft συμμετείχε στην ανάπτυξη του κοιτάσματος Zohr αποκτώντας το 30% από την ENI. Επίσης η Novatek, η δεύτερη μεγαλύτερη εταιρεία παραγωγής φυσικού αερίου της Ρωσίας, απέκτησε – στο πλαίσιο μιας κοινοπραξίας με την ENI και την TOTAL – άδεια εκμετάλλευσης στα χωρικά ύδατα του Λιβάνου. Η Μόσχα εκμεταλλεύεται αυτά τα συμβόλαια για να αποκομίσει πολλαπλά οφέλη: πρώτον, να παραμείνει μέλος διεθνών κοινοπραξιών, ιδιαίτερα με ευρωπαϊκές εταιρείες προκειμένου να εντείνει τις δυσκολίες συγκεκριμένων Ευρωπαϊκών κυβερνήσεων αναφορικά με τις Αμερικανικές κυρώσεις. Δεύτερον, να ανατρέψει τις προσπάθειες της ΕΕ να διαφοροποιήσει τους προμηθευτές της σε φυσικό αέριο συμμετέχοντας σε αυτά τα έργα. Τρίτον, να ενθαρρύνει τη διεθνή επέκταση της Rosneft και Novatek για να αντισταθμίσουν τις μειωμένες εγχώριες δυνατότητες τους λόγω του μονοπωλίου της Gazprom στις εξαγωγές φυσικού αερίου μέσω των αγωγών. Τέταρτον, στο πλαίσιο μιας πολύ-διάστατης εξωτερικής πολιτικής, να φέρει κοντύτερα ηγέτες Αραβικών χωρών που ενδιαφέρονται στην ενεργειακή συνεργασία, ιδιαίτερα σε μία περίοδο που ο περιφερειακός ρόλος των ΗΠΑ φαίνεται περισσότερο συναλλακτικός και λιγότερο προβλέψιμος. Ωστόσο, παρά την έντονη παρουσία της Ρωσίας, κανείς δεν μπορεί να υπολογίζει στο μέλλον σε μία ρωσική εγγύηση ασφάλειας των θαλάσσιων ορίων, συνθήκη απαραίτητη για την ενεργειακή ανάπτυξη στην περιοχή, κάτι που αναγκαία εναπόκειται στα παράκτια κράτη. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η Αίγυπτος παραμένει σε θέση στρατηγικού κέντρου. Για να το ενισχύσει αυτό και να δρέψει τα πολιτικά οφέλη, το Κάιρο χρειάζεται να μειώσει την εγχώρια ζήτηση προκειμένου να αποδεσμεύσει περισσότερους φυσικούς πόρους για εξαγωγές, προσφέροντας ταυτόχρονα εγγυήσεις ενός σταθερότερου πολιτικού περιβάλλοντος. Το Κάιρο και το Άμπου Ντάμπι είναι κατηγορηματικά αντίθετα στις επεκτατικές κινήσεις της Άγκυρας στη Λιβύη. Το ίδιο ισχύει, τουλάχιστον για την Αίγυπτο, με τις έντονες πιέσεις που ασκεί ο Ερντογάν στην Κύπρο. Η Τουρκία, μετά τις απειλές και τη παρεμπόδιση διεθνών μεγαλο-εταιρειών υδρογονανθράκων όπως της ENI και της TOTAL, παραβιάζοντας την Κυπριακή ΑΟΖ με πολεμικά σκάφη, εγκατέστησε πολεμικά drone στο κατεχόμενο μέρος του νησιού και προτίθεται να κατασκευάσει έναν αγωγό φυσικού αερίου που να συνδέει το ψευδοκράτος με την Τουρκία.

στ. Μπορεί το φυσικό αέριο της Αν. Μεσογείου να φτάσει στην αγορά της ΕΕ;

Μέχρι τώρα η Ευρώπη δεν έχει δώσει καλά δείγματα σε ό,τι αφορά την ταχύτητα αντιδράσεων, πέρα από ανακοινώσεις και διακηρύξεις. Πολιτικά προβλήματα σε πολλά κράτη – μέλη της ΕΕ, αυτό που πολλοί ονομάζουν «κρίση της Ευρωζώνης», έλλειψη κοινού προσανατολισμού μεταξύ της Κομισιόν και κάποιων κρατών – μελών σε θέματα ενεργειακής πολιτικής (όπως το ζήτημα του Nord Stream) και μία εκτεταμένη κρίση στους κόλπους της ΕΕ (όπως το Brexit), όλα αυτά καθιστούν την Ευρώπη έναν δύσκολο προορισμό, οργανωτή ή κινητήρια δύναμη εξελίξεων. Στο μεταξύ οι ΗΠΑ απουσιάζουν ή εμπλέκονται ελάχιστα στην Αν. Μεσόγειο και προς το παρόν δεν υπάρχει μία ενιαία Αμερικανική εξωτερική πολιτική αλλά μάλλον ένα πλήθος εξωτερικών πολιτικών που ασκούν διάφορες κρατικές υπηρεσίες χωρίς συγκροτημένο συντονισμό. Κατά συνέπεια, η Ουάσινγκτον περιορίζεται στην επιρροή που ασκεί στην Τουρκία και δεν προωθεί λύσεις στα περιφερειακά προβλήματα ή απαντήσεις συνεργασίας για τα ενεργειακά κοιτάσματα της περιοχής. Τα παραπάνω έχουν βοηθήσει πολύ την Τουρκία στην προβολή ισχύος στην ευρύτερη περιοχή από το Αιγαίο έως την Αν. Μεσόγειο, συμπεριλαμβανομένης της Κύπρου, της Συρίας και της Λιβύης. Η Τουρκία επαναδιαπραγματεύεται τη θέση της στην Δύση – αν δεν ψάχνει με ενεργό τρόπο, εναλλακτικές. Για αυτόν τον λόγο, προβάλλει πολιτική και στρατιωτική ισχύ, στέλνοντας το μήνυμα στην ευρύτερη Δύση ότι κανένας σχεδιασμός στην περιοχή ή για την περιοχή δεν μπορεί να γίνει ρεαλιστικά χωρίς την Τουρκία. Ωστόσο η ενέργεια θα μπορούσε να λειτουργήσει καταλυτικά για την συνεργασία στην ευρύτερη περιοχή και να καταστήσει την ίδια την Κύπρο έναν εξαιρετικό κόμβο και σύνδεσμο. Αντίστοιχα, η Κύπρος έχει το ξεχωριστό πλεονέκτημα της κρατικής υπόστασης στην περιοχή, αλλά όχι της περιοχής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

10. Ο ρόλος των πετρελαιοπαραγωγών χωρών του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου και οι αλληλεπιδράσεις με κύριους περιφερειακούς παίκτες (Αίγυπτο – Λιβύη – Συρία – Ελλάδα – Κύπρος – Ισραήλ) στην Αν. Μεσόγειο

α. Εισαγωγή

Αν και η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου είναι ένα απομακρυσμένο πεδίο δράσης για τις αραβικές χώρες του Περσικού Κόλπου, η ανάμειξη τους σε αυτήν έχει περιπλέξει την γεωπολιτική της περιοχής και συνέβαλε στην ανατροφοδότηση των τοπικών εντάσεων και στην πολιτική πόλωση. Οι έξι αραβικές χώρες του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου (Gulf Cooperation Council – GCC) ήτοι, Μπαχρέιν, Κουβέιτ, Ομάν, Κατάρ, Σαουδική Αραβία και Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (ΗΑΕ) ασκούν

αντικρουόμενες εξωτερικές πολιτικές στην Αν. Μεσόγειο. Επί του παρόντος, δύο στρατόπεδα ανταγωνίζονται μεταξύ τους με έπαθλο την επιρροή, υποστηριζόμενα από αντίπαλες τοπικές δυνάμεις: το πρώτο απαρτίζεται από την Σαουδική Αραβία, τα ΗΑΕ και το Μπαχρέιν, ενώ το δεύτερο αποτελείται μόνο από το Κατάρ. Το Ομάν στέκεται ουδέτερο στα περισσότερα θέματα, ενώ το Κουβέιτ προσπαθεί να αυτοπαρουσιαστεί ως τίμιος μεσίτης για την επίλυση διαφορών.

β. Τα συμφέροντα του GCC στην Ανατολική Μεσόγειο

Από την εποχή της Αραβικής Άνοιξης το 2011, η Σαουδική Αραβία και τα ΗΑΕ, με την υποστήριξη του Μπαχρέιν, ακολουθούν μία ενεργή εξωτερική πολιτική με σκοπό την αξιοποίηση των αλλαγών στον Αραβικό κόσμο προς όφελος τους. Το Ριάντ και το Άμπου Ντάμπι επενέβησαν στρατιωτικά στο Μπαχρέιν τον Μάρτιο του 2011 για να συντρίψουν μία – κατά τη γνώμη τους – Ιρανική συνομοσία ανατροπής του καθεστώτος στην πρωτεύουσα Μανάμα. Με την οικονομική βοήθεια του Κουβέιτ, υποστήριξαν το 2013 το πραξικόπημα του Αιγυπτιακού στρατού υπό την ηγεσία του στρατηγού Abdel Fattah al-Sisi κατά του εκλεγμένου Προέδρου Mohamed Morsi.

Δύο χρόνια αργότερα, την άνοιξη του 2015, Σαουδική Αραβία και ΗΑΕ εξαπέλυσαν έναν καταστρεπτικό πόλεμο κατά των ανταρτών Χούτι στην Υεμένη. Το ρήγμα στο εσωτερικό του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου κορυφώθηκε τον Ιούνιο του 2017, όταν τρεις χώρες του GCC, η Σαουδική Αραβία, τα ΗΑΕ και το Μπαχρέιν, με την υποστήριξη της Αιγύπτου, ανακοίνωσαν την επιβολή αποκλεισμού του Κατάρ. Τα ΗΑΕ επίσης επενέβησαν στρατιωτικά στη Λιβύη υποστηρίζοντας τον Στρατηγό Khalifa Haftar κατά της ανερχόμενης επιρροής – σύμφωνα με το Άμπου Ντάμπι – του πολιτικού Ισλάμ και των Τουρκικών επεκτατικών φιλοδοξιών στη Βόρειο Αφρική και στην Αν. Μεσόγειο.

Στο μεταξύ, η ολοένα και δυναμικότερη εξωτερική πολιτική της Άγκυρας οδήγησε την Σαουδική Αραβία και τα ΗΑΕ να ακολουθήσουν επιθετικότερες στρατηγικές κατά της Τουρκίας, όπως προσφορά υποστήριξης προς τους Κούρδους της Συρίας⁴⁰ και ένταξη στο πλευρό της Αιγύπτου, της Ελλάδας και της Κύπρου κατά της Τουρκικής επιθετικότητας στην Αν. Μεσόγειο και την ευρύτερη περιοχή της Μ. Ανατολής. Το σημαντικότερο, τα ΗΑΕ ξεκίνησαν διαδικασίες πολιτικής επαναπροσέγγισης με τη Δαμασκό και αποκατέστησαν πλήρη διπλωματικούς δεσμούς με το Ισραήλ.

---

⁴⁰ Bianco, C., (26 May 2020). *Gulf monarchies and the Eastern Mediterranean: Growing ambitions*. European Council on Foreign Relations (ECFR) και Ramani, S., (25 February 2019). *UAE steps up anti-Turkey efforts in Syria*. Al-Monitor.

Τα κίνητρα των ΗΑΕ για αποκατάσταση του καθεστώτος Assad μπορούν να συνοψιστούν σε 4 κύριες κατηγορίες. Πρώτον, το Άμπου Ντάμπι ελπίζει να εγκλωβίσει τον Τουρκικό στρατό σε έναν δαπανηρό πόλεμο στη βορειο-δυτική Συρία για να αποσπάσει την Άγκυρα από τη Λιβική σύγκρουση.⁴¹ Δεύτερον, τα ΗΑΕ βλέπουν ακόμα το καθεστώς Assad ως έναν σημαντικό σύμμαχο κατά των Ισλαμιστικών κινήματων.⁴² Τρίτον, η επαναπροσέγγιση του Άμπου Ντάμπι με την Δαμασκό αντικατοπτρίζει την παρουσία μελλοντικών ευκαιριών για τους Εμιρατιανούς επενδυτές.⁴³ Τέλος, η αποκατάσταση διπλωματικών σχέσεων με τη Συρία ίσως οδηγήσει στην ενίσχυση των πολιτικών καναλιών επικοινωνίας ανάμεσα στα ΗΑΕ, τη Ρωσία και ίσως ακόμα και με το Ιράν.

Οι διπλωματικές σχέσεις με το Ισραήλ πιθανόν να αποφέρουν στρατηγικά οφέλη, σύμφωνα με τους Εμιρατιανούς. Τέτοια μπορεί να είναι καλύτερες σχέσεις με την Ουάσινγκτον, προμήθειες εξελιγμένων οπλικών συστημάτων, και βοήθεια στην επέκταση της οικονομίας πέρα από το πετρέλαιο, ιδιαίτερα μέσω συνεργασιών σε τομείς όπως της υψηλής τεχνολογίας και των χρηματοοικονομικών, της ανανεώσιμης ενέργειας και αποδοτικών προγραμμάτων αφαλάτωσης. Φυσικά, υπάρχουν και τα πρόσθετα οφέλη της συνεργασίας σε θέματα στρατιωτικά και πληροφοριών κατά κοινών αντιπάλων όπως το Ιράν, η Τουρκία και τα Ισλαμιστικά κινήματα.⁴⁴

Στο αντίπαλο στρατόπεδο, το Κατάρ συνεργάζεται στενά με την Τουρκία και αντιπολιτευόμενα κινήματα και κόμματα, ιδιαίτερα με ομάδες που συνδέονται με την Μουσουλμανική Αδελφότητα κυρίως της Αιγύπτου, Λιβύης, Συρίας, Τυνησίας και Παλαιστίνης και έχει κινητοποιήσει την ήπια ισχύ του και τα αποτελεσματικά του μέσα ενημέρωσης για να διαμορφώσει τις εξελίξεις προς όφελος του.

Αυτά τα αντικρουόμενα σχέδια των χωρών του Κόλπου μπορούν να ερμηνευθούν από τέσσερις κύριους συντελεστές. Πρώτον, ενώ η Σαουδική Αραβία και τα ΗΑΕ στηρίζουν το status quo, ιδιαίτερα της Αιγύπτου, το Κατάρ πιστεύει ότι αυτό δεν είναι βιώσιμο αλλά αντίθετα οδηγεί μακροπρόθεσμα σε αστάθεια, ιδιαίτερα αν ενεργές κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις όπως η

---

⁴¹ Hearst, D., (8 April 2020). *EXCLUSIVE: Mohammed bin Zayed pushed Assad to break Idlib ceasefire*. Middle East Eye και Almustafa, H. and Fenton-Harvey, J., (10 April 2020). *Why the UAE aims to leverage Assad*. Middle East Eye.

⁴² Hearst, D., (8 April 2020) και Almustafa, H. and Fenton-Harvey, J., (10 April 2020).

⁴³ Occhiuto, A. and Chisholm, A., (14 December 2020). *The Eastern Mediterranean: The UAE's New Frontier*. Gulf International Forum.

⁴⁴ Strategic Comments, (30 November 2020). *The Abraham Accords: Israel-Gulf Arab Normalisation*, vol. 26, no. 8, (σ. iv-v) και *The Abraham Accords: what now for Israel-UAE investment?*, (22 December 2020). Freshfields Bruckhaus Deringer LLP.

Μουσουλμανική Αδελφότητα είναι αποκλεισμένες.⁴⁵ Δεύτερον, οι χώρες του GCC έχουν διαφορετικές απόψεις για την Τουρκία. Η Σ. Αραβία, τα ΗΑΕ και το Μπαχρέιν έχουν υιοθετήσει αντι-τουρκικές πολιτικές σε όλες σχεδόν τις κρίσεις στην Μ. Ανατολή, ενώ το Κατάρ έχει συμμαχήσει με την Τουρκία.⁴⁶ Ομοίως το Κουβέιτ και το Ομάν έχουν καλές πολιτικές, οικονομικές, ακόμα και στρατιωτικές σχέσεις με την Τουρκία. Τρίτον, το Ιράν είναι άλλος ένας διχαστικός συντελεστής ανάμεσα στις χώρες του GCC. Η Σ. Αραβία (και σε μικρότερο βαθμό τα ΗΑΕ) θεωρεί το Ιράν ως την ύψιστη απειλή στην περιοχή. Το Κατάρ και το Ομάν (ακόμα και το Ντουμπάι και το Κουβέιτ) συνεχίζουν να έχουν καλές διπλωματικές και οικονομικές σχέσεις με την Τεχεράνη.⁴⁷ Τέλος, υπάρχει μια καθολική αίσθηση στον Κόλπο ότι οι ΗΠΑ σκοπεύουν να φύγουν από την περιοχή. Αυτό εξηγεί και τις δυναμικές εξωτερικές πολιτικές που η Σ. Αραβία και τα ΗΑΕ έχουν ακολουθήσει τελευταία στην περιοχή.

(1) Σαουδική Αραβία

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, το Ριάντ διακρίνει τρεις κύριες απειλές ασφαλείας: τις επεκτατικές πολιτικές του Ιράν στον Αραβικό κόσμο, οι οποίες ενισχύονται από την αυξανόμενη αστάθεια στην περιοχή, μαζί με δύο αλληλένδετους παράγοντες, την ιδεολογική πρόκληση των «δυνάμεων του πολιτικού Ισλάμ» με επικεφαλής την Μουσουλμανική Αδελφότητα, το μεγαλύτερο και ίσως πιο διαδεδομένο και οργανωμένο κίνημα στον Αραβικό κόσμο, και τον εντεινόμενο στρατηγικό ανταγωνισμό με την Τουρκία για την πολιτική ηγεσία του Μουσουλμανικού κόσμου.⁴⁸

Οι σημερινοί Σαουδαραβικοί σχεδιασμοί βασίζονται κυρίως στην ισχυρή καχυποψία που προκαλεί η διαδεδομένη Ιρανική επιρροή. Αναμφίβολα, η Σαουδαραβική ηγεσία έβλεπε για πολλά χρόνια όλα τα θέματα περιφερειακής ασφάλειας μέσα από το πρίσμα των ανησυχιών της για την αυξανόμενη Ιρανική επεκτατική πολιτική. Οι Σαουδάραβες βλέπουν ακόμα τις δραστηριότητες της Τεχεράνης ως επικίνδυνα προκλητικές, όχι μόνο στην Υεμένη αλλά και στο Ιράκ, στη Συρία, στον Λίβανο, στην Παλαιστίνη, στο Μπαχρέιν, στην Αφρική, ακόμα και σε κάποιες χώρες της Νοτίου Ασίας.

Στο μεταξύ, η Σαουδική Αραβία πιστεύει ότι είναι σε θέση να διεκδικήσει την ηγεσία του Ισλαμικού και Αραβικού κόσμων, δεδομένης της παρουσίας στην εδαφική της επικράτεια των ιεροτέρων τεμενών του Ισλάμ (της

---

⁴⁵ Ataman, M., (14 March 2018). *Political crisis in the Gulf: Pro-status quo states vs powers of change*. Daily Sabah.

⁴⁶ Ataman, M., (14 March 2018).

⁴⁷ Ataman, M., (14 March 2018).

⁴⁸ Ghafar, A. A., (21 February 2021). *Between Geopolitics and Geoeconomics: The Growing Role of Gulf States in the Eastern Mediterranean*. Istituto Affari Internazionali (IAI).

Κάαμπα⁴⁹ στην Μέκκα και του Al-Masjid an-Nabawi ⁵⁰ στην Μεδίνα) και του γεγονότος ότι είναι αφενός η μεγαλύτερη οικονομία στην περιοχή, αφετέρου ο μεγαλύτερος εξαγωγέας πετρελαίου στον κόσμο. Θεωρεί την Τουρκία, με την γεωστρατηγική της θέση, τον Ισλαμικό προσανατολισμό της, το πολιτικό της μοντέλο και την στρατιωτική της ισχύ, ως μία ευθεία απειλή σε αυτήν την ηγετική θέση. Πράγματι, μία Τουρκική πηγή ανέφερε την άνοιξη του 2021 ότι «η Σαουδική Αραβία είναι εκείνη η Αραβική χώρα που ενοχλείται περισσότερο από τις νέο-Οθωμανικές φιλοδοξίες του Ερντογάν. Υπάρχει η αίσθηση ότι ο Τουρκικός Ισλαμισμός βρίσκεται σε άνοδο... η Σαουδική Αραβία, με την θέση που κατέχει στον Ισλαμικό κόσμο, είναι πολύ ευαίσθητη με αυτήν την εξέλιξη. Είναι ενοχλημένη από τις πολιτικές ήπιες ισχύος [της Τουρκίας]».⁵¹

Βέβαια, η Τουρκική εξωτερική πολιτική υπό την ηγεσία του Προέδρου Ερντογάν έγινε περισσότερο δυναμική τα τελευταία χρόνια και η μαχητικότητα της Άγκυρας στην περιοχή της MENA (Μέση Ανατολή και Βόρειο Αφρική), στο Κέρασ της Αφρικής και στην Αν. Μεσόγειο εντάθηκε μετά την Αραβική Άνοιξη καθώς η Τουρκία είδε την ευκαιρία να επεκτείνει την επιρροή της.⁵² Από την οπτική της Σαουδικής Αραβίας, η στρατιωτική βάση της Τουρκίας στο Κατάρ, οι επίμονες προσπάθειες της να υποσκάψει το καθεστώς στην Αίγυπτο, η συνεχιζόμενη υποστήριξη προς την Μουσουλμανική Αδελφότητα και η στρατιωτική παρουσία σε Λιβύη, Συρία, Ιράκ και Σομαλία είναι μεταξύ των πολλών θεμάτων που προκαλούν αμφιβολίες και ανησυχίες για τα αληθινά κίνητρα της Άγκυρας.⁵³ Το Ριάντ βλέπει αυτές τις κινήσεις ως μέρος ενός Τουρκικού σχεδίου να περικυκλώσει την Σαουδική Αραβία και να απειλήσει πιθανώς τα συμφέροντα του.⁵⁴ Σαν να μην έφταναν αυτά, η δολοφονία του Σαουδάραβα δημοσιογράφου Jamal Khashoggi τον Οκτώβριο του 2018 μέσα στο προξενείο της Σαουδ. Αραβίας στην Κων/πολη κατάφερε ένα συγκλονιστικό πλήγμα στις Τουρκο-Σαουδαραβικές σχέσεις⁵⁵ και προκάλεσε μία επιδείνωση σε τέτοιο βαθμό που είχε να εμφανιστεί εδώ και δεκαετίες.

---

⁴⁹ Η Κάαμπα είναι οικοδόμημα μέσα στο τζαμί Μασγίντ αλ-Χαράμ στη Μέκκα και ο ιερότερος τόπος του Ισλάμ επειδή φυλάττει τον Μαύρο Λίθο. Η κίμπλα, η κατεύθυνση προς την οποία στρέφονται οι Μουσουλμάνοι όταν προσεύχονται, είναι η κατεύθυνση προς την Κάαμπα.

⁵⁰ Το Τέμενος του Προφήτη ή Μασγίντ αλ-Ναμπαουί. Μουσουλμανικό τέμενος στη Μεδίνα το οποίο κατασκευάστηκε από τον Μωάμεθ. Είναι το δεύτερο πιο ιερό τέμενος για το Ισλάμ.

⁵¹ Tastekin, F., (5 May 2021). *Turkey's good words not worth much to Saudi Arabia*. Al-Monitor.

⁵² Quamar, M., (2020). *Turkey and the Regional Flashpoint in Libya*, (σ. 597). Strategic Analysis, vol.44, no. 6.

⁵³ Tastekin, F., (5 May 2021).

⁵⁴ *Riyadh forges alliance with Greece to face Turkish muscle-flexing, Iran threat*, (22 April 2021). The Arab Weekly.

⁵⁵ *Turkey seeks to reset relations with Saudi Arabia*, (4 May 2021). Economist Intelligence Unit (EIU).

(2) Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (ΗΑΕ)

Από την αποκαλούμενη Αραβική Άνοιξη το 2011, τα ΗΑΕ ακολουθούν μια ολοένα και ενεργότερη εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας στην Μ. Ανατολή, Ερυθρά Θάλασσα και Αν. Μεσόγειο. Το αυξανόμενο στρατηγικό ενδιαφέρον των ΗΑΕ στην Αν. Μεσόγειο καθοδηγείται από τρεις κύριους στόχους. Πρώτον, τα ΗΑΕ πολεμούν σε ένα παίγνιο μηδενικού αθροίσματος κατά του αποκαλούμενου πολιτικού Ισλάμ στην περιοχή, ιδιαίτερα κατά της Μουσουλμανικής Αδελφότητας. Το Άμπου Ντάμπι βλέπει την Μουσουλμανική Αδελφότητα ως μία σοβαρή απειλή κατά της σταθερότητας του καθεστώτος του και πολεμά την οργάνωση και τις συνεργαζόμενες με αυτήν ομάδες σε όλες τις Αραβικές χώρες και ιδιαίτερα στην Αίγυπτο και τη Λιβύη.⁵⁶

Δεύτερον, τα ΗΑΕ ελπίζουν να εντείνουν την περιφερειακή απομόνωση της Άγκυρας και να περιορίσουν την αυξανόμενη επιρροή της στον Αραβικό κόσμο, στην Αφρική και στην Αν. Μεσόγειο, ιδιαίτερα σε χώρες όπως τη Συρία, την Αίγυπτο και τη Λιβύη. Τα ΗΑΕ πιστεύουν ότι η Άγκυρα χρησιμοποιεί την υποστήριξη της προς την Μουσουλμανική Αδελφότητα για να υπονομεύσει το καθεστώς του al-Sisi στην Αίγυπτο και να αυξήσει την Τουρκική επιρροή στη Βόρειο Αφρική και την ευρύτερη λεκάνη της Αν. Μεσογείου. Τέλος, τα ΗΑΕ προσπαθούν να εκμεταλλευτούν οικονομικές, εμπορικές και επενδυτικές ευκαιρίες στην Αν. Μεσόγειο, συμπεριλαμβανομένων νέων επιχειρηματικών σχεδίων με υδρογονάνθρακες.⁵⁷

Ο κύριος στρατηγικός επενδυτικός βραχίονας του Άμπου Ντάμπι, η Mubadala Investment Company, έχει κυρίως επικεντρωθεί σε τομείς γεωστρατηγικής σημασίας για τα ΗΑΕ όπως χρηματοοικονομική διαφοροποίηση (diversification), ψηφιακή οικονομία (blockchain και IoT – Internet of Things), τεχνητή νοημοσύνη, ιατρικές τεχνολογίες, ρομποτική, τεχνολογικό αυτοματισμό, βιοϊατρικές επιστήμες και σε στρατηγικά συμφέροντα της ευρύτερης περιφέρειας.⁵⁸

Από τον Σεπτέμβριο του 2020 που το Ισραήλ και τα ΗΑΕ επισημοποίησαν τις διπλωματικές τους σχέσεις, περίπου 25 συμφωνίες που αφορούν οικονομικές συνεργασίες, κοινοπραξίες, εμπορικές συμφωνίες και επενδυτικές προσφορές έχουν ήδη υπογραφεί από διάφορες επιχειρήσεις των ΗΑΕ σε πάνω από 15 τομείς. Αυτοί συμπεριλαμβάνουν μεταξύ άλλων, χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, τεχνολογία, υγειονομικές υπηρεσίες,

---

⁵⁶ Steinberg, G., (8 July 2020). *Regional Power United Arab Emirates*. Stiftung Wissenschaft und Politik.

⁵⁷ Henderson, S., (27 April 2021). *UAE Wealth Fund to Buy Share of Israeli Gas Field*. The Washington Institute.

⁵⁸ *Abu Dhabi's investment fund widens its net*, (20 May 2021). Economist Intelligence Unit (EIU).

παραγωγή ανανεώσιμης ενέργειας και ιδιαίτερα ηλιακής ενέργειας, αποδοτική αφαλάτωση, πετρέλαιο και αέριο.⁵⁹ Επίσης, η κρατική Ισραηλινή εταιρεία αγωγών EAPC και η κοινοπραξία MED-RED Land Bridge με έδρα στα ΗΑΕ υπέγραψαν συμφωνία εξαγωγής πετρελαίου από τα ΗΑΕ προς την Ευρώπη μέσω ενός αγωγού που συνδέει το Εϊλάτ (Eilat) της Ερυθράς Θάλασσας με το Μεσογειακό λιμάνι της Ασκαλώνα (Ashkelon).⁶⁰

Άλλες κρατικές επιχειρήσεις των ΗΑΕ έχουν στραφεί σε ευρύτερα στρατηγικά ενδιαφέροντα: η Masdar – μία Εμιρατιανή εταιρεία ανανεώσιμων πηγών ενέργειας – με έδρα το Άμπου Ντάμπι, ανακοίνωσε τον Μάιο του 2021 την πρώτη μεγάλη επένδυση της στον ελληνικό τομέα της ανανεώσιμης ενέργειας. Η Masdar και η φινλανδική Taaleri Energia, η οποία επενδύει σε αιολικές και ηλιακές εγκαταστάσεις κλίμακας χρησιμότητας, συμφώνησαν να φτιάξουν ένα φωτοβολταϊκό έργο 65 MW στην Ελλάδα.⁶¹

Πέρα από την ενέργεια, η εξομάλυνση των δεσμών αναμένεται να ενισχύσει τις ετήσιες εμπορικές συναλλαγές μεταξύ του Ισραήλ και των ΗΑΕ από \$675 εκατομμύρια που ήταν το καλοκαίρι του 2021, σε πάνω από \$5 δισεκατομμύρια σε δύο με τρία χρόνια.⁶² Επίσης, τα ΗΑΕ είναι η τρίτη χώρα (μετά τη Ρωσία και την Κίνα) σε επενδύσεις στην Αίγυπτο, με συνολικές επενδύσεις \$16,1 δισεκατομμύρια την περίοδο 2005 – 2019 ενώ το Άμπου Ντάμπι σχεδιάζει να ρίξει στην Αιγυπτιακή αγορά ακόμα περισσότερα κεφάλαια. Τέλος, Εμιρατιανές εταιρείες προσπαθούν να κερδίσουν σημαντικά μερίδια από την πίτα της μελλοντικής ανοικοδόμησης στη Συρία και τη Λιβύη, τα οποία πιθανόν να αξίζουν εκατοντάδες δισεκατομμύρια τις επόμενες δεκαετίες.

Στο γεωπολιτικό επίπεδο, τα ΗΑΕ ακολουθούν μία διττή στρατηγική που στοχεύει στον περιορισμό των Τουρκικών δραστηριοτήτων στην Μ. Ανατολή και τη Βόρειο Αφρική. Από τη μία πλευρά, το Άμπου Ντάμπι επιδιώκει να ενισχύσει τις σχέσεις του με Ευρωπαϊκές δυνάμεις όπως τη Γαλλία, η οποία αντιτίθεται στην όλο και δυναμικότερη εξωτερική πολιτική της Τουρκίας καθώς και να αναβαθμίσει τη συνεργασία του με περιφερειακές αντιπάλους της Άγκυρας στην Αν. Μεσόγειο, δηλαδή την Ελλάδα και την Κύπρο. Προσπαθεί έτσι να αποδυναμώσει την πολιτική θέση της Τουρκίας σε τοπικό και διεθνές επίπεδο, εντείνοντας αφενός την διπλωματική της απομόνωση, ενισχύοντας αφετέρου την δική του στρατηγική σπουδαιότητα

---

⁵⁹ Ο.π. και Batrawy A. and Harb, M., (2 June 2021). *Israelis, Emiratis meet in Dubai to discuss investments*. AP.

⁶⁰ Rabinovitch, A. and Cohen, T. (20 October 2020). *Israeli pipeline company signs deal to bring UAE oil to Europe*. Reuters.

⁶¹ Saadi, D., (6 May 2021). *Masdar makes first investment in Greece by developing solar plant with Taaleri Energia*. The Emirates News Agency, WAM.

⁶² Arabian Business, (29 July 2021). *UAE-Israel trade seen pushing \$5bn mark by 2024*.

στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ).⁶³ Από την άλλη πλευρά, τα ΗΑΕ συμφώνησαν τον Αύγουστο του 2020 να υπογράψουν μια συμφωνία εξομάλυνσης σχέσεων με το Ισραήλ (την «Ειρηνευτική Συμφωνία του Αβραάμ – Abraham Accords Peace Agreement»). Ο κύριος στόχος του Άμπου Ντάμπι υπογράφοντας αυτή τη συμφωνία ήταν να εξασφαλίσει την θέση των ΗΑΕ στους πολιτικούς της Ουάσινγκτον, επιτρέποντας να επιχειρηματολογήσει στις Δυτικές πρωτεύουσες κατά της Τουρκικής πολιτικής στην περιοχή.⁶⁴ Τα ΗΑΕ είναι ιδιαίτερα ανήσυχα να εξασφαλίσουν πολεμικό υλικό από τις ΗΠΑ, συμπεριλαμβανομένων μαχητικών stealth F-35 και υπερσύγχρονα drone.⁶⁵

Επιπλέον, τα ΗΑΕ επενδύουν εκτεταμένα για να αναπτύξουν τα απαραίτητα διπλωματικά εργαλεία, με στόχο την απόκτηση επιρροής ήπιας ισχύος και προσωπικές διασυνδέσεις με ισχυρούς εταίρους όπως οι ΗΠΑ,⁶⁶ η Γαλλία και το Η.Β. Οι τεταμένες σχέσεις της Τουρκίας με τις ΗΠΑ και την ΕΕ δουλεύουν προς όφελος του Άμπου Ντάμπι ή όπως ο James Dorsey έγραψε συνοπτικά, «...τα ΗΑΕ βασίζονται στο γεγονός ότι οι παραδοσιακοί δεσμοί της Τουρκίας με τους συμμάχους της στο ΝΑΤΟ, την Ευρώπη και τις ΗΠΑ είναι τεταμένες εξαιτίας πολλών θεμάτων, συμπεριλαμβανομένης της τουρκικής στρατιωτικής επέμβασης στη Λιβύη, της μοίρας εκατομμυρίων προσφύγων που βρίσκονται στην Τουρκία και της αγοράς του Ρωσικού αντι-αεροπορικού συστήματος S-400».⁶⁷

(3) Κατάρ

Μία από τις πιο ενδιαφέρουσες εξελίξεις από την Αραβική Άνοιξη το 2011 και μετά, ήταν η ανάδυση μιας ισχυρής συμπαρατάξης Τουρκίας και Κατάρ. Οι δύο χώρες ένωσαν τις δυνάμεις τους σε διάφορα περιφερειακά μέτωπα, συμπεριλαμβανομένης της υποστήριξης τους στη Μουσουλμανική Αδελφότητα και τις παραφυάδες της στη Μ. Ανατολή και στη Β. Αφρική (Αίγυπτο, Συρία και Λιβύη). Ίσως η εμφανέστερη εκδήλωση αυτής της συνεργασίας ήταν η συμφωνία μεταξύ της Άγκυρας και της Ντόχα τον Δεκέμβριο του 2014 για ανάπτυξη Τουρκικών δυνάμεων στο Κατάρ.⁶⁸

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, οι δύο χώρες έγιναν οι κύριοι υποστηρικτές του Προέδρου της Αιγύπτου Mohamed Morsi (που ανήκε στην Μουσουλμανική Αδελφότητα) μέχρι την ανατροπή του τον Ιούλιο του 2013, και

---

⁶³ Occhiuto, A. and Chisholm, A., (14 December 2020).

⁶⁴ *UAE vs Turkey: the regional rivalries pitting MBZ against Erdogan*, (26 October 2020). Financial Times.

⁶⁵ Strategic Comments, vol. 26, no. 8, (30 November 2020). *The Abraham Accords: Israel-Gulf Arab Normalisation*, (σ. iv-v).

⁶⁶ Ghafar, A. A., (21 February 2021).

⁶⁷ Dorsey, J.M., (15 June 2020). *UAE Targets Turkey and Qatar in the Mediterranean*, Modern Diplomacy.

⁶⁸ Tanchum, M. (2021). *The Geopolitics of The Eastern Mediterranean Crisis: A Regional System Perspective on the Mediterranean's New Great Game*, (σ.19). Konrad-Adenauer-Stiftung.

αμφότερες παραμένουν από τότε επικριτικές του στρατιωτικού καθεστώτος της Αιγύπτου.⁶⁹ Ενώ η Τουρκία είδε στην υποστήριξη της προς την Μουσουλμανική Αδελφότητα την ευκαιρία να επεκτείνει την περιφερειακή της επιρροή, το Κατάρ το είδε ως έναν τρόπο να αντισταθμίσει τις περιφερειακές ηγεμονικές πολιτικές της Σαουδικής Αραβίας και των ΗΑΕ.⁷⁰ Αν και το Κατάρ, τα ΗΑΕ και η Σαουδική Αραβία ήταν μεταξύ εκείνων των χωρών που υποστήριξαν τους επαναστάτες στον αγώνα τους να ανατρέψουν το καθεστώς του Muammar Gaddafi και του Bashar Al-Assad στη Συρία και τη Λιβύη, ιδεολογικά υποστήριζαν διαφορετικές ομάδες.⁷¹

Το εμπάργκο που επέβαλαν στην Ντόχα το 2017 η Σαουδική Αραβία, τα ΗΑΕ, το Μπαχρέιν και η Αίγυπτος, έσπρωξε το Κατάρ ακόμα περισσότερο προς την Τουρκία.⁷² Πράγματι, η Τουρκία επιτάχυνε την ανάπτυξη στρατευμάτων της σε μία βάση στο Κατάρ, σε μία επίδειξη υποστήριξης προς την Ντόχα λίγες μέρες μετά το τοπικό εμπάργκο που επέβαλαν το Άμπου Ντάμπι και το Ριάντ στον γείτονα τους στον Κόλπο.⁷³ Στο μεταξύ, το Κατάρ έχει γίνει ο δεύτερος μεγαλύτερος επενδυτής στην Τουρκία και δείχνει τη δέσμευση του για ακόμη περισσότερες επενδύσεις. Η συνολική αξία των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (Foreign Direct Investment – FDI) του Κατάρ στην Τουρκία ανήλθε στα \$22 δισεκατομμύρια τον Δεκέμβριο του 2019.⁷⁴

γ. Γεωπολιτική και Οικονομική Αλληλεπίδραση

Οι πρόσφατες εξελίξεις στην Αν. Μεσόγειο μαζί με τις αντιπαλότητες των χωρών του GCC τροφοδοτούν συνεχώς τους περιφερειακούς ανταγωνισμούς και θέτουν Ελλάδα, Κύπρο, Αίγυπτο, ΗΑΕ, Γαλλία και ακόμα και τη Σαουδ. Αραβία ενάντια στις Μεσογειακές φιλοδοξίες της Τουρκίας. Υπό αυτό το πρίσμα και δεδομένης της στρατηγικής σπουδαιότητας της Αν Μεσογείου, υπάρχουν τουλάχιστον πέντε κύριοι παίκτες που διαμορφώνουν τον σημερινό ανταγωνισμό των χωρών του Αραβικού Κόλπου, ο οποίος με τη σειρά του επηρεάζει αναπόφευκτα την ενεργειακή ασφάλεια στην Αν. Μεσόγειο.

---

⁶⁹ Yeşilyurt, N., (March 2018). *Whither Inter-Sunni Relations in the Middle East? Turkey and the Gulf Cooperation Council*, (σ.28). Mediterranean Quarterly, vol. 29, no. 1.

⁷⁰ Yeşilyurt, N., (March 2018).

⁷¹ Yeşilyurt, N., (March 2018).

⁷² Ghafar, A. A., (21 February 2021).

⁷³ *UAE vs Turkey: the regional rivalries pitting MBZ against Erdogan*, (26 October 2020). Financial Times.

⁷⁴ The State of Qatar & The Republic of Turkey, Report on Bilateral Trade & Foreign Direct Investment. *Unlocking sustainable investment opportunities across the economic spectrum*.

(1) Αίγυπτος

Τα ΗΑΕ και η Σαουδική Αραβία είναι σημαντικοί σύμμαχοι της Αιγύπτου στην απόκρουση της Μουσουλμανικής Αδελφότητας και των κύριων υποστηρικτών της, δηλ. της Τουρκίας και του Κατάρ.⁷⁵ Επίσης η Αίγυπτος έχει αναδυθεί ως περιφερειακός άξονας στην αντιμετώπιση της Τουρκικής επιθετικότητας στην Αν. Μεσόγειο, ιδιαίτερα στη Λιβύη.⁷⁶ Το Κάιρο έχει λάβει αποφασιστική στάση απέναντι στην Τουρκία και έχει μάλιστα εγκαινιάσει μία πλατφόρμα⁷⁷ που στοχεύει στον αποκλεισμό της Άγκυρας από τις περιφερειακές εξελίξεις.⁷⁸ Το Ριάντ και το Άμπου Ντάμπι βλέπουν την οικονομική και πολιτική υποστήριξη τους προς την Αίγυπτο ως στρατηγικό πλεονέκτημα και μία πολιτική αντιστάθμισης απροσδόκητων εξελίξεων.⁷⁹

Παρ' όλα αυτά, οι αντικρουόμενες πολιτικές ατζέντες των χωρών του Κόλπου προς την Αίγυπτο θα μπορούσαν να έχουν διάφορες αρνητικές συνέπειες. Πρώτον, θα μπορούσαν να διαταράξουν σημαντικές πολιτικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις που είναι απαραίτητες για την μακροπρόθεσμη σταθερότητα της Αιγύπτου. Δεύτερον, η συνεχής πολιτική καταστολή της Μουσουλμανικής Αδελφότητας καθώς και άλλων ομάδων της αντιπολίτευσης μπορεί να τροφοδοτήσει κάτω από την επιφάνεια τη λαϊκή δυσαρέσκεια και να αυξήσει τη πιθανότητα εκτεταμένων διαδηλώσεων ή αστάθειας στα επόμενα χρόνια, ιδιαίτερα αν οι οικονομικές συνθήκες δεν βελτιωθούν σημαντικά.⁸⁰

Τέλος, οι αυξανόμενες εντάσεις στην Αν. Μεσόγειο και η επιδείνωση των σχέσεων μεταξύ Τουρκίας, Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ, σημαίνει ότι η Αίγυπτος θα μπορούσε να συρθεί σε περιφερειακές συγκρούσεις τη στιγμή που η χώρα αντιμετωπίζει αυξανόμενες οικονομικές και κοινωνικές δυσκολίες ως αποτέλεσμα της πανδημίας COVID-19, αστάθεια στο Σινά και κλιμακούμενες περιφερειακές εντάσεις γύρω από το φράγμα της Αιθιοπίας. Αλλά και η γειτονική Λιβύη, παρά τη συμφωνία που υπογράφηκε το 2020 με την παρέμβαση των Ηνωμένων Εθνών, παραμένει εξαιρετικά ασταθής και η

---

⁷⁵ Cockayne, J., Stevenson, P., (25 September 2020). *Turkey Unites Rival East Med Players as Regional 'Gas Forum' Expands Ambitions*. MEES, vol. 63, no. 39.

⁷⁶ Tanchum, M., (25 August 2020). *Turkey Advances in Africa against Franco-Emirati-Egyptian Entente*. Turkey Analyst.

⁷⁷ Τον Ιανουάριο του 2020, οι υπουργοί ενέργειας της Ιταλίας, Κύπρου, Ελλάδας, Ισραήλ, Αιγύπτου, Ιορδανίας και της Παλαιστινιακής Αρχής ίδρυσαν το Eastern Mediterranean Gas Forum (EMGF), το οποίο αποσκοπεί στη δημιουργία μιας περιφερειακής αγοράς φυσικού αερίου.

⁷⁸ Telci, I. N., (2021). *Turkey's Quest for Influence in the Mediterranean in the Post-Arab Uprisings Era*, (σ. 167). Στο Mason, R. (επιμ.), *Transnational Security Cooperation in the Mediterranean*. London: Palgrave Macmillan.

⁷⁹ Ghafar, A. A., (21 February 2021).

⁸⁰ Fitch Solutions, (2021). *Egypt Country Risk Q1 2021*, (σ. 7). Fitch Solutions Group, London.

κατάσταση εκεί μπορεί εύκολα να επιδεινωθεί, αυξάνοντας την πίεση στην Αίγυπτο προκειμένου να επέμβει.

(2) Λιβύη

Η Λιβύη είναι ένα άλλο πεδίο στο οποίο η παρέμβαση των χωρών του Κόλπου έχουν διαμορφώσει δυναμικές και αποτελέσματα. Η Τουρκία και το Κατάρ υποστήριξαν την αναγνωρισμένη από τα Η.Ε. Κυβέρνηση Εθνικής Συμφωνίας (Government of National Accord – GNA) με έδρα την Τρίπολη κατά του Λιβυκού Εθνικού Στρατού (Libyan National Army – LNA) που υποστηριζόταν από Ρωσία, Αίγυπτο, ΗΑΕ, Σαουδική Αραβία, ακόμα και από τη Γαλλία.⁸¹ Η εμπλοκή των χωρών του Κόλπου στον Λιβυκό εμφύλιο πόλεμο, στην πραγματικότητα παρέτεινε τη διάρκεια της σύγκρουσης και επέφερε περαιτέρω πολιτική αποσύνθεση στη χώρα.⁸² Επίσης όξυνε την εν γένει αστάθεια στην περιοχή της Αν. Μεσογείου καθώς η κατάσταση στη Λιβύη συνδέεται με την σύγκρουση που είναι σε εξέλιξη στη Συρία.

Στις αρχές του 2019, ο LNA κατέλαβε πλούσιες σε πετρέλαιο περιοχές και την περιοχή της Fezzan, ενώ τον Απρίλιο του 2019 ξεκίνησε την πολιορκία της πρωτεύουσας Τρίπολης, από όπου επιχειρούσαν η GNA και διάφορες πολιτοφυλακές, κάποιες από αυτές Ισλαμιστικές. Τα ΗΑΕ ενίσχυσαν το 2020 την στρατιωτική υποστήριξη τους προς τις δυνάμεις του LNA του στρατηγού Khalifa Haftar,⁸³ προσπαθώντας να ανατρέψουν την κυβέρνηση της Τρίπολης, την οποία το Άμπου Ντάμπι θεωρούσε φίλη της Μουσουλμανικής Αδελφότητας.

Ωστόσο, η επέμβαση της Τουρκίας το 2020 οδήγησε σε μία σειρά από ήττες για τον LNA, μετατοπίζοντας την ισορροπία της σύγκρουσης υπέρ της GNA, τερματίζοντας την απόπειρα ανατροπής της κυβέρνησης στην Τρίπολη και αναγκάζοντας τις δυνάμεις του LNA σε άτακτη υποχώρηση.⁸⁴ Αυτή η εξέλιξη έπληξε σοβαρά τις φιλοδοξίες του Άμπου Ντάμπι στη Λιβύη καθώς η σύγκρουση πυροδότησε φόβους ευρύτερης περιφερειακής ανάφλεξης στη Νότιο Μεσόγειο και ευθείας πολεμικής αντιπαράθεσης μεταξύ Τουρκίας και Αιγύπτου.⁸⁵

Διαπραγματεύσεις υπό την αιγίδα των Η.Ε. οδήγησαν στον σχηματισμό μιας νέας Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας (Government of National

---

⁸¹ *What is at stake in the Eastern Mediterranean crisis?*, (8 September 2020). Financial Times.

⁸² Ghafar, A. A., (21 February 2021).

⁸³ *The Military Balance*, (February 2021), vol. 121, no. 1. *Middle East and North Africa*, (σ. 316).

⁸⁴ *Germany and Malta urge talks to avert escalation of Mediterranean tensions*, (25 August 2020). Financial Times.

⁸⁵ *UAE vs Turkey: the regional rivalries pitting MBZ against Erdogan*, (26 October 2020). Financial Times.

Unity – GNU),⁸⁶ υποστηριζόμενη από την προηγούμενη GNA και τους περισσότερους διεθνείς δρώντες. Σε αυτό το πλαίσιο, η Σαουδική Αραβία, τα ΗΑΕ και το Κατάρ⁸⁷ ενώθηκαν με ένα πλήθος χωρών και διεθνών οργανισμών στην ευνοϊκή αποδοχή της ψήφου εμπιστοσύνης της Λιβυκής βουλής προς τη νέα κυβέρνηση του πρωθυπουργού Abdul Hamid Dbeibeh και υποσχέθηκαν την στήριξη τους στην υπό την αιγίδα των Η. Ε. πολιτική διαδικασία. Τέλος, στις 11 Φεβρουαρίου 2022 ανακοινώθηκε ότι ο Fathi Bashagha, πρώην Υπουργός Εσωτερικών της Κυβέρνησης Εθνικής Συμφωνίας, ανέλαβε τα καθήκοντά του ως πρωθυπουργός της νεοσύστατης προσωρινής κυβέρνησης της Λιβύης, κάτι το οποίο δεν έγινε αποδεκτό από την τρέχουσα προσωρινή κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας στην Τρίπολη, με επικεφαλής τον Πρωθυπουργό Abdul Hamid Dbeibeh, αν και η θητεία του έληξε επίσημα στις 24 Δεκεμβρίου 2021. Με δύο πρωθυπουργούς στη χώρα, αντίπαλους πολέμαρχους στο πεδίο και αντιμαχόμενες ατζέντες Ρωσίας, Τουρκίας και άλλων ξένων δρώντων, το πολιτικό μέλλον της Λιβύης φαίνεται αρκετά δυσοίωνο.

(3) Συρία

Δεν αποτελεί μυστικό ότι η Σαουδική Αραβία και τα ΗΑΕ ανησυχούν για Ιρανικές και Τουρκικές παρεμβάσεις στη Συρία. Η γεωγραφική θέση της χώρας την καθιστά ένα στρατηγικό μέσο για το Ιράν να προβάλει την ισχύ του στην Αν. Μεσόγειο ενώ η αυξανόμενη Τουρκική επιρροή στα βόρεια της χώρας προκαλεί πολλές καχυποψίες στην περιοχή.

Σε αυτό το πλαίσιο, η Σαουδική Αραβία και τα ΗΑΕ κινούνται με σκοπό την εξισορρόπηση της Τουρκικής και Ιρανικής επιρροής σε διάφορα μέτωπα. Το πρώτο, περιλαμβάνει την ενίσχυση των δεσμών με τη Ρωσία και τη μελλοντική συμμετοχή τους στην ανοικοδόμηση της Συρίας προκειμένου να περιορίσουν την Ιρανική και Τουρκική κυριαρχία. Επίσης το Ριάντ και το Άμπου Ντάμπι έχουν αυξήσει τις επαφές τους με τους κύριους αντιπάλους της Τουρκίας στη Βόρεια Συρία, ιδιαίτερα με τις κουρδικές δυνάμεις.⁸⁸ Τέλος, σημειώθηκε σταδιακή αναθέρμανση των σχέσεων μεταξύ ΗΑΕ και Συρίας τα τελευταία χρόνια, που οδήγησε στην επαναλειτουργία της πρεσβείας των ΗΑΕ στη Δαμασκό το 2018.⁸⁹

Αυτή η επαναπροσέγγιση Δαμασκού και Άμπου Ντάμπι (και πιθανόν του Ριάντ αργότερα) μπορεί να εξηγηθεί από τρεις παράγοντες.

---

⁸⁶ Στις 10 Μαρτίου 2021, η βουλή της Λιβύης ενέκρινε μία νέα ενδιάμεση κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας.

⁸⁷ Al-Othmani, O., (11 March 2021). *Arab states welcome approval of new Libyan government*, Anadolu Agency. *Mohamed bin Zayed pledges UAE support for the new government in Libya*, (8 April 2021). BBC Arabic. *Qatar reiterates support for Libya's UN-backed political process*, (23 May 2021). Al Jazeera.

⁸⁸ Bianco, C., (26 May 2020).

⁸⁹ Occhiuto, A. and Chisholm, A., (14 December 2020).

Πρώτον, τα ΗΑΕ πιστεύουν ότι παρέχοντας διπλωματική αναγνώριση στον Assad, θα έπειθε την Συρία να περιορίσει τη συμμαχία της με το Ιράν. Δεύτερον, Δαμασκός και Άμπου Ντάμπι έχουν κοινή αντιπαλότητα στην στρατιωτική επέμβαση της Άγκυρας στη Βόρεια Συρία.⁹⁰ Τέλος, οι δύο χώρες έχουν παρόμοιες απόψεις για τις περιφερειακές εξελίξεις, συμπεριλαμβανομένης της ανάγκης αντιμετώπισης της Μουσουλμανικής Αδελφότητας, διατήρησης ισχυρών δεσμών με το καθεστώς του al-Sisi στην Αίγυπτο και υποστήριξης του στρατηγού Haftar στη Λιβύη. Απομένει να αποδειχθεί πόσο επιτυχής θα είναι η στρατηγική των ΗΑΕ στη Συρία.

(4) Ισραήλ

Τον Αύγουστο του 2020, τα ΗΑΕ ανακοίνωσαν την εξομάλυνση των σχέσεων τους με το Ισραήλ. Από την πλευρά του Άμπου Ντάμπι, αυτή η συμφωνία αποφέρει αρκετά κρίσιμα οφέλη, όχι μόνο σε οικονομικούς όρους αλλά και από πλευράς απόκτησης Αμερικανικής υψηλής στρατιωτικής τεχνολογίας, συνεργασίας στρατιωτικών υπηρεσιών και υπηρεσιών πληροφοριών εναντίον κοινών θεωρητικών απειλών, όπως του Ιράν, της Τουρκίας και του ούτως αποκαλούμενου πολιτικού Ισλάμ.⁹¹

Στο γεωπολιτικό επίπεδο, υπογράφοντας την «Συμφωνία του Αβραάμ – Abraham Accords» με το Ισραήλ, τα ΗΑΕ σκοπεύουν να εδραιώσουν τα ερείσματα τους στην Μεσόγειο και να επεκτείνουν τις περιφερειακές τους συμμαχίες εν μέσω αυξανόμενων Τουρκικών και Ιρανικών παρεμβάσεων και μιας εντεινόμενης αίσθησης ότι οι ΗΠΑ απεμπλέκονται από την Μ. Ανατολή.⁹² Οικονομικά, η συμφωνία εξομάλυνσης των σχέσεων με το Ισραήλ μπορεί επίσης να αποφέρει πολλές νέες ευκαιρίες συνεργασίας σε στρατηγικούς τομείς, όπως αναφέρθηκε παραπάνω.

Τα ΗΑΕ ήταν πολύ πρόθυμα να αναπτύξουν εμπορικές σχέσεις με το Ισραήλ μετά την επίσημη υπογραφή των συμφωνιών εξομάλυνσης των σχέσεων και αυτοί οι δεσμοί εξελίσσονται με γοργούς ρυθμούς.⁹³ Η Abu Dhabi Ports, μέσω της βιομηχανικής ζώνης του Khalifa (Kizad) και της ZonesCorp, έχει ανοίξει την ελεύθερη ζώνη της και το βιομηχανικό της σύμπλεγμα σε Ισραηλινές εταιρείες, προσφέροντας τους βελτιωμένη πρόσβαση στην κύρια ανεφοδιαστική αλυσίδα του Άμπου Ντάμπι.

---

⁹⁰ Ramani, S., (21 January 2020). *Foreign policy and commercial interests drive closer UAE-Syria ties*. Middle East Institute.

⁹¹ Ghafar, A. A., (21 February 2021).

⁹² Ateşoğlu G. N., Korkmaz, V. (2021). *A New Alliance Axis in the Eastern Mediterranean Cold War*, (σ.73). Insight Turkey, vol. 23, no. 1.

⁹³ *UAE logistics industry faces up to post-pandemic challenges*, (7 May 2021). Economist Intelligence Unit (EIU).

Επίσης η Εμιρατιανή DP World μαζί με την Israel Shipyards έχουν υποβάλλει κοινή προσφορά για μερίδιο στο μεγαλύτερο λιμάνι του Ισραήλ, στη Χάιφα.⁹⁴

Τον Μάρτιο του 2021, τα ΗΑΕ ανακοίνωσαν τη δημιουργία ενός ταμείου \$10 δισεκατομμυρίων για επενδύσεις στην Ισραηλινή ενέργεια και σε άλλους στρατηγικούς τομείς⁹⁵ ενώ μία κρατική εταιρεία στο Άμπου Ντάμπι κοντεύει να καταλήξει σε συμφωνία με την Ισραηλινή Delek Drilling για αγορά μετοχών του κοιτάσματος φυσικού αερίου Tamar.⁹⁶ Τον Σεπτέμβριο του 2021, η Εμιρατιανή Mubadala Petroleum έκλεισε μία συμφωνία επένδυσης στο κοιτάσμα Tamar αξίας \$1,1 δισεκατομμυρίου.⁹⁷ Αυτή είναι κατά πολύ η μεγαλύτερη συμφωνία μεταξύ των δύο πλευρών και δείχνει ότι τα ΗΑΕ είναι πλήρως προσηλωμένα σε αगाστές σχέσεις με το Ισραήλ.⁹⁸ Η σπουδαιότητα της έγκειται στη δυναμική ενίσχυσης του διπλωματικού προφίλ των ΗΑΕ στη Μεσόγειο.⁹⁹

Μπροστά σε αυτό το στρατηγικό υπόβαθρο, η Παλαιστινιακή διαμάχη συνεχίζει να αποτελεί μία απειλή ασφαλείας για τις ισραηλινές υπεράκτιες (offshore) επιχειρήσεις. Η επένδυση στο κοιτάσμα φυσικού αερίου Tamar θα μπορούσε να είναι ένα πολιτικό ρίσκο με την τρέχουσα κατάσταση και αυτό θα μπορούσε δυνητικά να αποτρέψει την Mubadala να υπογράψει τη συμφωνία.¹⁰⁰ Παρ' όλα αυτά, το Economist Intelligence Unit (EIU) έγραφε το 2021 ότι το Άμπου Ντάμπι θα θέσει ως προτεραιότητα την διατήρηση των προσφάτως αποκατεστημένων δεσμών με το Ισραήλ, το οποίο βλέπει ως κεντρικό παράγοντα στους μακροπρόθεσμους στρατηγικούς και οικονομικούς του στόχους. Ταυτόχρονα αναζητά ένα ρόλο στην ανοικοδόμηση της Γάζας ως μέρος της ευρύτερης περιφερειακής διπλωματικής επιρροής του αλλά και για να αντισταθμίσει την κριτική που δέχεται για τους δεσμούς του με το Ισραήλ.¹⁰¹

(5) Ελλάδα και Κύπρος

Τα τελευταία χρόνια, η Σαουδική Αραβία και τα ΗΑΕ συνέχισαν να αναπτύσσουν τις σχέσεις τους με την Ελλάδα και την Κύπρο, όχι μόνο στο οικονομικό και εμπορικό τομέα αλλά και στην άμυνα και ασφάλεια. Πολιτικές συναντήσεις και διαβουλεύσεις, συμφωνίες ασφαλείας, κοινές στρατιωτικές ασκήσεις και συνεχείς οικονομικές και εμπορικές συμβάσεις

---

⁹⁴ *UAE logistics industry faces up to post-pandemic challenges*, (7 May 2021).

⁹⁵ Henderson, S., (27 April 2021).

⁹⁶ *UAE on the Spot As Israeli-Palestinian Conflict Escalates*, (19 May 2021). MEES.

⁹⁷ *Israel's Delek finalises sale of Tamar gas stake to Abu Dhabi's Mubadala*, (2 Σεπ 2021). Reuters.

⁹⁸ *Abu Dhabi Supercharges Israel Relations with Mubadala's Planned Tamar Purchase*, (30 April 2021). MEES, vol. 64, no. 17.

⁹⁹ Henderson, S., (27 April 2021).

¹⁰⁰ *Israel/Gaza Attacks: Oil & Gas Facilities Under Threat*, (14 May 2021). MEES, vol. 64, no. 19.

¹⁰¹ *UAE is keen to see swift ceasefire in Israel-Gaza conflict*, (19 May 2021). Economist Intelligence Unit (EIU).

καταδεικνύουν μια πιθανή ανάδυση μιας νέας περιφερειακής ευθυγράμμισης.¹⁰²

Στο διπλωματικό επίπεδο, η Σαουδική Αραβία και τα ΗΑΕ αντιτίθενται με σθένος στις πολιτικές της Άγκυρας στην Αν. Μεσόγειο και υποστηρίζουν τις θέσεις της Ελλάδας και της Κύπρου. Οι επίμαχες πολιτικές περιλαμβάνουν τις θαλάσσιες γεωτρήσεις για φυσικό αέριο στην Κυπριακή ΑΟΖ και το σύμφωνο της¹⁰³ με τη Λιβυκή GNA,¹⁰⁴ η οποία δίνει στην Άγκυρα το δικαίωμα του βέτο σε κάθε συμφωνία εξόρυξης υδρογονανθράκων στην Αν. Μεσόγειο.

Το Τουρκο-Λιβυκό σύμφωνο, κατά την Άγκυρα, της επιτρέπει να εξασφαλίσει δικαιώματα υφαλοκρηπίδας στην Μεσόγειο, που ξεκινά από τη Λιβύη και περνά Δυτικά της Κύπρου και Νότια της Κρήτης. Αυτό επιπλέκει τα σχέδια μελλοντικής κατασκευής ενός αγωγού που θα ενώνει Κύπρο και Ελλάδα μέσω Κρήτης, για τη μεταφορά φυσικού αερίου στην ηπειρωτική Ευρώπη. Το Ιανουάριο του 2020, το Τουρκικό υπουργείο Εξωτερικών δήλωσε ότι «Οποιοδήποτε έργο που αγνοεί την Τουρκία, η οποία έχει την μεγαλύτερη ακτογραμμή στην Αν. Μεσόγειο, και τους Τουρκοκύπριους, οι οποίοι έχουν ίσα δικαιώματα στους φυσικούς πόρους της Νήσου Κύπρου, δεν μπορεί να ευοδωθεί. Θέτουμε το γεγονός αυτό για άλλη μια φορά υπόψη της διεθνούς κοινότητας».¹⁰⁵

Οι στρατιωτικές σχέσεις της Ελλάδας με τα ΗΑΕ και την Σαουδική Αραβία έχουν επίσης αναπτυχθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια. Τον Μάρτιο του 2021, μαχητικά F-15C της Βασιλικής Πολεμικής Αεροπορίας της Σαουδικής Αραβίας μαζί με τα πληρώματα και το τεχνικό προσωπικό τους, έφτασαν στην Κρήτη για ασκήσεις στην Μεσόγειο θάλασσα (Eye of Falcon 1).¹⁰⁶ Μετά τις επιθέσεις των Χούτι σε σαουδαραβικές εγκαταστάσεις πετρελαίου το 2019, η Ελλάδα ανέπτυξε πυραυλικά συστήματα Patriot στη Σαουδ. Αραβία μαζί με 130 Έλληνες προσωπικό,¹⁰⁷ αναλαμβάνοντας

---

¹⁰² Guzansky, Y., Lindenstrauss, G., (25 April 2021). *The Gulf and the Eastern Mediterranean: Is a Gulf-Hellenic Alignment in the Making?* The Institute for National Security Studies, INSS Insight, no. 1458.

¹⁰³ Τον Νοέμβριο του 2019, η Τουρκία υπέγραψε μία συμφωνία με την Κυβέρνηση Εθνικής Συμφωνίας (GNA) της Λιβύης να δημιουργήσουν έναν θαλάσσιο διάδρομο από τη ΝΑ Τουρκία έως την ΒΑ Λιβύη, η οποία παραβιάζει τις ΑΟΖ Κύπρου, Αιγύπτου και Ελλάδας και μπλοκάρει τη διαδρομή ενός σχεδιαζόμενου αγωγού φυσικού αερίου στην Αν. Μεσόγειο.

¹⁰⁴ Iddon, P., (26 August 2020). *UAE Dispatches Fighter Jets to Support Its Allies Against Turkey*, Forbes.

¹⁰⁵ QA-1, (2 January 2020). *Statement of the Spokesperson of the Ministry of Foreign Affairs, Mr. Hami Aksoy, in Response to a Question Regarding the Signature of the Agreement on the EastMed Project*. Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs.

¹⁰⁶ Naar, I., (14 March 2021). *Royal Saudi Air Force in Greece for joint air drills over the Mediterranean Sea*. Al Arabiya English.

¹⁰⁷ Schanzer, J., (May 2021). *Diplomatic Arson in the Middle East: The Biden administration's torching of U.S.-Saudi relations*. Commentary Magazine.

ουσιαστικά έναν από τους αμυντικούς ρόλους που είχαν προηγουμένως οι ΗΠΑ.

Οι αμυντικές σχέσεις Ελλάδας – ΗΑΕ έχουν αναπτυχθεί ακόμα στενότερα. Το καλοκαίρι του 2020, εν μέσω υψηλών εντάσεων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας για τα θαλάσσια όρια και τα δικαιώματα σε υπεράκτιους φυσικούς πόρους στην Αν. Μεσόγειο, τα ΗΑΕ απέστειλαν τέσσερα μαχητικά F-16 στην Κρήτη.¹⁰⁸ Για την Σαουδ. Αραβία και τα ΗΑΕ, ο κινητήριος μοχλός πίσω από αυτές τις νέες σχέσεις δεν είναι μόνο η ανάγκη αντιμετώπισης της αυξανόμενης επιθετικότητας της Τουρκία και της επίτασης της απομόνωσης της Άγκυρας. Είναι και η υποστήριξη νέων συμμαχιών με χώρες που έχουν κοινή νοοτροπία μείωσης της εξάρτησης από την ομπρέλα ασφαλείας των ΗΠΑ καθώς και η ενίσχυση των σχέσεων με την Ευρωπαϊκή Ένωση.¹⁰⁹

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

11. Ο Ρωσικός παράγοντας στην Αν. Μεσόγειο

α. Η Ενεργειακή διαμάχη στην Ανατολική Μεσόγειο

Η Ρωσία είναι ο μεγαλύτερος προμηθευτής ενέργειας τόσο για την Ευρωπαϊκή Ένωση, όσο και για την Τουρκία. Έτσι η Μόσχα δε βλέπει με καλό μάτι την προοπτική πιθανής εξανέμισης της σπουδαιότητας της από τον υπό συζήτηση αγωγό EastMed. Παρακολουθώντας με μεγάλη προσοχή τις συμμαχίες που στήνονται, από την μια μεριά μεταξύ Ισραήλ, Ελλάδας, Κύπρου και Αιγύπτου, και από την άλλη μεταξύ Τουρκίας και της προσωρινής κυβέρνησης της Λιβύης, η Μόσχα ελπίζει ότι το υφιστάμενο status quo θα διατηρηθεί, αναφορικά με τη διαφιλονικούμενη, ανεπίλυτη κατάσταση των ενεργειακών κοιτασμάτων της Αν. Μεσογείου. Αν οι Ευρωπαϊκές χώρες εισάγουν φυσικό αέριο από την περιοχή της Αν. Μεσογείου, όχι μόνο επεκτείνουν έτσι τις πηγές τους και μειώνουν την εξάρτησή τους από την Ρωσία αλλά ταυτόχρονα αυξάνουν την διαπραγματευτική τους ισχύ απέναντι στη Ρωσία.¹¹⁰ Μέχρι τώρα, ασκώντας μία στρατηγική που συνδύαζε μεθόδους ήπιας και σκληρής ισχύος, η Ρωσία μπόρεσε να ανακόψει και εν τέλει να ματαιώσει σχέδια παροχής ενέργειας όπως τον αγωγό Nabucco που προοριζόταν να προμηθεύει ενεργειακά την ΕΕ παρακάμπτοντας τη Ρωσία. Η Μόσχα, παρακολουθώντας την Ιταλία και ιδιαίτερα τη Γαλλία να παίρνουν το μέρος της Ελλάδας και της Κύπρου στη διαμάχη τους με την Τουρκία, απέδωσαν την υποστήριξη τους στα οικονομικά συμφέροντα της γαλλικής

¹⁰⁸ Athanasopoulos, A. A., (25 February 2021). *How UAE, Greece came close together*. Arab News και Iddon, P., (26 August 2020).

¹⁰⁹ *Bridging the Gulf: why Greece is making new friends in the Middle East*, (26 April 2021). The Times και Guzansky, Y., Lindenstrauss, G., (25 April 2021).

¹¹⁰ Shin, Sang Yoon, and Kim, Taehwan, (2021). *Eastern Mediterranean Gas Discoveries: Local and Global Impact*, (σ.145). Middle East Policy 28.

TOTAL και της ιταλικής ENI στην περιοχή, και όχι σε κάποιες αξίες αλληλεγγύης προς την ΕΕ.¹¹¹ Τον Μάιο του 2019, ο Ρώσος αναλυτής Alexander Gasiuk ανέφερε ακόμα και γαλλικά σχέδια εγκατάστασης στρατιωτικών βάσεων στην Κύπρο προς υποστήριξη των δραστηριοτήτων της TOTAL και παρεμπόδισης αποσυναρμολόγησης των εξορυκτικών εγκαταστάσεων της ENI, την οποία απαιτούσε η Τουρκία.¹¹²

Ωστόσο ο EastMed, αν τελικά κατασκευαστεί, δεν θα καλύψει τις ενεργειακές ανάγκες ολόκληρης της ΕΕ. Θα έχει όμως μια επίδραση στη Ρωσία, η οποία ανησυχεί βλέποντας τις εντατικές διαβουλεύσεις στους κόλπους της ΕΕ για εναλλακτικές πηγές ενέργειας όπως και τις προσπάθειες της να επεκτείνει την ενεργειακή πολιτική της προς τις αγορές της Ανατολικής και ΝΑ Ασίας. Για αυτόν το λόγο η Ρωσία ενδιαφέρεται να διατηρηθεί η ένταση και η διαμάχη στην Ανατολική Μεσόγειο μεταξύ των κρατών – μελών του NATO, Ελλάδας, Γαλλίας και Τουρκίας, όπως και μεταξύ Ισραήλ, Αιγύπτου και Τουρκίας, ώστε να αποτραπεί οποιαδήποτε πιθανότητα συνεργασίας. Επιπλέον, η υφιστάμενη κατάσταση όπως είναι ήδη τεταμένη, δηλητηριάζει τις σχέσεις Ελλάδας – Τουρκίας καθώς και Γαλλίας – Τουρκίας, θέτοντας έτσι σε κίνδυνο τη συνοχή του NATO και την αλληλεγγύη των μελών του.

Η Αν. Μεσόγειος είναι μόνο ένα από τα πολλά πεδία που βλέπει κανείς τη Ρωσική διπλωματία να προσπαθεί να υποδαυλίσει τις διαφωνίες μέσα στους κόλπους της Ευρωατλαντικής κοινότητας ασφαλείας. Η Ρωσική εξωτερική πολιτική επιδιώκει την αποδυνάμωση των οργανωτικών, στρατιωτικών και άλλων υποδομών του NATO, αντιλαμβάνοντας τις δραστηριότητες του και ιδιαίτερα την επέκτασή του προς ανατολάς, ως ευθεία απειλή στη Ρωσική εθνική ασφάλεια και γεωπολιτικά συμφέροντα στις «εγγύς» πρώην Σοβιετικές δημοκρατίες. Η παρεμπόδιση της εισόδου της Γεωργίας και Ουκρανίας στο NATO αποτελεί ύψιστη προτεραιότητα για τη Ρωσία. Η πολιτική του Κρεμλίνου στην Αν. Μεσόγειο επιδεικνύει σπάνια ευελιξία προκειμένου να δημιουργήσει, προκαλέσει, συνδιαμορφώσει και επηρεάσει τοπικές και διεθνείς δυναμικές και να επεκτείνει τα συμφέροντά του. Πέρα από την υψηλή εξειδίκευση, η Ρωσία κληρονόμησε από την Σοβιετική περίοδο το δίκτυο της στα Αραβικά παράκτια κράτη της Μεσογείου που συμπεριλαμβάνει τη Λιβύη, Αίγυπτο, Λίβανο και ιδιαίτερα τη Συρία, αποφεύγοντας όμως να υιοθετήσει οποιαδήποτε ιδεολογική προκατάληψη στη διαμόρφωση της νέας στρατηγικής της. Χρησιμοποιώντας ήπια και σκληρή ισχύ, η προσέγγιση του

---

¹¹¹ Martsinkevich, B., (2017). *Geoenergeticheskii pas'ians vokrug Sredizemnogo moria*. Geoenergetics.ru (website), 4 September. Ανακτήθηκε την 11/6/22 από <https://geoenergetics.ru/2017/09/04/geoenergeticheskij-pasyans-sredizemnogo-morya>. Επίσης Gasiuk, A., (2019). "Frantsiia sozdast voenno-morskuiu bazu na Kipre." Rossiiskaia gazeta, 17 May. Ανακτήθηκε την 11/6/22 από <https://rg.ru/2019/05/17/franciia-sozdast-voenno-morskuiu-bazu-na-kipre.html>. Βλ. ακόμα Alekseenkova, E. (2020). "Italiia v vostochnom Sredizemnomor'e. Mezhdru ekonomiko i geopolitiko." *Nauchno-analiticheskii vestnik IE RAN* 5: 68–75.

¹¹² Ο.π.

Κρεμλίνου είναι πολύ πραγματιστική, επιδεικνύοντας μια εξελιγμένη ικανότητα να προκαλεί και να εκμεταλλεύεται τις διχογνωμίες μεταξύ των κρατών – μελών του NATO καθώς και διάφορες δυνάμεις της περιοχής. Η Αν. Μεσόγειος έγινε ένα σημαντικό πεδίο επιρροής για τη Ρωσική ισχύ στις σχέσεις της με το NATO εν γένει και με τις ΗΠΑ ειδικότερα. Ο Ρώσος αναλυτής Prokhor Tebin έγραψε το 2018 ότι η Ρωσία μπορεί να εγκαταστήσει μια «μόνιμη παρουσία του Ρωσικού πολεμικού ναυτικού στην Ερυθρά Θάλασσα, στον Περσικό Κόλπο και στον Κόλπο του Άντεν, καθώς και στο δυτικό μέρος της Αραβικής Θάλασσας» κάποια στιγμή στο μέλλον.¹¹³

Αναλύοντας τη Ρωσική πολιτική στην Μεσόγειο το 2018, οι Borshchenskaya και Eljarh παρατήρησαν: «Όντας απλά παρούσα εκεί που οι ΗΠΑ απουσίαζαν, η Μόσχα μπόρεσε να κάνει επίδειξη δύναμης. Σίγουρα, το Ρωσικό πολεμικό ναυτικό έχει μεγάλα προβλήματα και υπολείπεται κατά πολύ των αεροπορικών δυνατοτήτων της χώρας, αλλά στη Συρία φαίνεται ξεκάθαρα το πώς το Κρεμλίνο έπαιξε καλά με ασθενή τραπουλόχαρτα στο χέρι, ενώ η Δύση με καλλίτερα φύλλα έπαιξε χάλια».¹¹⁴ Πραγματικά, η Ρωσία όχι μόνο απέδειξε ότι είναι ικανή να «παιξει καλά με ασθενή τραπουλόχαρτα» αλλά και η κοινότητα ασφαλείας της Δύσης διέπραξε πολλές λανθασμένες εκτιμήσεις και σφάλματα. Με την ευελιξία της και τη δυνατότητα της να διαμορφώσει συγκεκριμένες δυναμικές σε τοπικό και διεθνές επίπεδο, η Ρωσία μπόρεσε όχι μόνο να εκμεταλλευθεί την Σοβιετική κληρονομιά της αλλά και να ενισχύσει τις θέσεις της σε ολόκληρη την περιοχή.

Η χαοτική αποχώρηση των NATOϊκών και Αμερικανικών στρατευμάτων από το Αφγανιστάν και η άνευ προηγουμένου ραγδαία ανακατάληψη ολόκληρης της χώρας από τους Ταλιμπάν τον Αύγουστο του 2021 αμαύρωσε την εικόνα της Δύσης και πυροδότησε ένα νέο κύμα προσφύγων προς την Τουρκία, και μέσω Τουρκίας, προς την ΕΕ. Οι περιστάσεις αυτές ανοίγουν νέες προοπτικές για τη Ρωσία, η οποία από την μια πλευρά διατηρεί πολιτικό διάλογο με τους Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν και από την άλλη, εκτέλεσε κοινές στρατιωτικές ασκήσεις με τις μετα-Σοβιετικές δημοκρατίες του Ουζμπεκιστάν και Τατζικιστάν τον Ιούλιο του 2021.

β. Η Ρωσική επέμβαση το 2022 στην Ουκρανία

Στις 24 Φεβρουαρίου 2022, η Ρωσία επιτέθηκε στην Ουκρανία εκτοξεύοντας μία σειρά αεροπορικών προσβολών ταυτόχρονα από διαφορετικές κατευθύνσεις. Αυτές οι αεροπορικές προσβολές συνοδεύτηκαν

---

¹¹³ Tebin, P. (2018). *(Ne)opredelennost' bezopasnosti*. Russian International Affairs Council, 22 November. Ανακτήθηκε την 11/6/22 από <https://globalaffairs.ru/articles/neopredelennost-bezopasnosti/>.

¹¹⁴ Borshchenskaya, A., and M. Eljarh. (2018). *Russia in the Mediterranean: Strategies and Aspirations*. Mediterranean Dialogue Series 12: 1–11. Ανακτήθηκε την 11/6/22 από https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=f510b082-2ea7-28c3-2a8d-bcf53bc06a6e&groupId=252038.

από χερσαίες επιχειρήσεις στην ανατολική και βόρεια Ουκρανία. Η επέμβαση ξεκίνησε ενάμιση μήνα μετά την καταστολή – με Ρωσική βοήθεια – των ταραχών στο Καζακστάν, όπου η Ρωσία ανέπτυξε στρατεύματα σε Καζακικές πόλεις, σε στενή συνεργασία με τους συμμάχους της στον Οργανισμό της Συνθήκης Συλλογικής Ασφαλείας (ΟΣΣΑ), Αρμενία, Λευκορωσία, Κιργισία και Τατζικιστάν. Ο Ρώσος πρόεδρος Βλαντιμίρ Πούτιν ενορχήστρωσε την επιθετική αυτή ενέργεια ως ένα συλλογικό μέτρο και την εργαλειοποίησε για να κάνει επίδειξη της ικανότητας ενός Ρωσοκρατούμενου μετα-Σοβιετικού στρατιωτικού μπλοκ να ενεργήσει γρήγορα και αποτελεσματικά στον άμεσο περίγυρο του. Στην περίπτωση της επίθεσης στην Ουκρανία, η Μόσχα ενέπλεξε ιδιαίτερα την στενή του σύμμαχο Λευκορωσία, χρησιμοποιώντας το έδαφος της τελευταίας ως χώρος εξόρμησης για την εισβολή της χώρας από βορρά. Σε απάντηση, οι μεγάλες Δυτικές χώρες ανακοίνωσαν ευρείας κλίμακας κυρώσεις με στόχο την εξασθένιση της εξαρτώμενης από τα ενεργειακά της κοιτάσματα Ρωσικής οικονομίας και έτσι έμμεσα την ικανότητα της να ανανεώσει τις αεροπορικές και στρατιωτικές της δυνατότητες. Ταυτόχρονα, πολλά κράτη –μέλη του NATO παρείχαν οικονομική υποστήριξη στην Ουκρανία, όπως και στρατιωτική. Αν και τα περισσότερα κράτη του NATO προμήθευσαν την Ουκρανία με αμυντικό εξοπλισμό, η Τουρκία έχει πουλήσει στο Κίεβο Μη Επανδρωμένα Αεροχήματα Μάχης (drone) Bayraktar από το 2019.¹¹⁵ Η Άγκυρα καταδίκασε την επίθεση και έστειλε στην Ουκρανία ανθρωπιστική βοήθεια, αλλά μαζί με το Ισραήλ, τη Γεωργία και το Αζερμπαϊτζάν, δεν πήρε μέρος στις αντι-Ρωσικές κυρώσεις. Σύμφωνα με τον Τούρκο πολιτικό επιστήμονα Visne Korkmaz, «η Ρωσία και η Τουρκία ανέπτυξαν ένα μοντέλο ελέγχου ζημιών (damage control) μέσω διαλόγου σε υψηλό επίπεδο, διαμερισματοποίησης (κατάτμησης) ζητημάτων και διατήρησης συνεργασίας».¹¹⁶

Η Ρωσία έχει πληγεί από τις οικονομικές κυρώσεις της ΕΕ, των ΗΠΑ, του Καναδά και της Ιαπωνίας. Στην Αν. Μεσόγειο ωστόσο, οι δυναμικές παραμένουν πολυσύνθετες και η Μόσχα αναμφίβολα θα συνεχίσει να διεκδικεί την παρουσία της στις διαφιλονικούμενες ζώνες της περιοχής. Η αλληλεπίδραση μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας καθώς και Ισραήλ έχει καταστεί εντατικότερη. Αμφότερες οι δύο τελευταίες χώρες έχουν στενούς δεσμούς και με το Κίεβο. Όχι μόνο δεν μπορούσαν να υποχρεωθούν να επιβάλουν αντι-Ρωσικές κυρώσεις αλλά και ανέλαβαν μόνες τους το ρόλο του ενεργού διαμεσολαβητή μεταξύ του Κιέβου και της Μόσχας. Τον Μάρτιο του 2022 η Τουρκία οργάνωσε δύο συναντήσεις Ουκρανών και Ρώσων διαπραγματευτών

---

¹¹⁵ Falk, T. (2022). *What Do We Know About Ukraine's Use of Turkish Bayraktar Drones?* Aljazeera, 11 March. Ανακτήθηκε την 11/6/22 από <https://www.aljazeera.com/news/2022/3/11/turkey-drones-use-ukraine>.

¹¹⁶ Korkmaz, V. (2022). *The Geopolitics of Russia-Turkey Relations amid the Ukraine War*. Politics Today, 29 March. Ανακτήθηκε την 11/6/22 από <https://politicstoday.org/russia-turkey-relations-amid-the-ukraine-war/>.

στην Αττάλεια και στην Κων/πολη. Παράλληλα με τις Τουρκικές προσπάθειες, ο τότε Ισραηλινός πρωθυπουργός Naftali Bennett συνάντησε τον Ρώσο πρόεδρο Πούτιν και επίσης συνομίλησε επανειλημμένα στο τηλέφωνο με τον πρόεδρο της Ουκρανίας, Volodymyr Zelensky.

Ο Λίβανος αποτελεί την περισσότερο αμφιλεγόμενη δυναμική στην περιοχή του αναφορικά με την αντίδραση του στον Ρωσο-Ουκρανικό πόλεμο. Ενώ η Λιβανέζικη κυβέρνηση καταδίκασε τη Ρωσική επίθεση και υποστήριξε την αντι-Ρωσική απόφαση των Ηνωμένων Εθνών, οι ριζοσπάστες σίιτες ηγέτες της Χεζμπολάχ πήραν το μέρος της Ρωσίας. Αυτές οι διαφοροποιήσεις είναι χαρακτηριστικές λαμβάνοντας υπόψη το θρησκευτικό χάρτη της χώρας. Αν και ο Μαρωνίτης Πατριάρχης και ο Σουνίτης μουφτής καταδίκασαν τη Ρωσική επίθεση, ο ελληνο-ορθόδοξος κλήρος τήρησε σιγή.

Η Συριακή ηγεσία όχι μόνο υποστηρίζει πλήρως την Μόσχα αλλά και εγκωμιάζει την εισβολή.¹¹⁷ Η Δαμασκός ψήφισε κατά της απόφασης των ΗΕ και επέτρεψε στη Ρωσία να στρατολογήσει νεαρούς ανέργους Σύριους για να πολεμήσουν για αυτήν στην Ουκρανία. Σύριοι μισθοφόροι έχουν κατά τα φαινόμενα ενωθεί στο πεδίο της Ουκρανίας με μέλη της Λιβανέζικης Χεζμπολάχ και έμπειρους Ρώσους μαχητές της επονομαζόμενης Ιδιωτικής Στρατιωτικής Εταιρίας Wagner ή Wagner Group. Αυτή η παραστρατιωτική οργάνωση, η οποία επίσημα δεν υφίσταται αλλά έχει χαρακτηριστεί ως ντε φάκτο προσωπικός στρατός του Βλαντιμίρ Πούτιν, επιχειρεί σε πολλά αφρικανικά κράτη, ιδιαίτερα στη Λιβύη και το Σουδάν, όπως επίσης στην Ουκρανία από το 2014 τουλάχιστον.

Είναι πιθανό, αν οι Ουκρανο-Ρωσικές διαπραγματεύσεις δεν καταλήξουν πουθενά και ο πόλεμος συνεχιστεί, η Μόσχα να μεταφέρει μισθοφόρους της Wagner από τη Λιβύη και άλλες χώρες της Μεσογειακής λεκάνης στην Ουκρανία και, ακόμα και να αναδιατάξει τις συμβατικές στρατιωτικές Μονάδες της που βρίσκονται στις Ρωσικές στρατιωτικές βάσεις στην περιοχή. Θεωρητικά, η Ρωσική επίθεση στην Ουκρανία θα μπορούσε να μειώσει τον αριθμό του Ρωσικού στρατιωτικού προσωπικού στη Συρία, Αρμενία και στις αποσχισθείσες επαρχίες της Γεωργίας και του Αζερμπαϊτζάν. Αυτό όμως θα απελευθέρωνε άλλες δυναμικές, όπως φάνηκε στην τελευταία ανάφλεξη στην περιοχή του Καραμπάχ στο Αζερμπαϊτζάν. Η αναγκαιότητα καθορισμού στρατηγικών προτεραιοτήτων θα είναι μια πρόκληση για τη Ρωσία.

Η Μόσχα θα ενθαρρύνει την παραβίαση των κυρώσεων και θα αγκαλιάσει τις χώρες που δεν συμμετείχαν στο Δυτικό πρόγραμμα κυρώσεων,

---

¹¹⁷ 'Correction of History': Syria President Praises Ukraine Invasion: Syrian Leader Bashar al-Assad Tells His Russian Ally Putin the Assault on Ukraine Is Justified and Aimed at 'Restoring' Post-Cold-War Balance", (25 February 2022). Aljazeera. Ανακτήθηκε την 11/6/22 από <https://www.aljazeera.com/news/2022/2/25/syrias-assad-praises-russias-ukraine-invasion-as-correction>

κάνοντας έτσι τη Ρωσία περισσότερο εξαρτημένη από αυτές τις χώρες¹¹⁸ και δημιουργώντας στενότερους δεσμούς μαζί τους. Εφοδιασμένη με μία «μελετημένη» προπαγανδιστική μηχανή, το Ρωσικό καθεστώς επιδιώκει να εξασθενήσει την υφιστάμενη ενότητα – κυρίως λόγω του σοκ – μεταξύ των μελών του NATO και της ΕΕ αναφορικά με την Ουκρανία και την ευρεία αλληλεγγύη της Ευρώπης προς την Ουκρανία. Αξίζει να σημειωθεί ότι ενώ τα προπαγανδιστικά έντυπα του Κρεμλίνου, όπως το *Russia Today* και το *Sputnik* έχουν απαγορευτεί στην ΕΕ και τις ΗΠΑ, αυτά συνεχίζουν να διασπείρουν ψευδείς ειδήσεις (*fake news*) στην Αν. Μεσόγειο. Αν υποθέσουμε ότι ο πόλεμος συνεχιστεί επί μακρόν, ο αριθμός των Ουκρανών προσφύγων μπορεί να διπλασιαστεί ή και να τριπλασιαστεί ακόμα, κάτι το οποίο θα επιβάρυνε σημαντικά το σύστημα υγείας, εκπαίδευσης και κοινωνικής πρόνοιας ακόμα και των πλουσιότερων κρατών – μελών της ΕΕ στην παρούσα εποχή της πανδημίας. Η Ρωσία έχει τον τρόπο να δημιουργήσει αυτή τη νέα προσφυγική κρίση με σκοπό τη ενίσχυση των συμμαχικών ακροδεξιών κομμάτων και κοινωνικών κινημάτων σε ολόκληρη την Ευρώπη, όπως έκανε στον απόηχο της προσφυγικής κρίσης του 2015.

Για τις χώρες της Αν. Μεσογείου, η Ουκρανία και η Ρωσία ήταν οι κύριοι προμηθευτές σίτου, αραβοσίτου και άλλων δημητριακών. Η παύση ή έστω και η διαταραχή ακόμα της προμήθειας σίτου έχει ήδη προκαλέσει ελλείψεις και πείνα στις βορειοαφρικανικές χώρες όπως επίσης και στην υπόλοιπη Μέση Ανατολή· η επιδεινωμένη οικονομική κατάσταση θα επεκτείνει την ανέχεια ακόμη περαιτέρω και μπορεί να οδηγήσει σε σοβαρές κοινωνικές ταραχές, οι οποίες με τη σειρά τους να πυροδοτήσουν πρόσθετα προσφυγικά κύματα προς την ΕΕ. Ιδιαίτερα η Ιταλία, η Ελλάδα και η Κύπρος νιώθουν την πρόκληση μιας τέτοιας προοπτικής. Στα τέλη Μαρτίου του 2022, ο Ρωσικός στόλος μπλόκαρε δεκάδες Ουκρανικά και μη πλοία φορτωμένα με αγροτικά προϊόντα καθώς εκείνα κατευθύνονταν προς την Μεσόγειο. Η Ρωσία θα προσπαθήσει να ασκήσει αυτή τη στρατηγική στο μέλλον ως μία μορφή επηρεασμού και έναν τρόπο μονοπώλησης της αγοράς δημητριακών. Μπορεί κανείς να παρατηρήσει κάτι ανάλογο π.χ. στο πεδίο της εκπαίδευσης, όταν η Ρωσία προσφέρει υποτροφίες σε Λιβανέζους φοιτητές που εκκενώνονται από την Ουκρανία προκειμένου να συνεχίσουν τις σπουδές τους στη Ρωσία.

Ο Ρωσικός πόλεμος κατά της Ουκρανίας ενίσχυσε τους Ρωσικούς δεσμούς με το Ιράν. Η Τεχεράνη και ιδιαίτερα το φιλοπόλεμο και συντηρητικό μέρος του καθεστώτος, συμπαρατάχθηκε με τη Μόσχα. Όντας μέρος του διεθνούς διπλωματικού πλαισίου που διαπραγματεύεται το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν, η Ρωσία μπορεί να προσπαθήσει να επηρεάσει την όποια προσέγγιση μεταξύ Ιράν και Δύσης. Επιπρόσθετα, η Μόσχα

---

¹¹⁸ Macaron, J. (2022). *How Does Russia's Invasion of Ukraine Impact the Middle East?*, Aljazeera, 17 March. Ανακτήθηκε την 11/6/22 από <https://www.aljazeera.com/opinions/2022/3/17/how-does-russias-invasion-ofukraine-impact-the-middle-east>.

υποστηρίζει θερμά τις φιλο-Ιρανικές και φιλο-Ασσαντικές σιπικές παραστρατιωτικές οργανώσεις σε ολόκληρη την Μέση Ανατολή προκειμένου να αντιπαλέψει τις ΗΠΑ και τους πλούσιους σε υδρογονάνθρακες εταίρους τους όπως τη Σαουδική Αραβία και, σε κάποιο βαθμό, τους κύριους συμμάχους τους όπως το Ισραήλ. Η αποσταθεροποίηση στην ευρύτερη Μέση Ανατολή και στην Αν. Μεσόγειο διαταράζει την ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης και παρατείνει την Δυτική εξάρτηση από το Ρωσικό πετρέλαιο και φυσικό αέριο. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η Μόσχα θα προσπαθήσει να φέρει εμπόδια σε οποιαδήποτε εναλλακτικά δρομολόγια παροχής ενέργειας στην ΕΕ, προκαλώντας τοπικές συγκρούσεις, χρησιμοποιώντας ανορθόδοξους βοηθούς όπως την Ομάδα Wagner και στενούς συμμάχους όπως τους μαχητές της Λιβανέζικης Χεζμπολάχ και τους φιλο-Ασσαντικούς Σύριους.

γ. Οι συνέπειες στις Ρωσικές ενεργειακές εξαγωγές

Σύμφωνα με σχετικά ρεπορτάζ του REUTERS και της DEUTSCHE WELLE¹¹⁹, το 2022 οι εξαγωγές ρωσικού φυσικού αερίου μειώθηκαν στα χαμηλότερα επίπεδα της μετασοβιετικής εποχής, καθώς η Γηραιά Ήπειρος, ο σημαντικότερος αγοραστής των υδρογονανθράκων της Ρωσίας, μείωσε ραγδαία τις εισαγωγές της αντιδρώντας στη ρωσική εισβολή στην Ουκρανία. Συνέδραμαν, ωστόσο, και οι μυστηριώδεις εκρήξεις σε καίριας σημασίας αγωγούς μεταφοράς ρωσικού αερίου στην Ευρώπη. Η εικόνα προκύπτει από τα στοιχεία της Gazprom, που σκιαγραφούν ανάγλυφα το τέλος της μακροχρόνιας ενεργειακής συνεργασίας ανάμεσα στην Ευρώπη και τη Ρωσία. Όπως αναφέρει ο Αλεξέι Μίλερ, διευθύνων σύμβουλος του ρωσικού κολοσσού και στενός συνεργάτης του Βλαντιμίρ Πούτιν, οι εξαγωγές της Ρωσίας σε χώρες εκτός της άλλοτε σφαίρας επιρροής της Σοβιετικής Ένωσης θα φτάσουν μέχρι το τέλος του 2022 στα 100,9 δισ. κυβικά μέτρα φυσικού αερίου. Αυτό σημαίνει πως θα είναι μειωμένες κατά 45% σε σύγκριση με τα 185,1 κ.μ. στα οποία έφτασαν το 2021. Πολλώ δε μάλλον δεδομένου ότι τα στοιχεία του 2022 συμπεριλαμβάνουν και τις εξαγωγές αερίου στην Κίνα μέσω του αγωγού Power of Siberia. Όπως τονίζει σχετικό ρεπορτάζ της Deutsche Welle, πρόκειται για το θλιβερό αποτέλεσμα του πολέμου στην Ουκρανία, η απώλεια δηλαδή του σημαντικότερου πελάτη της Ρωσίας, της Ευρώπης.

Το 2022 είχε ξεκινήσει με τους καλύτερους αιωνούς για τους ρωσικούς κολοσσούς της Gazprom και της Rosneft. Η πρώτη αναμενόταν να εποπτεύσει μια τεράστια αύξηση των παραδόσεων ρωσικού αερίου στη Γερμανία. Ο Γερμανός καγκελάριος είχε ανακοινώσει τα σχέδια της γερμανικής κυβέρνησης για πολλές νέες μονάδες φυσικού αερίου στο πλαίσιο της

---

¹¹⁹ *Ιστορικό χαμηλό κατέγραψαν οι εξαγωγές ρωσικού φυσικού αερίου το 2022*, (30 Δεκεμβρίου 2022). Η Καθημερινή. Ανακτήθηκε την 30/12/22 από <https://www.kathimerini.gr/economy/562207966/istoriko-chamilo-kategrapsan-oi-exagoges-rosikoy-fysikoy-aerioy-to-2022/>

απόφασης του Βερολίνου να δώσει οριστικό τέλος στη λειτουργία των πυρηνικών αντιδραστήρων στη χώρα.

Σε ό,τι αφορά τη Rosneft, ετοιμαζόταν να αναλάβει τον πλήρη έλεγχο του Schwedt, κείριου διυλιστηρίου πετρελαίου στη Γερμανία, αλλά το έχασε μέσα από τα χέρια της. Και καθώς το Βερολίνο έχει κρατικοποιήσει τη θυγατρική της Gazprom, αυτό φαίνεται να είναι το τέλος της μακροχρόνιας ενεργειακής συνεργασίας ανάμεσα στη Γερμανία και τη Ρωσία. Η Ρωσία είχε προ πολλού τονίσει πως το μεγαλύτερο μέρος των σημαντικότερων εξαγωγών της, πετρελαίου και φυσικού αερίου, κατέληγε επί πολλά χρόνια στην Ευρώπη και ειδικότερα στις χώρες της Ε.Ε. Σε ό,τι αφορά την παραγωγή της Gazprom, μέσα στο 2022 περιορίστηκε στα 413,5 δισ. κυβικά μέτρα, καταγράφοντας σημαντική μείωση σε σύγκριση με τα επίπεδα του 2021, όταν έφτασε στα 514,8 δισ. κ.μ., σημειώνοντας τα υψηλότερα επίπεδα των τελευταίων 13 ετών.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

12. Προοπτικές: Κλιμάκωση ή Αποκλιμάκωση

α. Οι συνεχιζόμενες διαμάχες περί των δικαιωμάτων θαλάσσιων εξορύξεων στην Αν. Μεσόγειο σε συνδυασμό με την περιορισμένη πρόοδο στις συνομιλίες του Κυπριακού και την αυξανόμενη στρατιωτική δραστηριότητα στην περιοχή θα διατηρήσουν τις εντάσεις σε υψηλό βαθμό.¹²⁰ Επιπρόσθετα, το ζήτημα των δικαιωμάτων επί των υδρογονανθράκων είναι απίθανο να επιλυθεί στο εγγύς μέλλον, καθώς άπτεται ενός ευρύτερου περιφερειακού ανταγωνισμού ισχύος. Σε αυτή τη πολυσύνθετη κατάσταση, οι εντάσεις στην Αν. Μεσόγειο αναμένεται να αυξηθούν τα επόμενα χρόνια λόγω των μεταβαλλόμενων περιφερειακών συμμαχιών και την αυξανόμενης στρατιωτικοποίησης.

β. Αυτή η κατάσταση προκαλεί βαθιά ανησυχία στην ΕΕ και τις ΗΠΑ. Ο Διεθνής Όμιλος Κρίσεων (International Crisis Group) προειδοποίησε τον Σεπτέμβριο του 2020 ότι «οποιαδήποτε σύγκρουση στην Αν. Μεσόγειο θα έχει υψηλό κόστος. Θα ανακόψει τις ενεργειακές επενδύσεις, θα υπονομεύσει την διατλαντική ασφάλεια και θα βλάψει ζωτικούς δεσμούς μεταξύ Τουρκίας και ΕΕ».¹²¹ Αυτή η προειδοποίηση συμπίπτει με τη σημασία που δίνει η κυβέρνηση Biden στη διπλωματία ως πρωταρχικό εργαλείο εξωτερικών διαδράσεων. Πολυμερείς συνεργασίες θα μπορούσαν πράγματι να καταλήξουν σε μία ανανεωμένη και πιο συντονισμένη διεθνή ώθηση για

---

¹²⁰ *Cyprus To Push Back Against Turkey-EU Rapprochement, But with Limitations*, (6 April 2021). Business Monitor Online.

¹²¹ *How to Defuse Tensions in the Eastern Mediterranean*, (22 September 2020). The International Crisis Group.

ειρηνικές λύσεις (ή αποκλιμάκωση) των εντάσεων στη Λιβύη και την Αν. Μεσόγειο.¹²²

γ. Στον Κόλπο, οι σχέσεις ΗΠΑ – Σαουδ. Αραβίας έχουν αρχίσει να ψυχραίνονται υπό τη διακυβέρνηση Biden. Αν αυτή η κατάσταση συνεχιστεί, μπορεί να οδηγήσει σε μια πιο πραγματιστική εξωτερική πολιτική από τη Σαουδ. Αραβία στο εγγύς μέλλον.¹²³ Το Ριάντ έχει ήδη λάβει μία σειρά πιο συμφιλιωτικών μέτρων σε κύριες προκλήσεις εξωτερικής πολιτικής (Κατάρ, Υεμένη και Ιράν) από τον Ιανουάριο του 2021. Πράγματι, σημάδια επαναπροσέγγισης είναι ορατά σε διάφορα μέτωπα. Πρώτον, η υπογραφή μίας συμφωνίας στην 41^η ετήσια διάσκεψη κορυφής του GCC στη Σαουδ. Αραβία στις 5 Ιανουαρίου του 2021 έθεσε επίσημα το τέλος της κρίσης του GCC, η οποία είχε διαρκέσει 3,5 χρόνια.¹²⁴ οι διπλωματικές σχέσεις μεταξύ του αραβικού κουαρτέτου (Σαουδ. Αραβία, ΗΑΕ, Μπαχρέιν και Αίγυπτος) και του Κατάρ μπήκαν στην φάση της αποκατάστασης και το μποϊκοτάζ εναντίον του Κατάρ, ήρθη.

δ. Ακολούθησαν προσεγγίσεις μεταξύ Τούρκων και Αιγυπτίων αξιωματούχων και η συμφωνία ειρήνης στη Λιβύη. Επίσης οι σχέσεις της Άγκυρας με το Ριάντ αναθερμαίνονται και αμφότερες οι χώρες επιδιώκουν τη μείωση στις εντάσεις στην εξωτερική πολιτική και στην οικοδόμηση νέων διεθνών γεφυρών προς αντιστάθμιση της θεωρούμενης από αυτές αμερικανικής ψυχρότητας. Τέλος και ίσως το πιο εντυπωσιακό, Σαουδάραβες διπλωμάτες συναντήθηκαν με Ιρανούς ομολόγους τους.¹²⁵ Αν και αυτές οι εξελίξεις είναι γενικά θετικές από πλευράς πολιτικής σταθερότητας και αποκλιμάκωσης, τα ζητήματα κάτω από την επιφάνεια παραμένουν άλυτα και η διαδικασία ανοικοδόμησης της εμπιστοσύνης μεταξύ όλων των παικτών πιθανόν να αποδειχθεί απαιτητική.

ε. Όσον αφορά τη Λιβύη, σε αντίθεση με τα ΗΑΕ και τη Σαουδ. Αραβία, η Αίγυπτος έχει πάνω από χίλια χλμ. κοινά σύνορα με τη χώρα, όπως επίσης κοινωνικούς, οικονομικούς και πολιτιστικούς δεσμούς και γι' αυτό έχει να χάσει πολλά αν αυτός ο γείτονας παραμείνει ασταθής και πολιτικά

---

¹²² Fitch Solutions, (2021). *Saudi Arabia Country Risk Q1 2021*, (σ. 37). London: Fitch Solutions Group.

¹²³ Fitch Solutions, (4 May 2021). *Cooling Of US-Saudi Relations to Prompt More Pragmatic Saudi Foreign Policy*. Business Monitor Online.

¹²⁴ Fitch Solutions, (2021). *United Arab Emirates Country Risk Report, Q2 2021*, (σ. 27). London: Fitch Solutions Group.

¹²⁵ *Turkey seeks to reset relations with Saudi Arabia*, (4 May 2021), Economist Intelligence Unit (EIU). *Egypt and Turkey seek to overhaul tense ties with frank talks on Libya*, (6 May 2021), Reuters. *Turkey's foreign minister in Saudi Arabia for talks to mend ties*, (10 May 2021), AlJazeera. *Libya Turns the Page*, (21 May 2021), The International Crisis Group. *Qatar's top diplomat visits Egypt amid improving ties*, (25 May 2021), Independent. Atwood, R., (2 June 2021). *Slivers of Hope in the Middle East*. The International Crisis Group.

εχθρικός.¹²⁶ Συνεπώς, μια βαθύτερη επαναπροσέγγιση μεταξύ Τουρκίας και Αιγύπτου θα μπορούσε να οδηγήσει σε μία βιώσιμη πολιτική λύση στη Λιβύη. Αυτό με τη σειρά του θα είχε σημαντικό αντίκτυπο στις στρατιωτικές δραστηριότητες των ΗΑΕ εκεί.

στ. Η στρατιωτική υποστήριξη των ΗΑΕ από μόνη της δεν μπορεί να πετύχει πολλά στη Λιβύη καθώς τα ΗΑΕ δεν συνορεύουν με τη χώρα και οι στρατιωτικές τους δυνατότητες παραμένουν περιορισμένες. Χωρίς την Αιγυπτιακή στήριξη, το Άμπου Ντάμπι θα ήταν σε δύσκολη και πολύπλοκη θέση. Όσον αφορά το Ισραήλ, παρά τις πολλές διαφορές που έχει με την Τουρκία, οι δίαυλοι επικοινωνίας μεταξύ Τελ Αβίβ και Άγκυρας παραμένουν ανοικτά και, το σημαντικότερο, το Ισραήλ είναι ακόμα επιφυλακτικό στο να συμμετάσχει σε μία αντι-Τουρκική συμμαχία.

ζ. Οποιαδήποτε επαναπροσέγγιση μεταξύ Τουρκίας και Ισραήλ ή ισχυρή Αμερικανική πίεση για ειρηνικό διακανονισμό στην Αν. Μεσόγειο θα επηρεάσει άμεσα την δυναμική της πολιτικής των αγωγών φυσικού αερίου. Βέβαια, το έργο του αγωγού EastMed ενέχει μεγάλες προκλήσεις λόγω των οικονομικών δεδομένων, των συνθηκών της αγοράς, τεχνολογικών περιορισμών, νομικών θεμάτων και γεωπολιτικών ανταγωνισμών. Από την άλλη πλευρά, οι προκλήσεις που αφορούν τον Τουρκο – Ισραηλινό αγωγό είναι κυρίως πολιτικής φύσεως.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

13. Για την Ελλάδα, άμεσες προτεραιότητες σε σχέση με την ενεργειακή ασφάλεια και την εξωτερική της πολιτική θα πρέπει να είναι:

α. Έντονη διπλωματική διεργασία με τις χώρες των οποίων τα συμφέροντα ταυτίζονται με της χώρας μας, ήτοι Αίγυπτο, Ισραήλ, Ιορδανία, ίσως και Λίβανο, εντείνοντας την ανάπτυξη των υφιστάμενων συνεργασιών καθώς και τη σύναψη νέων.

β. Καλλιέργεια και ανάπτυξη των διμερών σχέσεων με τη Λιβύη αποβλέποντας στην σταδιακή εξασθένηση του ρόλου της Τουρκίας στην περιοχή.

γ. Εμβάθυνση των γεωπολιτικών σχέσεων με Γαλλία, Ιταλία και όχι μόνο. Καταλυτικό ρόλο και ειδικό βάρος στις υπό διαμόρφωση συμμαχίες της Ελλάδας στην Αν. Μεσόγειο θα παίξει η συμμετοχή μεσαίων και μεγάλων δυνάμεων της διεθνούς κοινότητας, όπως χώρες της ΕΕ, οι ΗΠΑ, χώρες του Περσικού Κόλπου, ακόμα και η Κίνα.

---

¹²⁶ Köse, T., Öztürk, B. (27 November 2020). *A Sea Change in the MENA Region: External Interventions in Libya*. Insight Turkey, vol. 22, no. 4.

δ. Δημιουργία πολλαπλών χώρων αποθήκευσης φυσικού αερίου στην Δυτική Ελλάδα και ηλεκτρική διασύνδεση με Αίγυπτο μέσω Κρήτης.

ε. Ανάπτυξη των ενεργειακών πηγών της χώρας, ιδιαίτερα των ΑΠΕ.

στ. Συνεχής αναβάθμιση της αμυντικής – αποτρεπτικής ισχύος της χώρας. Η Διπλωματία χωρίς πρωτίστως ισχυρές ένοπλες δυνάμεις και δευτερευόντως συμμαχίες με ισχυρά κράτη, είναι αναποτελεσματική.

14. Τέλος, από πλευράς ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ κρίνονται ως απαραίτητα τα παρακάτω:

α. Δημιουργία πολλαπλών χώρων αποθήκευσης φυσικού αερίου σε όλες τις χώρες της ΕΕ.

β. Σύμφωνα με κάποιες εκτιμήσεις, οι ΗΠΑ δεν μπορούν να καλύψουν τις αυξανόμενες ανάγκες της Ευρώπης σε φυσικό αέριο. Αλλά και να μπορούσαν, αυτό δεν μπορεί να συνεχιστεί επί μακρόν. Επομένως κρίνεται επιτακτική η ανάγκη ενίσχυσης των γεωφυσικών ερευνών για κοιτάσματα υδρογονανθράκων στην ευρύτερη περιοχή της Αν. Μεσογείου (Νότια Κρήτης, Ιόνιο Πέλαγος, Πατραϊκό κόλπο, κόλπο της Κυπαρισσίας κ.λπ.) ενώ η ανάπτυξη του έργου του EastMed θα συνδράμει ακόμα περαιτέρω στην «αιμοδοσία» της Ευρωπαϊκής αγοράς από άλλες πηγές.

γ. Η ανάπτυξη ενεργειακών οδεύσεων (ενεργειακών καλωδίων ή αγωγών φυσικού αερίου) στην Ανατολική Μεσόγειο αποτελεί μονόδρομο για την Ευρώπη και την κάλυψη των αυξανόμενων ενεργειακών αναγκών της σε ηλεκτρική ενέργεια και φυσικό αέριο την επόμενη δεκαετία.¹²⁷

δ. Στο παραπάνω πλαίσιο εντάσσεται η ανάγκη κατασκευής νέων πυρηνικών σταθμών.

Αριθμός Λέξεων: 16.265

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

«Α» Πηγές – Βιβλιογραφία

«Β» Τα Ενεργειακά Κοιτάσματα Αν. Μεσογείου

«Γ» Δίαυλοι Ενεργειακής Τροφοδοσίας της Ευρώπης

---

¹²⁷ Μάζης, Ι.Θ. και Σγούρος, Α. *Γεωπολιτική Ανάλυση στο Ενεργειακό Σύμπλοκο της Ανατολικής Μεσογείου*, (σελ. 17). Αθήνα: Εκδόσεις ΛΕΙΜΩΝ.

- «Δ» Χώρες Προμήθειας Ενέργειας στην ΕΕ
- «Ε» Το Εθνικό Σύστημα Μεταφοράς Φυσικού Αερίου
- «ΣΤ» Πίνακες – Διαγράμματα

ΠΗΓΕΣ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

- Ateşoğlu G. N., Korkmaz, V. (2021). *A New Alliance Axis in the Eastern Mediterranean Cold War*. Insight Turkey, vol. 23, no. 1.
- Bellodi, L. (2020). *Il Mare dei Destini Incrociati* (The Sea of Crossed Destinies). Rome: LIMES
- Bianco, C., (2020). *Gulf monarchies and the Eastern Mediterranean: Growing ambitions*. European Council on Foreign Relations (ECFR).
- Fitch Solutions, (2021). *Egypt Country Risk Q1 2021*. Fitch Solutions Group, London.
- Fitch Solutions, (2021). *Saudi Arabia Country Risk Q1 2021*. London: Fitch Solutions Group.
- Fitch Solutions, (2021). *United Arab Emirates Country Risk Report, Q2 2021*. London: Fitch Solutions Group.
- Giuli, M. (2018). *Egypt at the Center of Gas Geopolitics in the Eastern Mediterranean*. Rome: Limes.
- Marketos, T. N. (2021). *Energy Geopolitics Crossovers in Central & Eastern Mediterranean at the Prize of the Energy Union Policy*. Στο M. Mathioulakis (επιμ.), *Aspects of the Energy Union Application and Effects of European Energy Policies in SE Europe and Eastern Mediterranean*. Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Ramani, S., (2019). *UAE steps up anti-Turkey efforts in Syria*. Al-Monitor.
- Santoro, D. (2020). *Ankara (Re)discovers the Sea*. Rome: Limes.
- Tanchum, M. (2021). *The Geopolitics of The Eastern Mediterranean Crisis: A Regional System Perspective on the Mediterranean's New Great Game*. Konrad-Adenauer-Stiftung.
- Telci, I. N., (2021). *Turkey's Quest for Influence in the Mediterranean in the Post-Arab Uprisings Era*. Στο Mason, R. (επιμ.), *Transnational Security Cooperation in the Mediterranean*, London: Palgrave Macmillan.
- The Military Balance, (2021), vol. 121, no. 1. *Middle East and North Africa*.

Yeşilyurt, N., (2018). *Whither Inter-Sunni Relations in the Middle East? Turkey and the Gulf Cooperation Council*. Mediterranean Quarterly, vol. 29, no. 1.

Ελληνόγλωσση

Δήμας, Χ. (2019). Υδρογονάνθρακες και Γεωπολιτική στην Ανατολική Μεσόγειο και Κύπρο. Στο Κ. Ν. Σταμπολής (επιμ.), *Ελλάς – Κύπρος στη Νέα Ενεργειακή Εποχή*. Αθήνα: IENE.

Μάζης, Ι.Θ. και Σγούρος, Α. *Γεωπολιτική Ανάλυση στο Ενεργειακό Σύμπλοκο της Ανατολικής Μεσογείου*. Αθήνα: Εκδόσεις ΛΕΙΜΩΝ.

Χατζηβασιλειάδης, Γ. (2019). Κομβικός ο Ρόλος Ελλάδος – Κύπρου στην Ενέργεια. Στο Κ. Ν. Σταμπολής (επιμ.), *Ελλάς – Κύπρος στη Νέα Ενεργειακή Εποχή*. Αθήνα: IENE.

Ιστοσελίδες

http://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/20140528_energy_security_study.pdf.

<http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52000DC0769>.

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0677&from=EN>.

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/106809.pdf.

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/141749.pdf.

<http://www.ft.com/intl/cms/s/0/76e72606-aed1-11dab04a-0000779e2340.html#axzz3wHPcMGrb>.

<http://www.reuters.com/article/2014/04/03/ukraine-crisis-gas-idUSL5N0MV2WL20140403>.

<https://blogs.platts.com/2020/01/07/nord-stream-2-gas-pipeline-trips-at-last-hurdle/>.

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/EU_imports_of_energy_products_-_recent_developments#Overview.

https://ec.europa.eu/info/publications/4th-state-energy-union_en.

<https://geoenergetics.ru/2017/09/04/geoenergeticheskij-pasyans-sredizemnogomorya>

<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e0544b72-db53-11e9-9c4e-01aa75ed71a1/language-en>

<https://rg.ru/2019/05/17/franciia-sozdast-voenno-morskuiu-bazu-na-kipre.html>

<https://slpress.gr/oikonomia/mporoy-n-ta-ellinika-koitasmata-na-kalypsoyn-tis-anagkes-tis-ee/>

<https://tass.com/economy/1105309>.

<https://www.ft.com/content/27aac58e-256b-11e8-b27e-cc62a39d57a0>

<https://www.iea.org/data-and-statistics/data-products>.

<https://www.kathimerini.gr/economy/562207966/istoriko-chamilo-kategrapsan-oi-exagoges-rosikoy-fysikoy-aeriou-to-2022/>

<https://www.linkedin.com/pulse/russian-energy-related-buffer-zones-europe-michalis-mathiou-lakis/>.

<https://www.rferl.org/a/longrussia-ukraine-reach-five-year-gas-transit-deal/30353000.html>.

Τεκμηρίωση

European Commission, (2014a). EU energy in figures: Statistical pocketbook 2014. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

European Parliament resolution of 17 September 2009 on external aspects of energy security (2010/C 224 E/06). Official Journal of the European Union, C, 224(E), 23–27.

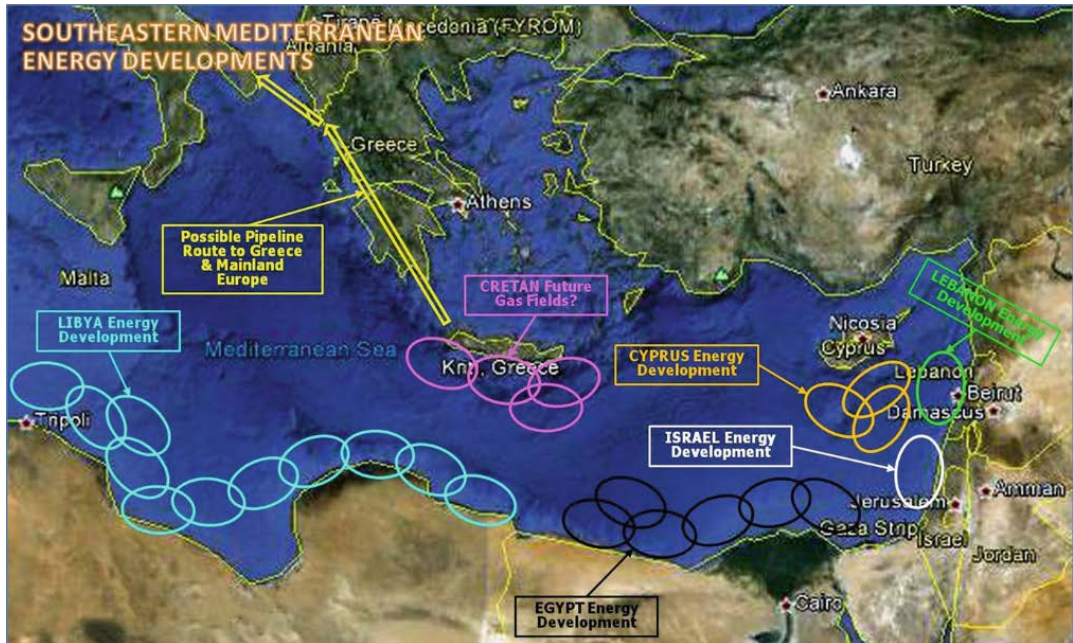
ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) 2018/1999 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 11ης Δεκεμβρίου 2018 για τη διακυβέρνηση της Ενεργειακής Ένωσης και της Δράσης για το Κλίμα, για την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΚ) αριθ. 663/2009 και (ΕΚ) αριθ. 715/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, των οδηγιών 94/22/ΕΚ, 98/70/ΕΚ, 2009/31/ΕΚ, 2009/73/ΕΚ, 2010/31/ΕΕ, 2012/27/ΕΕ και 2013/30/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, των οδηγιών 2009/119/ΕΚ και (ΕΕ) 2015/652 του Συμβουλίου και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 525/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου.

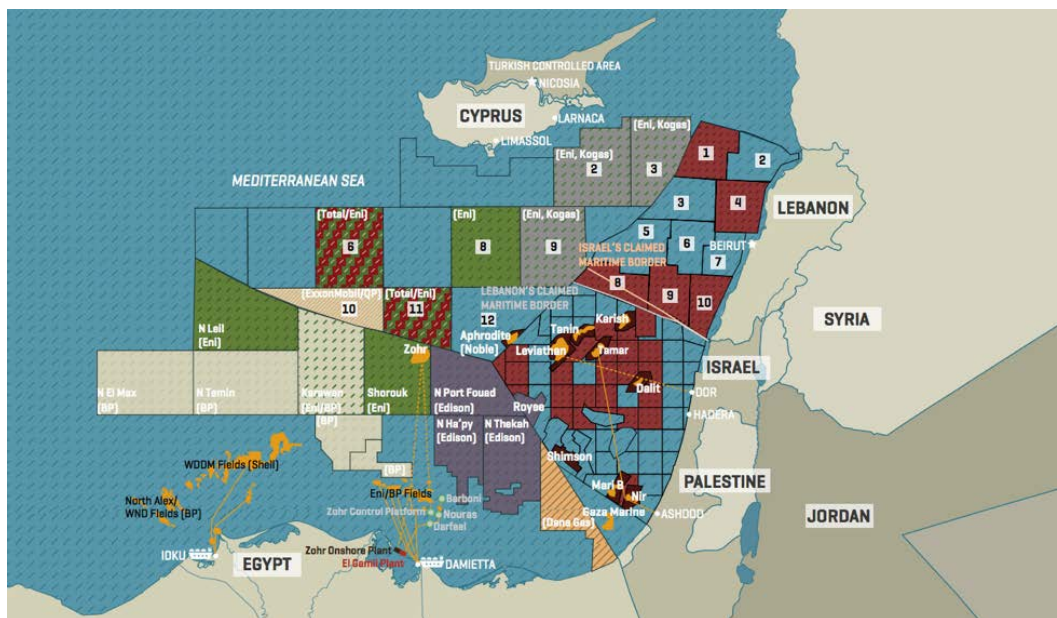

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Β»

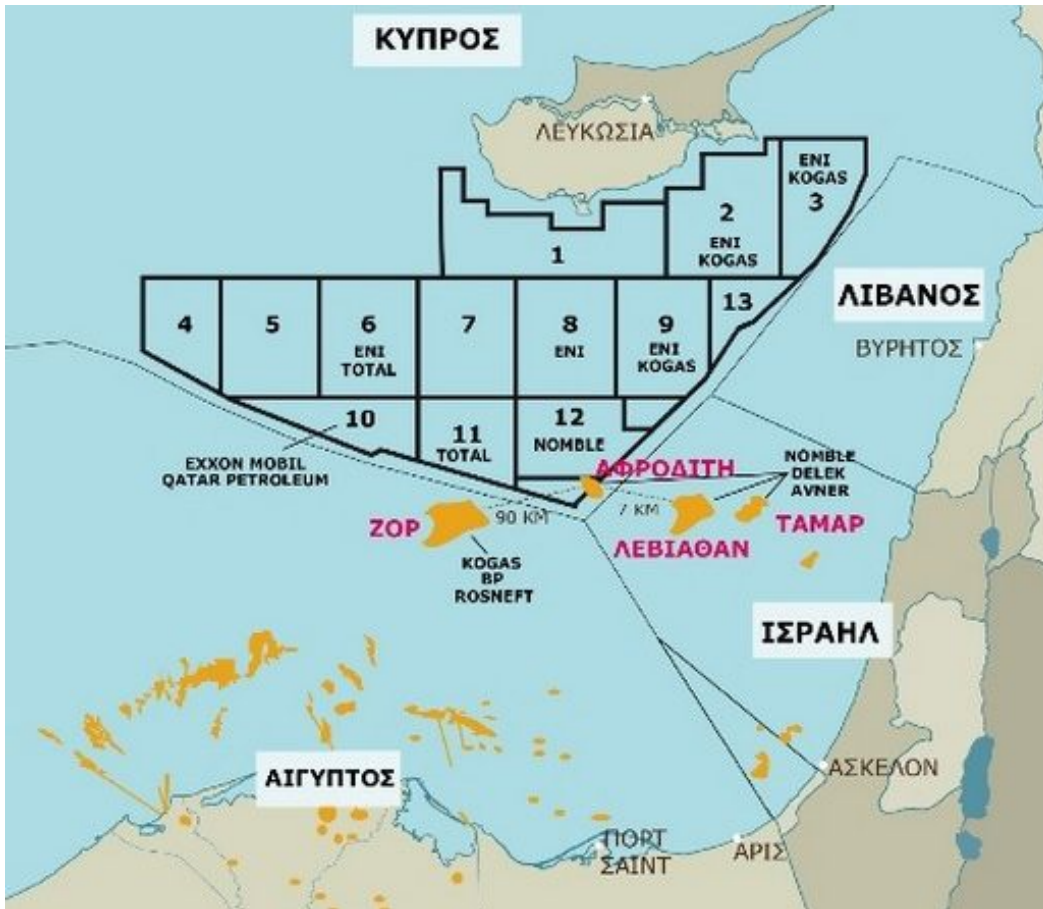
ΤΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΑ ΚΟΙΤΑΣΜΑΤΑ ΑΝ. ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

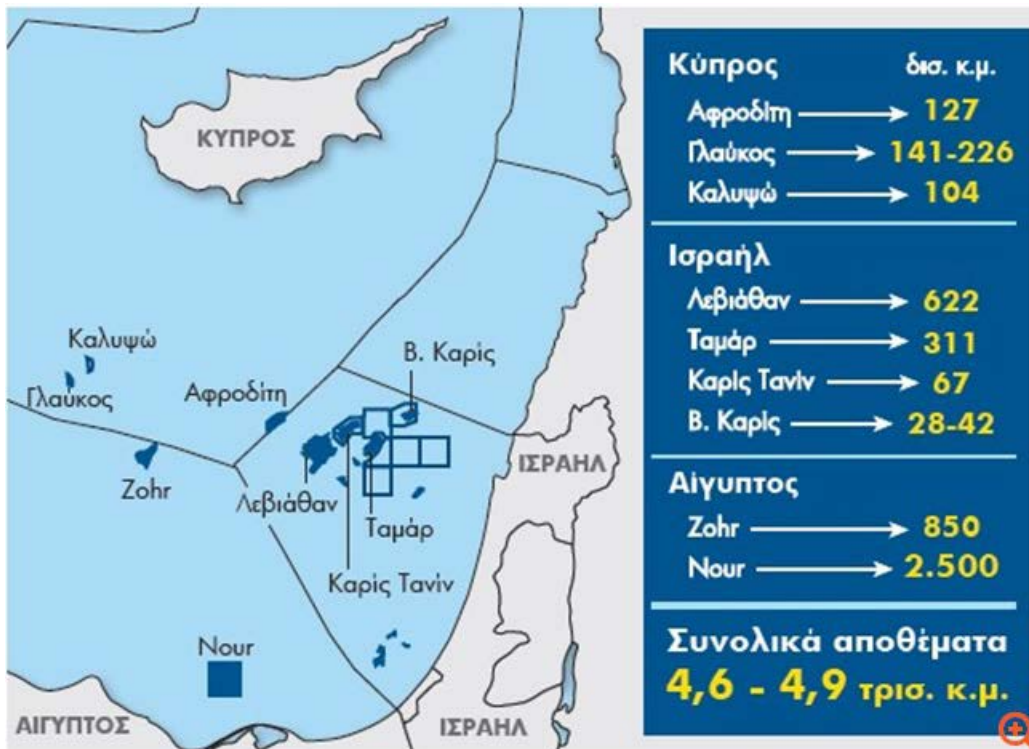
Ενεργειακός Χάρτης Ανατολικής Μεσογείου (πηγή: link.springer.com)

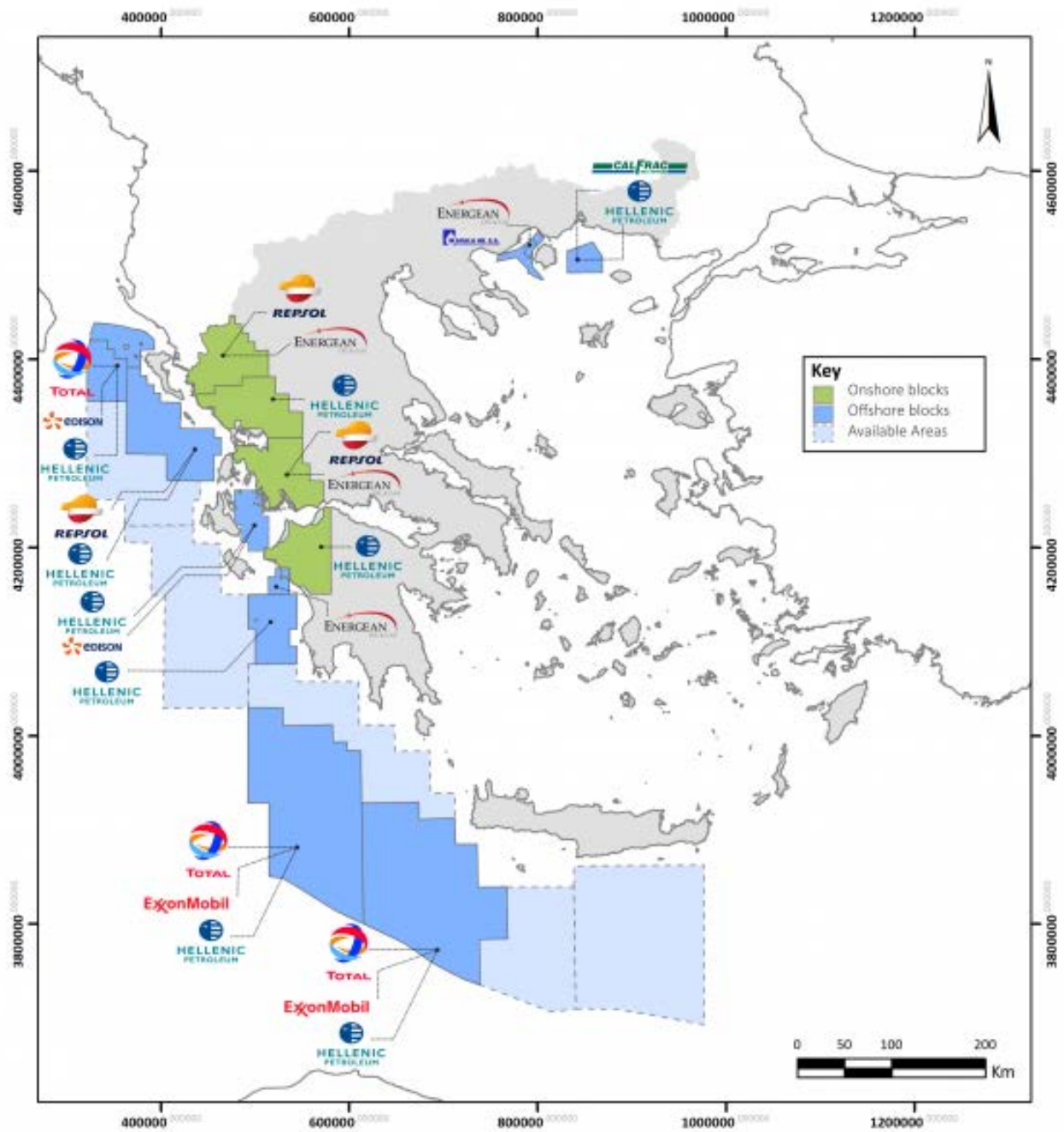
Οικόπεδα και Κοιτάσματα Αιγύπτου – Κύπρου – Λιβάνου – Ισραήλ
(πηγή: Natural Gas World, <https://www.naturalgasworld.com>)

Οικόπεδα και Κοιτάσματα Κύπρου (πηγή: ΥΠΕΞ)

Εκτιμώμενες Χωρητικότητα Χοιτασμάτων (πηγή: <https://www.capital.gr>)

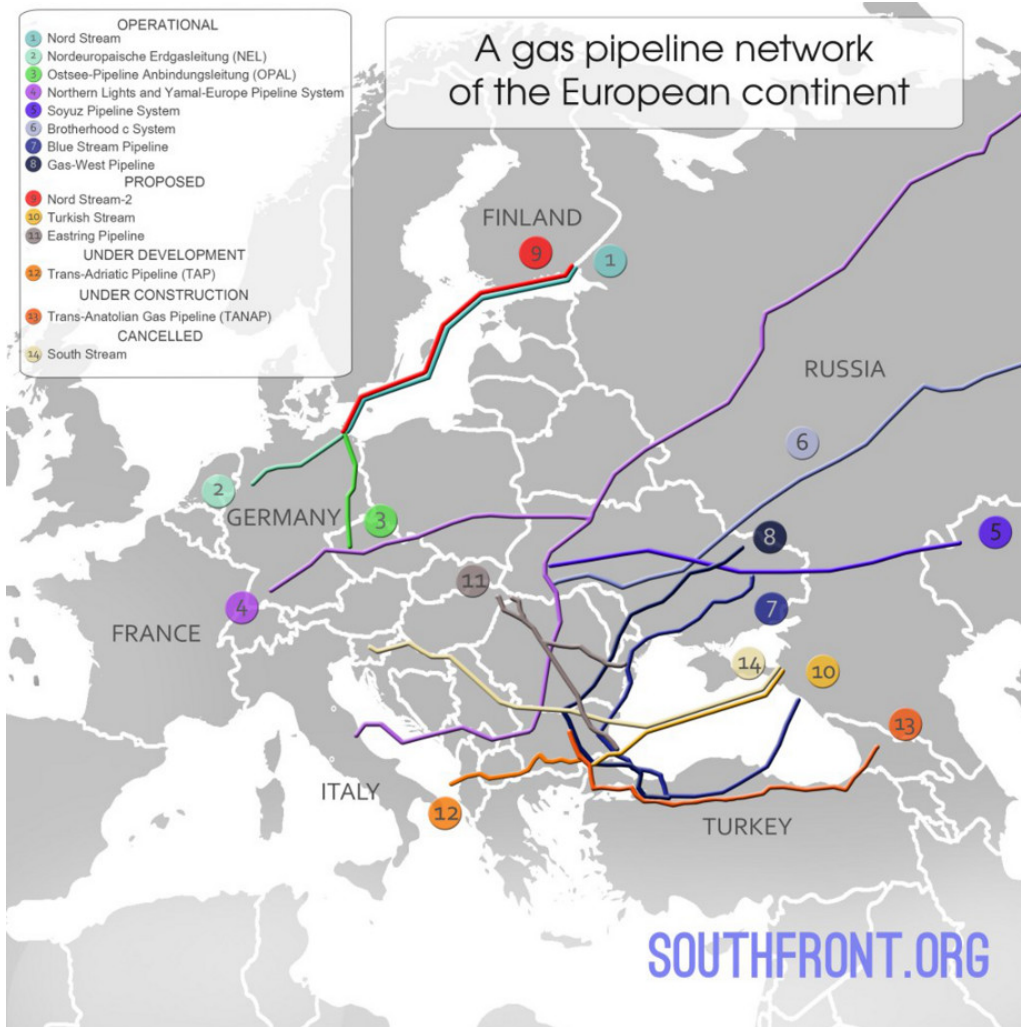
Οικόπεδα και Κοιτάσματα Ελλάδας
(πηγή: Ελληνική Διαχειριστική Εταιρία Υδρογονανθράκων – ΕΔΕΥ)

ΔΙΑΥΛΟΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΤΡΟΦΟΔΟΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Κύριοι δίαυλοι εισαγωγής φυσικού αερίου στην ΕΕ
(πηγή: <https://www.bruegel.org>)

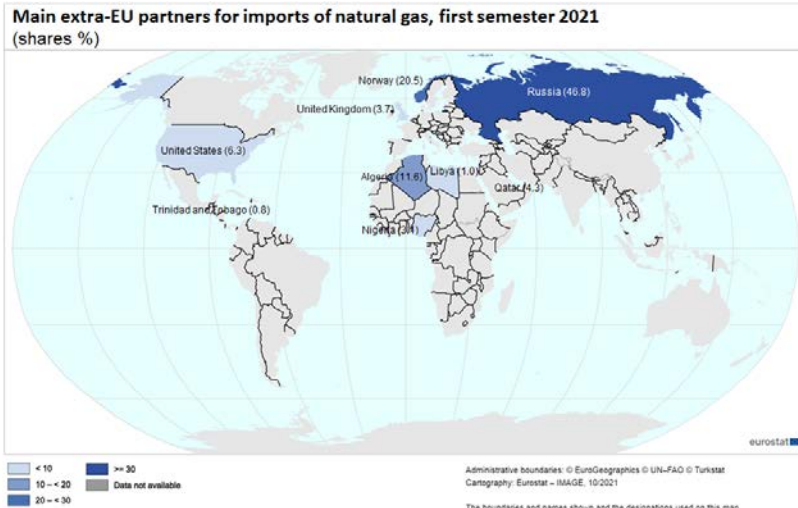
Ρωσικό δίκτυο αγωγών Φυσικού Αερίου προς ΕΕ
(πηγή: <https://southfront.org>)

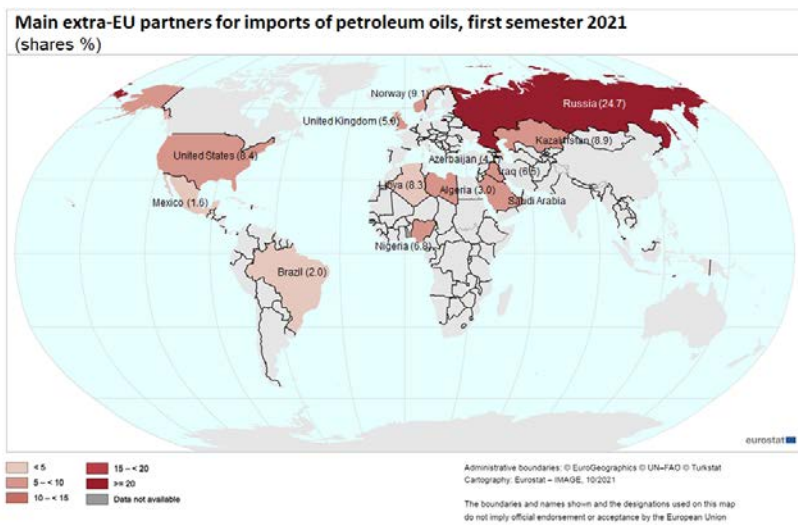
(πηγή: <https://infognomonpolitics.gr>)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Δ»

ΧΩΡΕΣ ΠΡΟΜΗΘΕΙΑΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΕ

Source: Eurostat database (Comext) and Eurostat estimates

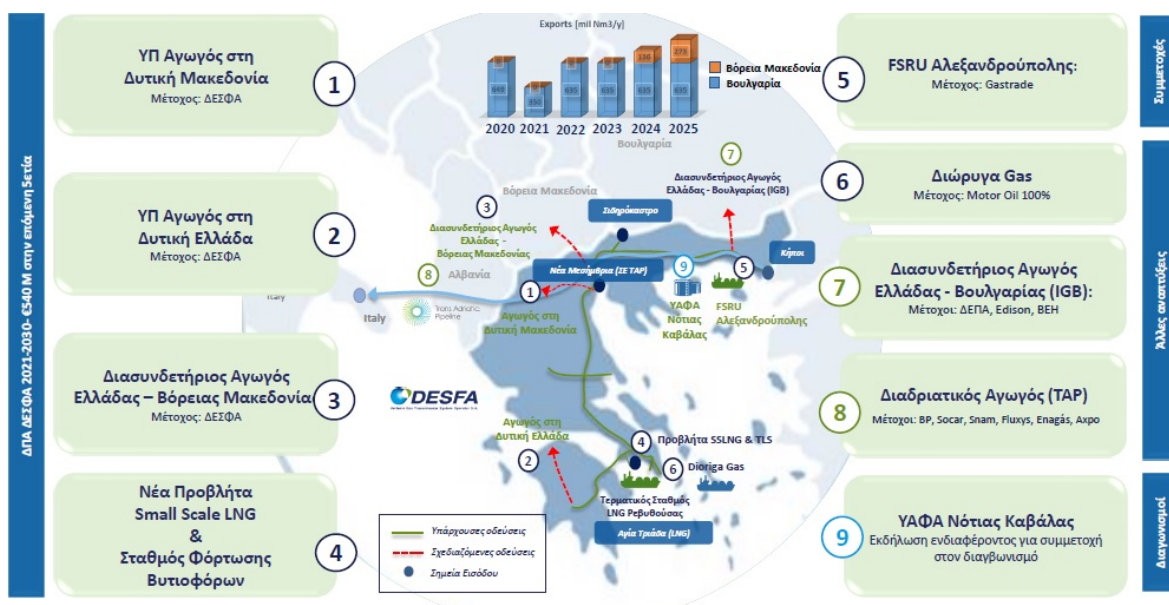
Source: Eurostat database (Comext) and Eurostat estimates

(πηγή: <https://ec.europa.eu/eurostat>)

ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ¹²⁸

Η χώρα διαθέτει σήμερα ένα σύγχρονο Εθνικό Σύστημα Μεταφοράς Φυσικού Αερίου με τρία σημεία εισόδου καθώς και τον τερματικό σταθμό υγροποιημένου φυσικού αερίου «Ρεβυθούσα» (αποθηκευτικής ικανότητας 225.000 c.m.), που χρησιμεύει και ως σημείο εισόδου του στο δίκτυο. Το Εθνικό Σύστημα Φυσικού Αερίου της χώρας αποτελείται από τον κύριο αγωγό φυσικού αερίου από το Σιδηρόκαστρο προς την Αττική, με μήκος 512 χλμ. και τους διακλαδωτήριους αγωγούς με συνολικό μήκος 954 χλμ. Τους σταθμούς μέτρησης στο Σιδηρόκαστρο, που είναι η κύρια πύλη εισροής φυσικού αερίου και τους Κήπους στον Έβρο. Επίσης, σημαντική είναι και η συμβολή του νέου σημείου εισόδου και ο σταθμός συμπίεσης στη Νέα Μεσημβρία Θεσσαλονίκης.

Άλλο σημείο εισόδου Φυσικού Αερίου είναι ο σταθμός αποθήκευσης Υγροποιημένου Φυσικού Αερίου (LNG) στη Ρεβυθούσα με συνολική χωρητικότητα αποθήκευσης τα 225.000 c.m. Ταυτόχρονα, το λιμάνι και οι εγκαταστάσεις υποδοχής μπορούν να φιλοξενούν σκάφη μεταφοράς LNG χωρητικότητας 260.000 c.m. Προβλέπεται η αναβάθμιση του τερματικού σταθμού LNG της Ρεβυθούσας, καθώς έως το τέλος του έτους που διανύουμε θα έχει ολοκληρωθεί η κατασκευή του σταθμού φόρτωσης βυτιοφόρων LNG, με σκοπό να μεταφέρουν αέριο στις περιοχές που δεν είναι σήμερα συνδεδεμένες με το δίκτυο. Ακόμη, σχεδιάζεται προς το τέλος του 2022 να έχει παραδοθεί και η νέα υποδομή Small Scale LNG προκειμένου να

¹²⁸ Πηγή: <https://www.powergame.gr/leaders/113405/fakelos-to-diktyo-fysikou-aeriu-tis-elladas/>

μπορούν να ανεφοδιάζονται πλοία μικρής χωρητικότητας που θα επιλέξουν το LNG ως καύσιμο κίνησης.

Οι εκφορτώσεις LNG στη Ρεβυθούσα ανήλθαν σε περίπου 10,77 TWh στο α' εξάμηνο του 2021. Τα φορτία προήλθαν από συνολικά 15 δεξαμενόπλοια έναντι περίπου 19,04 TWh από 28 δεξαμενόπλοια στο αντίστοιχο διάστημα του 2020. Οι ΗΠΑ εξακολουθούν να είναι η μεγαλύτερη χώρα εισαγωγής LNG στη χώρα μας με 4,10 TWh (38,1%), η Αλγερία ακολουθεί με 3,45 TWh (32,1%) και έπονται Κατάρ και Αίγυπτος με 2,29 TWh (21,2%) και 0,93 TWh (8,6%), αντιστοίχως.

Ο αγωγός Trans Adriatic Pipeline (T.A.P.) αποτελεί μέρος του Southern Gas Corridor ενός έργου 4.000 χιλ. συνολικά, που ξεκινά από την Κασπία θάλασσα μέχρι την Ευρώπη. Ξεκινά από το ελληνοτουρκικά σύνορα, ως επέκταση του τουρκικού TANAP, μεταφέροντας φυσικό αέριο από το Αζερμπαϊτζάν μέσω της Τουρκίας. Διασχίζει την ελληνική επικράτεια από την Ανατολή προς τη Δύση, διασχίζοντας επίσης την Αλβανία προς την ίδια κατεύθυνση, καταλήγοντας κοντά στο λιμάνι του Δυρραχίου, κάνοντας μια υποβρύχια διέλευση από την παραλία της Αδριατικής στην περιοχή Σαν Φωκά της Νότιας Ιταλίας και από εκεί θα συνδεθεί με το ιταλικό δίκτυο φυσικού αερίου. Μπορεί να μεταφέρει περίπου 10 b.c.m. φυσικού αερίου ετησίως σε διάφορες αγορές της Ευρώπης και έχει σχεδιαστεί με δυνατότητα επέκτασης της χωρητικότητας απόδοσης έως 20 bcm/a. Μετά την έναρξη ροής φυσικού αερίου το Δεκέμβριο του 2020, η Trans Adriatic Pipeline AG ανακοίνωσε ότι συνολικά 1 bcm φυσικού αερίου από το Αζερμπαϊτζάν έχουν πλέον εισέλθει στην Ευρώπη μέσω του ελληνικού σημείου διασύνδεσης των Κήπων, όπου συνδέεται με τον TANAP. Στην πολυεθνική μετοχική σύνθεση συμμετέχουν η BP (20%), η Κρατική εταιρεία φυσικού αερίου του Αζερμπαϊτζάν SOCAR (20%), η ιταλική Snam S.p.A. (20%), η βελγική Fluxys (19%), η ισπανική Enagas (16%) και η ελβετική Axpo (5%).

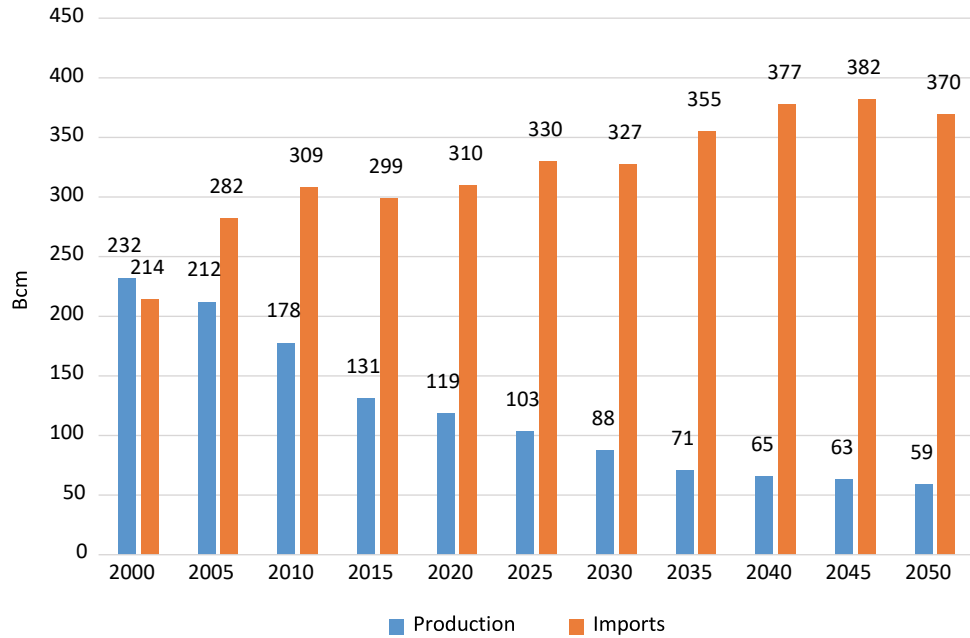
Ο διασυνδεδημένος αγωγός Ελλάδας – Βουλγαρίας (I.G.B.) αναμένεται να συνδέσει το Ελληνικό Εθνικό Σύστημα Φυσικού Αερίου (ΕΦΑ) με το αντίστοιχο βουλγαρικό και τον TAP, συνδέοντας τα ελληνικά και βουλγαρικά δίκτυα φυσικού αερίου μεταξύ Κομοτηνής και Stara Zagora. Ο IGB έχει μήκος 182 χλμ., διάμετρο 32 ιντσών (813 χλμ.) και μια αρχική ικανότητα μεταφοράς 3 bcm/a, με δυνατότητα αναβάθμισης σε 5 bcm/a, με την προσθήκη ενός σταθμού συμπίεσης. Η συγχρηματοδότηση του έργου έχει ήδη εγκριθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού σχεδίου για την ανάκαμψη της οικονομίας (EERP), καθώς και από δωρεάν μορφές χρηματοδότησης μέσω των διαρθρωτικών ταμείων. Ο αγωγός ανήκει στην ICGB AD, κοινοπραξία 50-50 μεταξύ της IGI Poseidon (κοινοπραξίας της ιταλικής Edison και της ΔΕΠΑ) με το Βουλγαρικό Διαχειριστή Συστήματος Μεταφοράς Αερίου (Bulgartransgaz EAD). Μετά την ολοκλήρωση του IGB, η Βουλγαρία θα είναι σε θέση να καλύψει έως και το 33% της συνολικής ζήτησης φυσικού αερίου μέσω του TAP. Όμως, ο απώτερος στόχος του αγωγού δεν είναι μόνο να ενεργεί ως εναλλακτική πηγή προμήθειας φυσικού αερίου για τη Βουλγαρία, σε σχέση με τρέχουσα προμήθεια φυσικού αερίου ρωσικής προέλευσης από τον TurkStream 2, ή Balkan Stream όπως θέλουν να τον ονομάζουν οι

Βούλγαροι, αλλά και η λειτουργία του ως μέρος του «κάθετου διαδρόμου», με σκοπό τη μεταφορά φυσικού αερίου από το ελληνικό σύστημα φυσικού αερίου έως τις αγορές της Κεντρικής και Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Γι' αυτό το λόγο ο IGB είναι άμεσα συνδεδεμένος με το επόμενο έργο.

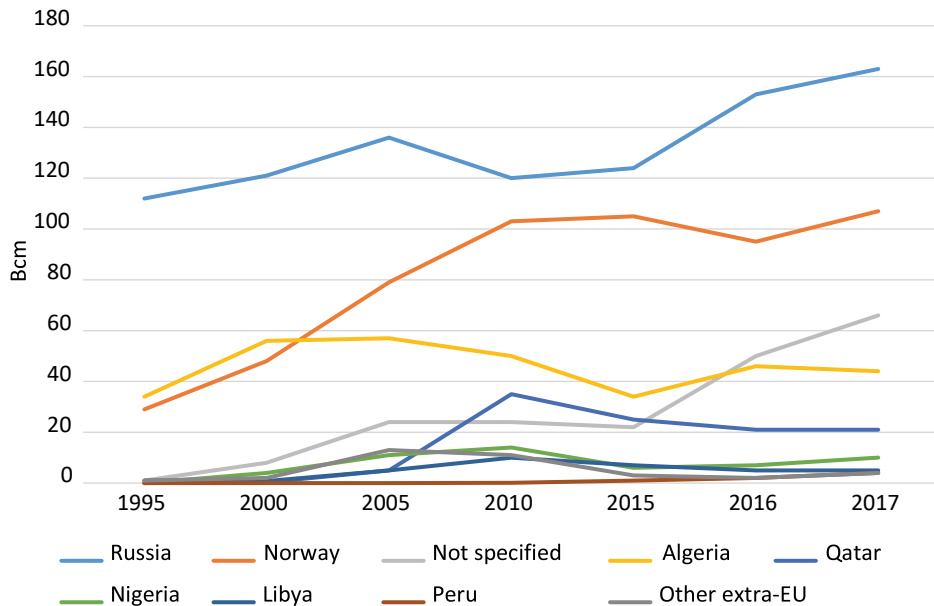
Ο τερματικός σταθμός LNG στο λιμάνι της Αλεξανδρούπολης, που θα σταθμεύει περίπου 17,6 χιλιόμετρα από την πόλη της Αλεξανδρούπολης, σε υπεράκτια απόσταση περίπου 10 χλμ. από την πλησιέστερη ακτή, αποτελείται από μια πλωτή αποθήκη και μονάδα αεριοποίησης (Floating Storage Regasification Unit-FSRU) για τη λήψη, αποθήκευση και επανααεριοποίηση του LNG (με συμπληρωματικές μόνιμες υπεράκτιες εγκαταστάσεις, όπως σύστημα πρόσδεσης και ανυψωτικά), καθώς και ένα αγωγό με υποθαλάσσιο και χερσαίο τμήμα, μήκους 24 χλμ. και 4 χλμ. αντίστοιχα, που θα συνδέει την FSRU με το Εθνικό Σύστημα Φυσικού Αερίου της χώρας σε ένα νέο σημείο εισόδου στο τμήμα Κήποι-Κομοτηνή. Η συνολική ικανότητα παράδοσης του έργου θα είναι 6,1 bcm /a, και αποθηκευτικής χωρητικότητας που φτάνει τα 170.000 c.m. υγροποιημένου φυσικού αερίου. Ο τερματικός σταθμός αναμένεται να βελτιώσει την ασφάλεια του εφοδιασμού όχι μόνο της Ελλάδας, αλλά και της Βουλγαρίας και της ευρύτερης περιοχής της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, καθώς θα αποτελέσει ένα νέο σημείο εισόδου ενέργειας που θα τροφοδοτεί το διασυνδεδημένο αγωγό IGB. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, δεδομένης της στρατηγικής του σημασίας για τη διαφοροποίηση του εφοδιασμού με φυσικό αέριο της περιοχής της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, το έργο έχει συμπεριληφθεί στους καταλόγους των Ευρωπαϊκών Έργων Κοινού Ενδιαφέροντος (Project of Common Interest-PCI) στον ενεργειακό τομέα, με βάση του κανόνες TEN-E (Trans-European Network for Energy) από το 2013. Κατασκευαστής και διαχειριστής του νέου τερματικού σταθμού είναι η Gastrade SA, στην οποία συμμετέχουν ο Όμιλος Copelouzos, η GasLog του ομίλου Peter Livanos, η ΔΕΠΑ, και ο Βουλγαρικός Διαχειριστής Συστήματος Μεταφοράς Αερίου (Bulgartransgaz EAD).

ΠΙΝΑΚΕΣ – ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

Διάγραμμα 1: Παραγωγή και εισαγωγές Φυσικού Αερίου στην ΕΕ
(Πηγή: European Commission)

Διάγραμμα 2: Εισαγωγές Φυσικού Αερίου κατά κράτος προέλευσης
(Πηγή: European Commission)

ΣΤ-2

<i>Share of Russia in national imports from outside the EU per member state (% of trade in value)</i>	<i>Member states</i>
0–25	Belgium, Denmark, Ireland, Spain, Croatia, Cyprus, Luxembourg, Malta, Portugal, UK
25–50	Netherlands, Italy, France, Sweden
50–75	Germany, Greece, Lithuania, Poland
75–100	Bulgaria, Czech Republic, Latvia, Estonia, Hungary, Austria, Romania, Slovenia, Slovakia, Finland

Πίνακας 1: Μεριδίο Ρωσίας στις εθνικές εισαγωγές κατά μέλος – κράτος της ΕΕ (πρώτο εξάμηνο 2019)¹²⁹

¹²⁹ Πηγή: Eurostat (2019)